

amazon kindle
iBook: .mobi™
Internet Made Mobile

IT-TIENI VOLUM
MIS-SENSIELA

id-drammi ta'

ORESTE CALLEJA

GHASFUR TAĆ-ĆOMB

PUBBLIKAZZJONI WWW.ORESTECALLEJA.COM

GħASFUR TAĊ-ĊOMB

**Id-Drammi ta'
ORESTE CALLEJA**

GħASFUR TAĊ-ĊOMB

DRAMM FI 3 ATTI

PUBBLIKAZZJONI

www.orestecalleja.com

GHASFUR TAĆ-ČOMB
2017©Oreste Calleja
ISBN 978 99957 896 57
It-Tielet Edizzjoni - Qoxra iebsa

Edizzjonijiet digītali
EPUB, MOBI, PDF, AMAZON KINDLE, IBOOKS
huma disponibbli mis-sit tal-Internet tal-awtur

PUBBLIKAZZJONI
www.orestecalleja.com
webmaster@orestecalleja.com

<http://teatrumulti.blogspot.com.mt>

Il-produzzjoni, l-isettjar tal-ktieb
u d-disinn tal-qoxra:
O. Calleja.

*Fil-qoxra ta' quddiem:
Moira Muscat u Michael Sciortino,
Produzzjoni tal-Kumpanija Maleth
fit-Teatru Manoel.
Ritratt: Lino Mintoff*

*Id-drittijieti kollha miżmuma mill-awtur.
Permess bil-quddiem biex dawn l-iskripts jinhadmu,
jittellgħu ghall-palk, għat-televiżjoni jew għar-radju,
jew għal għamliet oħra ta' xandir jew ta' distribuzzjoni
għandu jinkiseb mingħand l-awtur.*

Għal
KIRSTEN
u
KARLA

Persunaġġi

SAMWEL

PETRA

IN-NANNA

NIKOLA

ELEN

EŽRA

IS-SA PETRONJA

WERREJ

L-Ewwel Att	11
It-Tieni Att	56
It-Tielet Att	92
Epilogu	141

IŻ-ZMIEN

L-Ewwel Att

Waranofsinar. Jum kmieni fil-ħarifa.

Tmiem is-sittinijiet, bidu tas-sebghinijiet.

It-Tieni Att

Tliet gimgħat wara.

It-Tielet Att

Xena – Tard filgħaxija.

Xena – Jumejn wara.

Xena – Tard filgħodu.

Epilogu

L-istess xena – jew kważi. Snin wara.

IL-POST

Id-dar tad-Depawli f'Wied il-Bies – arkitettura medjevali, ġebel u ħnejjet – il-kamra tal-logħga, użata wkoll biex jilqgħu n-nies formalment. Fuq ix-xellug, bieb jagħti għall-intrata. Faċċata fil-fond, taraġ li jwassal għas-sulari ta' fuq, waqt li fuq il-lemin, dahla li tagħti ghall-kmamar ta' gewwa.

Il-logħga tinsab għan-nofs tax-xena u titla' għaliha bi tliet filati taraġ, b'medda balavostri tal-ġebel tul parapett li jifrifha mill-bqija tal-kamra. F'rokna, donnha mnaqqxa fil-blat, hemm xbieha ta' figura sagra mittiekla biż-żmien, tant li ftit li xejn għadha tingħaraf. Taħtha hemm ħawt, imma n-nixxiegħa li darba kienet tgħelgel għal go fis, issa ilha li nixxfet. Mill-bieb miftuh u l-hgieg tal-logħga wieħed jista' jara xi qsari kbar tal-ġebel, siġar tal-laring, u warajhom, biċċa sew mill-ġonna ta' madwar id-dar. Kollox jixħed snin twal ta' traskuraġni – is-siġar u x-xtieli nexfin, liedna u ħaxix ħażin kullimkien, u ħgieg tal-logħga mkisser, b'xi bċejjeċ tal-kartun jimlew il-vojt. Taħt ħnejja nofs tond f'rokna fl-ġħoli jidher raff jixref għal gol-logħga; imgedDSA fis jidħru xi qsari tal-fuħħar, għodod tal-ġnien u xi xbiek u xkejjer.

Mal-ħajt tal-lemin hemm skrivanija kbira mdawra bi xkafef mimljin kotba qodma, b'xi fiżorin 'l hawn u 'l hinn itaffi l-monotonija; imperrċin fuq l-ogħla xkaffa, xi għasafar tal-priża bbalzmati: xi bies, kuċċarda u bagħdan.

F'nofs il-palk, mejda kbira ovali tal-kawba mdawra bis-siġġijiet; fuq il-mejda, platt b'xi tliet laringiet.

Barra minn lokha meta tqabbilha mal-bqija tal-ghamara sobrja u goffa, fil-logħga hemm imdendla ma' qafas tal-ferrobattu bandla żgħira u fraġġi, b'żewġ imħadde irrakkmati u skuluriti bix-xemx mixħutin fuqha.

L-EWWEL ATT

Waranofsinhar ta' jum kmieni fil-harifa.

Waqt li jinfetaħ is-siparju jinstema' daqq ta' flawt ġej minn ġewwa d-dar – ebda noti partikolarment melodjuži, iżda x'aktarx skonessi u tedjanti, ripetuti 'ad nauseam'.

SAMWEL, liebes T shirt imdennes, jeans qadim u karkur, jinsab mitluq fuq l-iskrivanija jgiddem lapes, kultant jgħaddi subghajh minn ġo xagħru twil, kultant iħażżeż xi haġa fuq karta quddiemu. Liebes ukoll nuċċali tal-vista li minn waqt għal iehor ikollu jneħħihi għax jgħajnejh.

NIKOLA, raġel ta' xi sittin sena jinżel it-taraġ jaqfel is-sidrija, waqt li jħares lejn l-arlogg tal-polz. Liebes qmis bajda b'għonq magħluq iżda bla ingravata, waqt li fuq spalltu għandu l-glekk ta' libsa skura, qadima, iżda miżmuma tajjeb. Jidher imħasseb u maħkum minn heġġa li mhux soltu fih.

Meta jisimgħu nieżel, SAMWEL ghall-ewwel jagħti harsa ta' malajr u jerġa' jdur fuq xogħlu, iżda mbagħad donnu jintebah b' xi haġa stramba f'imġibet NIKOLA u jerġa' jdawwar ħarstu lejh.

SAMWEL: Fejn sejjjer?

NIKOLA (*mahsud*): Ghadek ma biddiltx? X'int tistenna?

SAMWEL: Issa nbiddel. (*Idur lura fuq xogħlu, jispicċa jikteb xi haġa u jieħu l-folja f'idejh. Jaqra!*) U meta wkoll it-tieni Re Nanu ta' Kastell il-Fatati miet, ġiet il-Principessa Xuxtha Twila u qalet lill-Princep Ikrah – Ejja qabel jilhaq jisbah għada; ejja duu felli ta' larinġa ħamra demm, u jekk tkun ġelwa u bnina, int tiġi tghix miegħi fil-Palazz ta' missieri. Imma l-Princep dam jaħsibha u s-sebh sabu għadu hemm ġew. U għamluh re tan-nani. U hekk lanqas it-tielet Re Nanu ma seta' joħrog qatt aktar mill-kastell mishut.

NIKOLA: Għax kien bla ġeġġa u iblah bħalek! Mur biddel.

SAMWEL: Le, Nikol! Għax kien jaf li l-laring tad-Depawli morr u qares bħal demmhom u hu xorta jiġiċċa u jsir nanu.

NIKOLA: Mur biddel. U neħhi dak il-barmil u l-ġir mil-logġa qabel Elen tagħtiha xi oħra. Il-lejla m'għandix bżonn iżżejjed xenati.

SAMWEL (*jgħaffeg il-karta u jarmiha*): Issa nbiddel. Għadu l-ħin.

NIKOLA *jxengel rasu u jiġiċċa jaqfel is-sidrija. Jagħti ħarsa oħra lejn l-arlogġ u jkompli hieręg.*

NIKOLA: Ghidilhom daqt ġej jien.

SAMWEL: Fejn sejjer? Fi xhin kellha tīgi s-Sa Petronja?...

Imma NIKOLA digħi sparixxa.

SAMWEL *jerġa' jiġbor il-karta li rema. Jaqraha. Jgħaffiġha u jerġa' jarmiha.*

Iqum mill-iskrivanja bi ktieb f'idu. Jersaq bla ġajra lejn il-mejda u jieħu żewġ laringiet mill-platt. Imur lejn il-logġa u jkun sa jpogġi fuq il-bandla imma jerġa' jibdielu. Ihares lejn il-kurutur biex jara hemmx xi hadd qed jarah, jixxet il-ktieb fuq il-bandla, imbagħad jaġħiha daqqqa ta' sieq ħafifa u jħalliha tixxengel waħidha. Jibda jqaxxar waħda mil-laringiet.

Jerġa' jibda l-ħoss tal-flawt. SAMWEL jimitah, isaffar baxx baxx, jipprova għalxejn isib il-melodija.

SAMWEL (*igiddem il-laringa. Jitqarras*): Agħar mill-ġandar! (*Jixxet il-laringa għal-ġol-ġnien. Jgħajjat barra l-logġa*) Int sa taqtaghha jew?

Jieqaf id-daqq tal-flawt għal xi waqtiet, imma jkompli minnufi, stunat aktar minn qabel.

SAMWEL: Eżra – aqtagħħha!

Il-flawt jiżgħarra xi fiti iżda dlonk ikompli agħar minn qabel, donnu jiddiehaq bih.

SAMWEL jisbel f'daqqa; jaqbad il-laringa l-oħra u b'kemm għandu saħħha u qilla jitfagħha għal-ġol-ġnien.

Hoss ta' hġieg jinkiser fil-qrib.

Il-flawt jieqaf h̄esrem.

SAMWEL: Kuntent issa? (*Izda bilkemm jilhaq idur lura 'l ġewwa li ma jerġax jibda l-flawt.*) Tajjeb – huwa mela issa nurik jien!

Joħrog fil-kurutur u jidher qed jieħu xi haġa minn mal-hajt. Jerġa' jidħol b'senter f'idejh. Ftit jidher li huwa midħla tal-armi. Jipprova jiċċekkja jekk hux ikkargat jew le, u jmur iħarbex f'kexxun sakemm isib xi skratač qodma. Mhux ġert humiex tajbin jew le imma hekk kif jogħla l-hoss tal-flawt, jgħolli spallejh, jitfa' żewġ skratač fis-senter u jersaq lejn il-logġa.

SAMWEL: Hekk jew hekk! Nurik jien!

Tidħol ELEN mill-arkata tax-xellug.

Hija mara ta' xi erbghin sena jew aktar, pjuttost irqiqa, wiċċha bajdani bla ħjiel ta' "makeup", xagħarha maqtugh qasir u lixx. Liebsa libsa kannella bil-kmiem twal u dublett jasallha sa taħt l-irkoppa sew. F'idha għandha ġewlaq u bukkett żgħir ta' ward imqartas f'gazzetta.

Tersaq lejn il-mejda u tintebah b'SAMWEL fil-logġa qed jerfa' s-senter u jimmira għal barra.

ELEN: X'int tagħmel, Samwel?

SAMWEL jagħfas il-grillu imma s-senter ma jisparax.

SAMWEL: Il-kristelejs, kif qtajtni! (*Jerġa' jipprova l-grillu – għalxejn.*)

ELEN: Haqqek! Mur poġġi dak is-senter fejn kien!

SAMWEL inizżejjel is-senter. Bi nkejja jagħti daqqa lill-bandla u jħalliha tixxejjer bl-addoċċ.

Joħrog fil-kurutur bis-senter.

SAMWEL: Sewwa kienu jgħidu li ħlief skratač bla ċomb ma kienx jispara n-Nannu!

ELEN izzekzek u tmur twaqqaf il-bandla. Tieħu l-ktieb minn fuqha u tmur bih lejn l-iskrivanja, tiġbor il-karta mgħaffija mill-art hija u sejra. Iddur u tagħmel haġa wara

ħaġa, sinjal ta' nervožiżmu li aktar ma jmur aktar jikber – illum ġurnata tal-biża' għaliha.

ELEN: Tergax tmiss dak is-senter, Samwel. Sib xi ħaġa oħra biex tilgħab!

SAMWEL (*jerġa' jidħol*): Jien ma nilghabx ghall-informazzjoni tiegħek!

Jibqa' ħiereġ il-barra fil-ġnien.

Waqt li ELEN tkompli tiżbarazza, jidher jitlajja barra; sab barmil bil-ġir u qed iħawdu bil-biċċa għuda li hemm ġo fih.

ELEN (*tiżbarazza l-iskrivanija*): Logħob waħdek għandek tgħid! U dejjem taqla l-imbarazz.

SAMWEL (*jitfaċċa lura fil-logġa, il-barmil mimli ġir f'iddejh. Bi nkejja*): Taf li kissru ħġiega oħra fis-serra, zi?

ELEN (*titfi d-dawl tal-iskrivanija*): U taħħix dawl.

SAMWEL: Kont qed nistudja!

ELEN (*thares lejn il-qoxra tal-ktieb*): Il-ħrejjef ta' Esopu?

SAMWEL: Għaliex le?

ELEN: Thallihiet terġa' ssibek ma tagħmel xejn. Aħjar tmur tbiddel. (*Tqiegħed il-ktieb f'postu fil-librerija. Iddur lejh.*) Min kissirha?

SAMWEL: Il-ħġiega? Min jaf? (*Iniżżeł il-barmil b'tisbita – ixerred il-ġir.*)

ELEN (*tweržaq*): Nehhi dak il-barmil minn hemm! Ghidtilkom ma rridx nerġa' narah hawn ġew! Ara dak il-ġir fl-art issa!

Għalkemm stedinha, SAMWEL jinħasad u jitriegħex. Malajr jaqbad il-barmil u jbewwieg il-barra bih. Kważi b'rogħda ELEN tersaq lejn il-logġa donnha trid u ma tridx timsaħ il-ġir imixerred.

ELEN: Ghid lil Nikola jiġi jimsaħ hawn! Qed tismagħni? (*Iddur lejn il-mejda u taħtaf xi pakketti tal-gallettini mill-ġewlaq. Ixxerred u tħaffeg xi wħud minnhom. Tisbel aktar.*) X'jimsaħ imma? X'jimsaħ! Bih u mingħajru konna nkunu xorta! Ahjar, mhux

xorta. Aħjar! (*Tigħbor kull farka gallettina.*) U jekk reġa' ħalla s-sellum mal-ħajt, neħħih! Neħħih minn hemm, qed tisma'? Kollox sejjer mill-ħażin għall-agħar. Hġiega oħra! U fejn hu Nikola? Oħra! Ir-raba' waħda dil-ġimgħa. Tih jistaħba f'xi rokna b'wiċċ ta' gendus sal-art u ttih jagħmel xejn. Tal-anqas imissu jara li ma jidħlux fil-ġnien – tal-anqas! Paċenċja ma tistax iżżommhom barra l-għelieqi. ...Ir-raba' waħda!

SAMWEL *jidħol u jersaq kutu kutu lejn l-iskrivanija.*

SAMWEL (*kważi taħt l-ilsien*): Il-ħames.

ELEN: Kollu xogħol dawk – kollu xogħolhom. Qatt ma ħamluna.

SAMWEL: Tar-raħal?...

ELEN (*tiprova tikkontrolla ruħha – tpoggi l-gallettini fi platt*): Tar-ħaħal! U apposta jagħmluha żgur.

SAMWEL: Forsi kien xi kaċċatur, jew inkella n-nassaba. Iva ma nafx x'jiġu jagħmlu aktar 'l hawn fuq. M'għadekx tara tajra li hi tajra.

ELEN: Żmien il-passa imma. Niftakar bħal daż-żminijiet il-Pa, nannuk, Alla jaħfirlu... (*Iżżomm il-ħsieha.*) Ma kienx hawn vażett hawn? (*Toħroġ mill-bieb tax-xellug bil-platt tal-gallettini.*)

SAMWEL *jerġa' jieħu mil-librerija l-ktieb li ELEN għadha kemm refgħet u jersaq lejn il-mejda. Iqiegħed il-ktieb fuqha u jnaqqar xi biċċtejn gallettini.*

SAMWEL: Gallettini. Hliex gallettini ma ssibx hawn ġew. U jien bil-ġuħ. (*Jgholli leħnu; jixtieq jissogra jgħajjat.*) Bil-ġuħ, qed tisimgħu! U naturalment nixtru l-ward ukoll. Le, qeqħdin tajjeb, eh! Ĝnien daqs dak u mmorru nixtru l-fjuri minn barra. Le, tal-ġhaġeb, eh!

ELEN *terġa' tidħol b'żewġ vażetti f'idnejha. Tmur mal-mejda u tinfexx tirranġa l-fjuri fihom.*

ELEN: M'hemmx għalfejn ixxandarha mal-erbat irjieħ. In-Nanna dal-waqt tqum.

SAMWEL: Tqum. Tgħid ma tafx x'herba hemm hemm barra?

ELEN: Jekk ma tqoġħodx tfakkarha ma tafx. U issa li ergajt hawn, ftakar x'għidtlek; m'hemmx paroli u hafna diskors bla bżonn....

SAMWEL: Kemm ilha issa ma toħrog minn hawn ġew?

ELEN ...U lanqas hafna mistoqsijiet. (*Lestiet bit-tajjeb jew hażin il-vażetti bil-fjuri. Tara l-ktieb li reġa' qala' SAMWEL, taħtfu u tmur lejn l-iskrivanija u terġa' tqiegħdu f'postu.*) Flok taħli l-ħin fil-paroli u l-ħrejjef, għax ma tagħml ix-xi haġa? (*Toħrog basket tax-xogħol tas-suf minn kexxun tal-librerija.*) Tagħmlx storbju aktar issa. In-Nanna rieqda.

SAMWEL (*b'sarkażmu*): Naf, skużani.

ELEN *tressaq siġġu għad-dawl tal-logġa u tpoġġi taħdem is-suf.*

SAMWEL *donnu jkun sa jghid xi haġa imma qisu f'daqqa waħda jihdiel – iħokk rasu, jieħu nifs twil, iqum u jmur jittawwal skunslat 'il barra mil-logġa.*

ELEN (*ħin bla waqt*): Mhux għax ma tkunx idea tajba kieku.

SAMWEL (*itektek b'difrejh mal-ħtieg*): Xiex?

ELEN: Ghadda sajf shiħ u ma rajtekk tmiss ktieb li hu ktieb b'idejk. Tista' terġa' taqbad tistudja xi haġa. (*Tgedwed taħt l-ilsien: "Punt sewwa, punt maqlub." Tkompli*) In-nofs tużżana passes li hrīgt bihom mis-Seminarju mhumiex sa jlahquxi xi professur. Meta sa tapplika għall-Universitā?

SAMWEL: Meta jifħu kors għall-kitba tal-ħrejjef.

ELEN (*tkompli taħdem għal fit, imbagħad*): Ma tistax tkompli taħli l-ħin hekk. Tkun idea tajba kieku.

SAMWEL: Xiex?

ELEN: Terġa' taqbad ktieb. Tmidd għonqok. Is-sajf kollu ma missejtx ktieb.

SAMWEL (*itektek aktar bla sabar sakemm jispiċċa jsabbar waħda mal-bieb*): Xi dwejjaq – xi dwejjaq!

ELEN: Samwel, għidtlek tgħajjajtx – in-Nanna rieqda!

SAMWEL: In-Nanna dejjem rieqda. Meta jaqbillha.

ELEN: Waqqajt punt minħabba fik. Nibqa' sejra hekk ikolli nerġa' noftoq kollox.

SAMWEL: U iva; skużani. Imma tasseg xbajt. Imradt kemm ili lura hawn.

ELEN: Eh, int xbajt, int imradt. Hekk trid tisma' n-Nanna. Wara dak kollu li għamlet miegħek...

SAMWEL (*jixtieq jibla' lura kliemu – jafu kollu d-diskors li ġej*):
Kollox sew, skużani...

ELEN (*toftoq kollox bil-herra*): Wara dak kollu li għamlet miegħek!
Tirringazzja 'l Alla jmissek!

SAMWEL: Qisni m'għidit xejn.

ELEN: ...Li sibt min jieħu ħsiebek wara t-traskuraġni ta' missierek! Irringazzja l-Providenza t'Alla. Kieku ma kienx għan-Nanna f'orfanotrofju kont tispicċa dawn is-snin kollha.

SAMWEL, *ma jafx x'jagħmel biex iwaqqafha, jintefha minn tulu fl-art jagħmel il-“push-ups”. Matul kliemha jirrepeti b'ritmu “One-Two, skużani! One-Two, skużani!...”*

ELEN: F'orfanotrofju kont tispicċa, qed tismagħni? Kont tieħu l-edukazzjoni li għandek kieku...

SAMWEL: One-Two, skużani!

ELEN: ...Kont tieħu c-ċertifikati li ħad! Qabel tgerger aktar jaqbillek tiftakar kemm għandek għalfejn tkun grat...

SAMWEL: ...One-Two, skużani!

ELEN: Qatt tinsa kemm ġaddieħor għamel għalik. U min tasseg jixtieqleq il-ġid! Kieku kien għal xi ħadd bħal Nikola, kieku ġħaddiet tiegħu, f'dak is-Seminarju kont tibqa'.

SAMWEL: ...Two! Skużani! One-Two... – u naħfirlu wkoll!

ELEN: Qatt tinsa kemm ġaddieħor għamel għalik – kemm aħna għamlina għalik, għidlu 'l Nikola!

SAMWEL (*iċedi u jgħaddas geddumu sal-art, m'għandux saħħha jgħolli rasu aktar. Bejn sninu*): Mela intom thalluni ninsa?

ELEN: X'int tgedwed? (*Terġa' tibda taħdem is-suf.*) M'hemmx li joħroġ par sura ta' nies. Kollu tort tiegħek.

SAMWEL: Jista' jonqos. Skużani.

Iqum bil-mod. Għarqan, inehħi l-flokk u jixxotta wiċċu u għonqu bih.

ELEN: M'inti qed toghġobni xejn mindu ġejt lura. Inbdilt.

SAMWEL: Kif inbdilt? Ha, trid tara l-muscles? (*Jilwi idu – jagħmel il-* “muscles”.)

ELEN (*thares u ma tharisx – tkompli taħdem is-suf, dejjem aktar mifxula*): Ilbes it-T-shirt. Punt sewwa, punt maqlub... Inbdilt. Donnok sirt bla paċenzja. Ma tizzetta tagħmel xejn – taħli l-hin – tharbix bla sens...

SAMWEL: Nikteb!

ELEN: ...Donnok lanqas il-ħitan ma tissaporti madwarek. Bla sens. Tistaqsi għala, kif u min!...

SAMWEL: Jien biss?

ELEN: ...iddur minn kurutur għall-ieħor.

SAMWEL (*jersaq minn warajha*): Bla sens!

ELEN: ...Mitluf ġo din id-dar. Lanqas il-ħitan ma tissaporti madwarek. Iddur minn sala battala għal oħra. Bla sens!

SAMWEL (*magħha*): ...Bla sens! (*Jitbaxxa fuqha – idawwar bil-mod idejha madwar spallejha; ma tafx iridx jifgaha jew b'sinjal ta' mogħdrija.*) Induru, mitlufin it-tnejn ġo din id-dar battala – induru t-tnejn minn kurutur għall-ieħor...

ELEN (*titlaq il-labar minn idejha*): Insakkar il-bibien miftuhin, dejjem anqas. Nahrab bibien magħluqa.

SAMWEL: Għaliex magħluqa?

ELEN (*l-istess*): Dejjem trid taf.

SAMWEL: Bla sens!

ELEN: ...Il-kif – min – ġħala...

SAMWEL: Ġħala? (*Iross idejh aktar madwar spallejha.*)

ELEN: Punt sewwa...

SAMWEL: Punt maqlub. Ġħala?

Id-dawl jintefa ħesrem. Jibqa' biss id-dawl minn barra l-logġga – dawl aktarx mgħajjeb ta' tard waranofsinhar.

SAMWEL u ELEN, *mgħannqin ma' xulxin, ma jiċċaqalqux tul ix-xena li jmiss; forsi jidhru biss bħala silwett kontra l-ħgieg tal-logġga.*

SAMWEL/ELEN (*leħen baxx*): Ta' min il-ħtija?

Eku (forsi l-ilħna tan-Nanna u Ezra?) jidwi: Ta' min il-ħtija?

Is-sikta.

PETRA *tidħol mill-intrata, NIKOLA ffit passi warajha. Forsi għandha sittax/sbatax-il sena, aktarx samranija, u mhux li tgħid li hija xi tfajla l-ġmiel tagħha, għalkemm ma tonqoshiex is-sbuujija naturali taż-żgħożija. Liebsa libsa skura bla sura, peduni suwed tal-malja u karkur jew sandli sempliċi. Xagħarha miġbud lura, wiċċha għeri, bla rtokk. Tieqaf taħt l-arkata hekk kif jinxtegħel bil-mod il-mod "spotlight" fuqha.*

Ix-xena bejn NIKOLA u PETRA tinħad dem b'distakk emozzjonali bejniethom, aktarx mekkanikament. Element ritwali.

NIKOLA (*minn wara dahar PETRA*): Neħħi dik il-libsa.

PETRA *ddur lejh bil-mod.*

NIKOLA (*inewlilha libsa li ġab miegħu*): Ilbes din.

PETRA *tagħmel kif jgħidilha. Tinża', terfa' l-libsa minn fuq spallejha u rasha, titlaqha fl-art u tieħu l-libsa mingħand NIKOLA.*

NIKOLA *jibqa' wieqaf dritt quddiemha, iħares lejha. Imbagħad, bla għażla, idur – kemm kemm pudur biex ma tgħidix li jrid jaraha tbiddel.*

Immedjatament kif ixxedd fuqha l-libsa li taha, jerġa' jdur lejha u jnewlilha par żarbur bit-takkuna għolja.

NIKOLA: Iż-żarbur ukoll.

PETRA (*teħodhom*): U t-tights?

NIKOLA: Tights?

PETRA (*tinċa' l-kalzetti suwed*): Kalzetti. (*Tgħolli d-dublett fuq l-irkoppa biex turiħ saqajha għera.*)

NIKOLA: Halli. Ngħaddu mingħajrhom. (*Iħares lejn saqajha.*) Somor biżżejjed. Haffef ftit.

Wiegħfa dritta quddiemu, bla ma tħares 'l iffel, tarmi l-karkur minn saqajha u tilbes iż-żarbur.

NIKOLA *jnewlilha kaxxa “make-up”.*

NIKOLA: Make-up.

PETRA (*tieħu l-kaxxa*): Kemm fadal ġin?

NIKOLA: Hames minut. Biżżejjed?

PETRA: Mera m'hawnx.

NIKOLA: Fil-kamra l-oħra. Ejja.

Jiġbor il-ħwejjeġ u neżgħet u joħroġ lejn l-intrata. PETRA, digħi bdiet tagħmel il-“make-up”, toħroġ warajh.

L-ispotlight jintefa hekk kif joħorġu.

L-istess xena.

SAMWEL u ELEN għadhom fejn kien. Ix-xena tkompli minn fejn intefa d-dawl. L-istess nofs dalma.

SAMWEL (*iqum minn wara ELEN*): Eżra! (*Jersaq lejn it-taraġġ.*) Halli dak is-swiċċi, Eżra! Ixgħel hemm! (*Wara ftit.*) Eżra tax-xjafek! (*Jitla' xi żewġ targiet..*)

Id-dawl jerġa' jinxtegħel immedjatament.

ELEN *titbaxxa, tiġbor ix-xogħol tas-suf u terġa' tibda taħdem.*

SAMWEL *jinżel it-taraġ, jersaq lejn il-logġa, iħares 'il barra.*
 ELEN *tgħollie rasha, thares lejh għal xi waqtiet, imbagħad iddur lura fuq xogħolha.*

Pawsa.

Waqt rari ta' kalma.

ELEN: Imissek issib xi ħaġa x'tagħmel. Idderri.

SAMWEL: Iderri min mietlu xi ħadd.

ELEN: Missierek...

SAMWEL: Missieri?

ELEN: Hekk kien. Donnok hu.

SAMWEL: Nixbhu?

ELEN: Bla paċenzja bħalu. Annimal f'gaġġa.

SAMWEL: Għasfur f'gaġġa, kien jgħid Nikola. Fiex nixbhu aktar?

ELEN: Nikola mingħaliha jaf kollox!

SAMWEL: Hallina minn dak. Fiex nixbhu?

ELEN: ...Mishuta s-siegha u l-mument li daħal hawn!

SAMWEL: Fiex? Hallik minn Nikola!

ELEN (*ħalliet kobba suf taqa' fl-art*): Igħorha ftit!

SAMWEL: Kellimni fuqu – fuq missieri! (*Jitbaxxa jfittex il-kobba.*)

Għidli Zi, int tiftakru. Meta żżewweġ lill-mamà hawn baqa', jgħix magħkom. Tal-anqas sakemm mar...

ELEN: Sakemm qabad u telaq.

SAMWEL (*għarkopptejh ħdejha*): Int ghadek tiftakar sew imma, Elen.

ELEN: Igħor dik il-kobba, Samwel. Qum minn hemm.

SAMWEL (*iqum – jixxetilha l-kobba f'hoġorha*): Imma għaliex

dejjem hekk intom? M'għadnix tifel issa! Għaliex qatt ma tweġbuni mistoqsija sura ta' nies?

ELEN: Għax ma tistaqsix il-mistoqsijiet li suppost tistaqsi.

SAMWEL: Logħob bil-kliem! Imma għandi dritt jew m'għandix nipprova nifhem?

ELEN: M'hemm xejn x'tifhem.

SAMWEL (*jgħajnej lill-ghasfur ibbalzmat*): M'hemm xejn x'tifhem, Samwel. Ghadek ċkejken int, Samwel ruhi. In-Nanna rieqda, Samwel, tistaqsix mistoqsijiet, ruhi; ma tmurx tqajjimha n-Nanna... Samwel ruhi!

ELEN: Tgedwidx waħdek. Jekk għandek tgħid xi haġa, għidha b'wiċċek minn quddiem.

SAMWEL: Ukoll! Jien! Li għandi ngħid, ngħidu – jien!

ELEN: U fuq kollox ftakar li n-Nanna...

SAMWEL: ...Riedqa! Ma nqajmuhiex! Kollox sew, skużani – skużani, skużani, skużani – dejjem skużani! Imma għaliex għandi dejjem niskuža ruhi jien? Ta' xiex qed niskuža ruhi, wara kollox?

ELEN: Ma niflaħx aktar, Samwel, qed tifhem? Ma niflaħx.

SAMWEL: U iva, skużani. Hemm aħna, rajtx!

ELEN: Ieqaf!

SAMWEL: U kollox sew!

Lura mal-logħa. Xi waqtiet ta' skiet.

ELEN: Flok toqghod thares għax ma tagħmilx xi haġa?

SAMWEL: Għaliex tibża' mis-skiet, Elen?

ELEN: Nibża'? Toħroġ b'kull waħda kultant.

SAMWEL: Għaliex? Ghadek ma weġibtnix. Imma ma jimpurtax. Tmur mal-ohrajn; mistoqsija indiskreta – fuq kollox mhux oriġinali. Turi nuqqas ta' prudenza – immaturitā adoloxxenti.

Tara – taħsibnix in-Nanna qed nitkellem? Jew is-Sa Petronja forsi! O.K. Ghidli. Ghidli – x'nista' nagħmel? Fiex nista' naqdik?

ELEN: Xiex? X'tista' tagħmel...?

SAMWEL: Kif "x'nista' nagħmel"? Ruxxmata G.C.E., tliet A levels – biex ma nsemmux il-Matrikola – u tistaqsini x'nista' nagħmel! Ejja, ġib; tgħid mhux kapaċi nkebbeb marella suf. (*Jeħdilha kobba mill-basket.*) Ma tgħidux aktar m'iniex qiegħed inrodd dejni lura lis-soċjetà li rawmitni tal-anqas. Tgħid jekk nistaqsi lis-superjura tgħid ma jaċċettawnix bhala membru? Ma tgħaddilix kelma tajba lili s-Sa Petronja, xi tgħid? Eh, xi tgħid, Elen?

ELEN: Taqbadx mas-Sa Petronja.

SAMWEL: Hi, imma f'gieħ l-emancipazzjoni tal-anqas! Jekk tridu, anke bil-velu niġi għal-laqgħat tas-Sa Petronja, halli lanqas wiċċi ma tara. Naf kemm tistmani dik.

ELEN: Is-sarkażmu ma jaqbilx mal-opri ta' karită – forsi għalhekk, Samwel.

SAMWEL: Forsi. Jew forsi l-opri tal-karită tagħkom ma jaqblux mieghi. Minkejja li jien stess nofsi opra tal-karită tagħkom.

ELEN: Ma kontx sa tkebbbeb dik il-marella int?

SAMWEL: Qed napprova. Imma fejn ix-xjafek issibilha tarfha din?

ELEN: U fuq kollox m'intix tismagħni.

SAMWEL: Hekk jew hekk inkun naf minn qabel xi tkun sa tgħid.

IN-NANNA *titfaċċa fl-arkata fuq ix-xellug bi ktieb f'idha.*

NANNA: Tal-anqas ma tgħidix il-ħmerijiet li tgħid int.

SAMWEL *iqum u jagħmel biex joħrog kutu kutu.*

SAMWEL (*lill-ghasfur ibbalzmat*): U issa, hanini, bil-mod il-mod nagħlqu l-gabjetta...

NANNA: Għidtlek tqajjimni fl-erbgħha, Samwel. Naturalment insejt.

SAMWEL: Naturalment. ...U mbagħad wara npoġġuh taht l-ixkora,

fir-rokna, fid-dlam, fid-dlam...

ELEN: Diġà l-erbgħa? (*Thares lejn il-polz.*) Dan l-arlogg wieqaf.

IN-NANNA *hija mara kbira fl-età. Għalkemm tidher li hija maħkuma minn xi marda qerrieda li qed tikolha minn ġewwa, darba kienet mara sabiha u għadha tipprova żżomm il-figura rqajqa tagħha kemm jista' jkun drittä bla ma cċedi għall-għeja. Bhal ELEN hija wkoll liebsa libsa skura imma ta' certa kwalitā, għalkemm minn fuqha wkoll għaddew is-snin.*

NANNA: Ma straħt xejn b'dak l-istorbju hemm barra. Ġib il-banketta, Samwel.

ELEN: Forsi aħjar ingib is-sigġu tar-roti.

NANNA: Le! Hekk trid tarani s-Sa Petronja wkoll! Il-banketta, Samwel.

ELEN: U l-imħadda l-oħra.

SAMWEL (*inkin*): Maestà – serv umli! (*Lill-ghasfur*) ...U mbagħad meta johrof, forsi jerġa' jgħanni, min jaf. (*Johrog*)

NANNA: Reġgħu kissru xi ħgieg tas-serra, Elen. Min kissirha?

ELEN: Is-soltu. Xi kaċċatur qal Samwel.

NANNA: Għalxejn iħufu 'l hawn illum – mhux b'dar-riħ.

ELEN: Dejjem issib xi wieħed jiġgerra, jittama.

NANNA: Dalghodu qajmuni kien għadu lanqas sebah, dak li naf. Tir f'tir.

ELEN: Isfel, fil-wied imma.

NANNA: Le; qrib sew. Ukoll fil-ġnejna daħlu. Kien qedjisparaw taħt it-tieqa – donnu hawn ġew m'hawn ħadd! Jaqbdu u jidħlu, rispett lejn ħadd u xejn. Jgħaffgu x-xtieli, ikissru l-ħgieg, jeqirdu, jeqirdu, jeqirdu. Xi jridu aktar minn hawn?

ELEN: Ara Ma, qabel tiġi s-Sa Petronja, ħsibt x'nistgħu ngħidulha?

NANNA: Stenna... (*Tagħmel sinjal lejn mnejn ħareg SAMWEL.*)

Wara.

ELEN (*frustrata*): Nikola jħallihom! Xogħlu jieħu ħsieb hemm barra. Dak kien il-ftehim. Għax m'għamilx il-ħgieg imkisser fuq iċ-ċint?...

SAMWEL (*jidhol bl-imħadda u l-banketta f'ido*): Aktar ħgieg?

ELEN: Ghidlu! U hawn ġew iħallih għalija...

NANNA: Qatt ma kien hemm bżonn ħgieg meta nannuk kien ħaj. Ma kienx hemm bżonn timmarka riservat u mhux riservat. U dak iż-żmien kellna wisq aktar art. Hadd ma kien jersaq imma. Hadd. Kien hawn raġel imma fid-dar dak iż-żmien.

Pawsa. IN-NANNA tosserva lil SAMWEL waqt li dan jaġħiha l-imħadda u l-banketta u jgħinha tizzetta ruħha f'posta.

Jinstema' d-daqq tal-flawt minn ġewwa d-dar.

NANNA: Elen, mur ġudlu dak il-flawt. Ma rridx nisma' ħossu kemm iddu hawn dik.

ELEN: Jalla ma ddumx. – Int mur biddel, Samwel. (*Toħrogħ.*)

NANNA: X'kont qed tagħmel ftit ilu, Samwel? Smajt l-istorbju.

SAMWEL: Xejn. M'għandi aptit nagħmel xejn. Dat-temp imarradni.

NANNA: Skuża dik. Għażżeż missek għidt. Kollu għażżeż dan. L-ġħażżeż il-mergħha tal-vizzju, kif kien jgħid iz-Ziju Reverendu.

SAMWEL: M'għandu x'jaqsam xejn l-ġħażżeż f'dal-każ. (*Ipoġġi mal-iskrivanja u jixgħel il-lampa.*) Fuq kollox semmili ħaġa wahħda li qatt nista' nagħmel hawn ġew mingħajr ma taqbad tiggrarfa fija Elen.

NANNA: Għandek raġun – għax mingħajr rieda tajba ma tagħmel xejn. Għaliex ma taqbadx ktieb bhalek issa? L-Università dalwaqt...

SAMWEL: Xi wieħed minn dawn, (*il-kotba quddiemu*) tgħid int?

NANNA: Hemm l-ohrajn fuq ukoll, fil-librerija. Biżżejjed dik il-

kollezzjoni li ġalliekk iz-ziju.

SAMWEL: Iva, biżżejjed dik – issa. Ara ftit ilu, kieku kont għadni s-Seminarju, kieku le imma.

Il-hoss tal-flawt jinstema' jogħla.

NANNA (*thares lejn it-tarāġ*): Dak donnu ndannat illum. (*Trid taqta' d-diskors*.) Dawk il-kotba hemm qegħdin jekk tridhom. Kemm tgħidli. Fuq kolloks meta kont żgħir kont dejjem issibek hemm fuq f'xi rokna tqalleb fihom.

SAMWEL: U dak iż-żmien kontu tgħajtu miegħi u tgħiduli: Tmisshom! Anki kieku kienet xi Bibbja.

Il-flawt jogħla f'daqqa donnu bi protesta, imbagħad jieqaf hesrem.

Bieb jinstabat.

NANNA: Ma kontx tista' tifhimhom dak iż-żmien.

SAMWEL: Kien ifehemhomli Nikola kieku kontu tkallu. L-istampi stajt nieħu gost narahom tal-anqas.

NANNA: M'għandix dubju. U issa tista' tara l-istampi u tifhimhom ukoll.

SAMWEL: Le – issa naqra bla ma nifhem, Nann, u l-istampi m'għadhomx jogħġibuni. Għalhekk ħriġt mis-Seminarju... Għalhekk ukoll. Fuq kolloks, mhux xi ħaġa hekk trid tisma' int jewwilla? Issodisfajtek? Dnub li Nikola mhux hawn; kienet tinżillek aktar ġelwa kieku, mhux veru?

NANNA: Ħriġt ghax qatt ma missek dħalt. Kien jaf Nikola.

SAMWEL: Li naf jien hu li qatt mhu sa jaħfirhieli issa. Wisq inqas lilek.

NANNA: Nikola mhux Alla.

SAMWEL: Qatt ippruvajt tikkonvinċi? Qatt urejtu li hu semplicei bniedem?

ELEN (*tidħol – tinżel it-tarāġ*): Xi ġadd hallielu l-bieb miftuħ. Deherli smajt il-qanpiena tal-kanċell...

NANNA: Hawnhekk ma tismax għajr banalitajiet. Xhin hu?

ELEN: Żgur Nikola.

SAMWEL: Kważi neqsin kwart.

NANNA: Dalwaqt jaslu mela.

ELEN: Mhux għall-ħamsa għidtu?

NANNA: Lili neqsin kwart qalli. U s-Sa Petronja dejjem puntwali.
(*Lil SAMWEL.*) Mur biddel int. Lestejt kamra għat-tifla, Elen?
(*Taf li ELEN sa tirvella – tkompli minnufih.*) Għal li jista' jkun
biss, Elen!

ELEN: X'kamra?... Tgħidlix ġa cedejtilha hux, Ma! M'intix sa
thallha twikkiha lilna?...

NANNA: Għal li jista' jkun għidt, Elen!

ELEN: Dak Nikola noqtlu sejra!

NANNA: Samwel, kemm sa ndum ngħidlek! Mur biddel!

ELEN: Noqtlu!

NANNA: Elen! Mur Samwel!

SAMWEL (*lill-ħasfur*): X'għidtlek jien! Lura taħt l-ixkora, hanini.
ċaw ċaw! (*Iqum biex joħroġ.*) M'hemmx għalfejn nilbes gala
jien nittama.

NANNA: Itfa' l-libsa l-blu. U m'hemmx T-shirts. Il-qmis il-bajda u
ingravata ta' nies.

SAMWEL: Ma taħsibx li xi uniformi tas-Seminarju timpressjonaha
aktar lis-Sa Petronja? Ah! Touchè!

NANNA: Aqtagħha, Samwel. Irridek iġġib ruħek sewwa la jiġu, qed
tifhem?

SAMWEL: Nagħmel mill-ahjar.

NANNA: Mhux bhall-aħħar darba li kienet hawn is-Sa Petronja.

SAMWEL: Jaqaw qaltlek li m'għoġbthiex? Tista' tgħidilha li
nirreċiproka l-antipatija. Jien il-faċċoliżmu, l-istupidaġni u l-

bigottiżmu jibqgħuli fuq l-istonku.

NANNA: Samwel!

SAMWEL (*jilqaghħiha*): Alt! (*Ibaxxi rasu.*) Skużani! (*Idur dritt lejn il-logġa u jagħmel biex joħrogħ.*)

NANNA: Fejn sejjer?

SAMWEL: Inbiddel naturalment. Naqsam mill-ġnien, jekk ma jimpurtax. Aħjar il-ġungla milli dawk il-kuruturi – taħt il-ħars immuffat ta' dīzapprovazzjoni ta' dawk il-kwadri kollha – bir-rispett kollu lill-venerabbi Depawli. (*Joħrogħ.*)

ELEN: X'se nagħħimlu, Ma? Jeħtieg tkellmu...

SAMWEL (*jitfaċċa lura fil-bieb*): Eh, u bilħaqeq, haqqu prosit Nikola, eh! X'wieħed waħħlilkom did-darba! (*Jiskappa l'barra jidħaq.*)

NANNA: Samwel! Samwel – ejja l'hawn! Samwel!...

ELEN: Rajtx! Qed ngħidlek... Trid tiqaflu, Ma!

NANNA: Naf – naf! Imma l-aqwa li ġeles minn dik il-fissazzjoni tas-Seminarju. (*b'vendikazzjoni*) Dak l-aqwa!

ELEN: Mħux Samwel – Nikola! Jeħtieg tiqaflu, Ma. Lil Nikola!

NANNA: Taf kemm niddependu minnu, Elen. U din ta' Samwel ġadha bl-ikrah sew. Għalhekk jagħmel li qed jagħmel.

ELEN: Trid tiqaflu, Ma! (*Tmur issib mopp u tinfexx timsaħ fejn kien waqqa' l-ġir SAMWEL.*)

NANNA: Kemm ili nipprova, Elen. Imma wara li miet missierek, taf li hu ha ħsieb kollox. Das-snин kollha, hu ried ikun.

ELEN: Hu ried ikun!...

NANNA: Bla wirt, karti u dokumenti mxerrda fost tużżana avukati, nutari... Kollox kien jisfaxxa fix-xejn mingħajru.

ELEN: Mħux li sfaxxa! Basta neħilsu minnu. Imma int l-aqwa li xejn ma nbidel u li lilek ġalliekk hawn, qisek reġina f'palazz.

NANNA: Fil-fatt, dejjem ġadem qisu seftur.

ELEN: Seftura jien!

NANNA: Elen, ma nerġghux...

ELEN (*tieqaf timsaħ*): Haġa għidli, meta kienet l-aħħar darba li kellimtu?...

NANNA: Meta jeħtieg inkellmu.

ELEN: Iva, tkellmu – imma biex forsi tgħidlu jagħmel il-ħgieg imkisser fuq il-ħitan – biex iċappas xi “riservat” fuq xi ċint – biex ma jaħraqx haxix meta jkun riħ ifsel – jew biex ikeċċi l-kaċċaturi u n-nassaba hemm barra – għalhekk tkellmu kieku.

NANNA: M'għandix għalfejn inkellmu – jaf x'għandu jagħmel.

ELEN: ...Imma biex tiggrānfalu wiċċu biex ma jibqax jimla' ras Samwel b'vokazzjonijiet, għalhekk malajr issib għalfejn!

NANNA: Meta jeħtieg, Elen...

ELEN: U fuq Eżra, fuq Eżra tkellmu?

NANNA: Elen, daqshekk! (*Tagħtiha daqqa ta' ħarta.*)

ELEN *tieqaf soptu. Imbagħad tarmi minn idha l-mopp fil-logġa u tolqot il-bandla. Għal xi sekondi tibqa' msammra fejn hi, imbagħad timxi bla biki, bla emozjoni, lejn il-logġa u twaqqaf il-bandla.*

NANNA: X'għamillek Nikola issa?

ELEN: X'ma għamilx trid tħid. (*Tigħbi il-mopp.*) U issa jrid jerġa' jbajjad hemm barra. Erġajna! Bilkemm ilu xahrejn li bajjad! Issa jrid iqabbad lil Samwel! Ahjar jara jsewwi dawk ix-xorok l-ewwel... Ghalfejn qed nerġgħu nqajmu kollo, Ma?

NANNA: Xi nqajmu imma? M'niex qed tibża, Elen?

ELEN: Minn kollo. Minn Nikola – mill-barranin. Dejjem meta daħlu l-barranin hawn ġew beda l-inkwiet, Ma. Dejjem. U issa trid inħallu s-Sa Petronja tikkonvinċċina neħdulha din it-tifla minn fuq żaqqha u nitwikkew biha aħna!

NANNA: Kieku kont naf qabel li Nikola kien li webbilha. Imma issa tard wisq. U wara kollo jeħtieg imma. Dit-tifla, Frida, tista'

tkunilna ta' għajjnuna 'l quddiem ukoll. M'għadniex żgħar...

ELEN: Jien ma qed nitlob l-ghajjnuna ta' ħadd... Jigifieri inti rrassenjata! Qas biss īsibt x'tista' tgħidilha lis-Sa Petronja la tiġi!...

NANNA: Mela qatt xi ħadd seta' jgħid xi haġa lis-Sa Petronja!

ELEN: Jigifieri sa thallija ġġibha hawn! U thallihielna hawn!

NANNA: Ifhem ffit, Elen. Għalissa m'hemm xejn x'nistgħu nagħmlu – issa li ghaddew il-karti kollha – u fuq kolloks issa li s-Sa Petronja għamlitha fatta...

ELEN: ...Nagħmluha fatta aħna wkoll!

NANNA: Skond Nikola ga għandha konvejnu fuq id-dar u xtrat flatt Wied il-Ġħajn. Mhx sa jkollha post għat-tifla hemm...

ELEN: Min jaf għal min sa jkollha post! Basta wikket lilna biha! U Nikola – Nikola kien jaf! Kien jaf! Tifla qal! Tifla sabih!

NANNA: Għalissa imma, Elen! Issa naraw x'nistgħu nirmedjaw. L-ewwel naraw x'ħobż tiekol din Frida.

ELEN: Hobżna sa tiekol! Xi trid tara!

NANNA: Tiġrix, Elen – wara kollox ma nafuhiekk dit-tifla...

ELEN: Tifla! Hmistax-il sena mhux tifla!

NANNA: Erbatax.

ELEN: Hmistax! U kellha ħmistax meta bdejna, Ma – issa għalqet sittax! U Nikola jiġi jurina ritratt tagħha tal-Grizma! Kien jaf x'qed jagħmel, mela ma kienx!

NANNA: Naf – u kieku hemm mod kif tkellem is-Sa Petronja. Imma issa naraw. U fuq kollox Samwel, wieħed jeħtieg iqis ...Iqis u jara...

ELEN (*wara ftit*): Samwel xiex?

NANNA: Xejn, issa naraw din Frida. U wara kollox... (*Jidher li xi xaqqa dawl beda jfegġ. Ton differenti – ixxidd il-poża xierqa.*) ...Wara kollox, jeħtieg nagħmluh das-sagrificċju – jixraq

naghmlu dil-karită mas-Sa Petronja. Jien għaddejt minnha – naf x'jigifieri ssib ruħek armla.

ELEN: Armla bil-flus?

NANNA: ...Issa li wara dik it-telfa m'għadx tista' tieħu hsieb Frida.

ELEN: Jew m'għadx għandha bżonnha.

NANNA: Dik tifla żventurata – iltima... Did-dar imbagħad, did-dar kbira wisq. Kbira wisq. Niftakar l-ewwel darba li Ruben ġabni hawn – dal-palazz kollu, dawk is-swali, kuruturi bla tmiem, bibien enormi... Kemm kont inħossni ċejkna ħdejhom. Mitlufa. Waħdi. Tal-anqas però kien hemm il-ġnien. Biżżejjem drajt. Speċjalment meta sa fl-aħħar gew it-tfal.

ELEN: Meta ġie Philip, trid tgħid.

NANNA: Meta ġejtu intom!... Ma damitx imma ma reġgħet waqgħet is-sikta hawn gew. Imma l-agħar is-sikta ta' hemm barra. Dik jeħtieg li ma terġa' qatt.

ELEN: Akkost li ndaħħlu dil-barranija, dit-tifla, hawn gew? Wara das-snin kollha! Għalhekk mela, Ma?

NANNA: Forsi. Tibżax... Fil-kobor ta' din id-dar insibu post għal Frida wkoll. Bħalma sibna għal Samwel. Frida, wara kollo, tikber ftit tkun tista' tagħtik daqqa' t'id ukoll.

ELEN: Ghidtlek – m'għandi bżonn ħadd jien.

NANNA: U issa li Samwel reġa' magħna, tara kif l-affarijet jinbidlu.

ELEN: Issa tara. Tistenniex għajjnuna mingħand dak lanqas. Dak iben missieru.

NANNA: Missieru kien ġifa! Iben ta' ffit xhur f'dirghajn martu, u ħarab – ħarab u bellah lil Sylvie bil-ġħali. Il-mewt tagħha fuq il-kuxjenza tiegħu wkoll. Kollox htija tiegħu kulma ġara. Kollox.

ELEN: Kollox?

NANNA: Kollox! Imma tal-anqas baqa' Samwel.

ELEN: Tal-anqas ħalliekk l-iben li hu qatt ma seta' jkunlek. Imma li

kien għal Nikola lanqas dak ma kien jibqaghlek. Ftakar!

NANNA: Kien joħrogna nies kieku ħallejnieh imur... (*Tieqaf.*) Jien nafu lil Samwel, Elen. Nafu wisq aktar milli qatt seta' jkun ja fu Nikola. Dak ma kienx maħluq għall-kullar. Ebda kullar.

ELEN (*tpoġġi fuq il-bandla u tfarfar l-imħad fuqha*): Lanqas tiegħek.

NANNA: Dan tiegħu taqlib taż-żgħożija – xejn aktar.

ELEN: Imma kemm iddum diż-żgħożija? Kif hemm min ġajtu dejjem żgħożija u oħrajn... oħrajn jitwieldu xjuh?

NANNA: Int qatt ma nsejħha lil Sylvie, Elen, hux veru?

ELEN: Qatt. Kienet dak kollu li jien qatt ma stajt inkun.

NANNA: Kienet ir-rebbiegħa niftakar, l-ewwel darba li missier Samwel ġabha hawn. Bilkemm xahar wara l-mewt ta' Ruben. Kont ghadni bilkemm lestejt l-ilbies tal-vistu. Missier Samwel m'għamilx ghajr johrog għall-kaċċa. Qatt qabel ma ried johrog. Imma dik id-darba kien għamel ġimġha barra mid-dar – johrog qabel is-sebħ u jidħol tard billejl. Waħda mill-burdati tiegħu.

ELEN: Niftakarhom jgħidu qatt ma kienet dehret kaċċa bħal dik dak l-istaġġun.

NANNA: Dawk it-tjur kollha. Kemm kien jixxala kieku kien għadu ġej Ruben. Għall-kaċċa biss kien jgħix missierek. Imma ibni... ibni kien johrog u jidħol, u l-barżakka dejjem battala.

Xi ffit noti tal-flawt jinstemgħu ġejjin minn fuq, 'il bogħod.

NANNA: Sakemm jum wieħed...

ELEN: Kien Ghid il-Ħamsin.

NANNA: Ġie lura – il-barżakka dejjem battala.

ELEN: Imma ġablek lil Sylvie.

NANNA: Sylvie. U kienet sabiħa Sylvie. Kien iltaqa' magħha f'artijiet fit-tramuntana tal-gżira. Kienet sabiħa tassep.

ELEN: Halliha li Nikola ried jgħid li kienet forsi ffit bjonda żżejjed biex tkun vera Depawli.

NANNA: Kienet ċajta! Kien iħobb jiċċajta dak iż-żmien; kien differenti... Kienet sabiħa; xagħarha twil, bjond, għajnejn żoroq. U fuq kollex niesha kienu tat-tajjeb u kellhom raba' tal-bali mill-aqwa. U f'inqas minn sitt xħur iżżewwiġħa.

ELEN: U f'inqas minn sena Philip għeb minn wiċċi id-dinja.

NANNA: Dak l-isem ma rridx nisimgħu hawn ġew! Hu fejn hu – dak mhux ibni!

Taħt l-arkata tfaċċa EŻRA. Huwa raġel qsajjar, ffit matnazz, b'mixja aktarx goffa. Imma l-aktar li jolqtok hu li għalkemm forsi m'għandux ghajr xi erbgħin, ħamsin sena, wiċċu huwa ta' xiħ, il-ġilda qisha parċċmina mkemmxa.

ELEN: Eżra, xi trid?

Bla kliem xejn, EŻRA jinxī dritt lejn l-iskrivanija u jitfi d-dawl tal-lampa. Idur u jersaq lejn il-logġa u waqt li bil-pala t'id w aħda jipprova jgħatti għajnejh mid-dawl, bl-oħra jġerri u jagħlaq il-purtieri.

NANNA: Xi nžilt tagħmel, Eżra?

EŻRA (*bla ma jħares lejn hadd – iġebbed ma' djul il-purtieri donnu jrid jiżgura ruħu li ebda xaqq dawl ma jidħol*): Smajt xi hadd isejjahħli.

ELEN: Le. Hadd, Eżra. Kont tiela’.

EŻRA: Deherli smajt ’il xi hadd. (*Iressaq wiċċu qrib purtieri.*) Intom ma rajtu homx?

ELEN: Lil min?

EŻRA: Lil Nikola. Mal-barranija.

NANNA (*b'ħarsa lejn ELEN*): Aħjar titla' fuq, Eżra. Taf li dad-dawl hażin għal għajnejk. Aktar tard inżel.

ELEN (*fuq kliemha – tieħdu bis-serjetà*): X'barranija?

Hekk kif tersaq, EŻRA jdur bla ma jħares lejha.

Jersaq lejn il-platea. Kliemu huwa kalm – mhux miġnun u lanqas stramb, imma kompletament konvinċenti u sincier.

EŽRA: Hawn qegħdin digħà. Rajthom jaqsmu mill-ġnien; smajt il-passi jgħaffgu l-hgieg imkisser, l-ghollieq fis-serra. U hassejt il-barranija tifxes l-ghatba. U bibien imsakkra nfethu. Jeħtieg inġerru l-purtieri. Biex wara nkunu nistgħu nċarrtuhom.

ELEN tersaq tittawwal mill-purtieri. Meta ma tara lil hadd iddur lura, moħħha mistrieh – sinjal b'rasha lejn in-NANNA, "Le."

NANNA: Ma missekx inżiżt, Ežra. Kellek tibqa' fuq tistrieh.

EŽRA (*lil ELEN*): Jiena rajthom dalghodu kmieni, iwittu l-art, ixerrdu velenu u pitrolju, jaħarqu l-ħamrija. Biex wara jifirxu x-xbiek u l-mansab. (*Jisbel f'daqqa.*) X'tistenna meta l-art tlaqnieha! (*Jerga' lura lejn it-taraġġ.*) Jekk tagħmel ix-xita rrid noħroġ nighbor il-bebbux, Elen. Nikola qalli wara t-te żgur tagħmel. Irrid noħroġ.

ELEN: Itla' – issa ngħibulek jien it-te. Kont sa ntellagħħulek. U pprova strieh.

EŽRA (*jitla' t-taraġġ*): Hsibt li lest – sejjaħtuli.

ELEN: Issa tiela'.

EŽRA: Wara mbagħad noħorġu għall-bebbux. (*Jerga'jisbel.*) Ukoll l-ilma tal-ġibjun ivvelenaw! Ukoll l-ilma! (*Joħroġ.*)

NANNA: Kien ikun aħjar sakkartlu.

ELEN: Biex jagħmel xi xenata meta tkun hawn dik? Hallejt it-twiegħi tal-gallarija miftuha beraħ apposta; għidit ma jtihx li joħroġ jekk jara għadu d-dawl fil-kurutur.

NANNA: Dalam kmieni llum. Mhux ta' min nirriskjaw; sakkar il-bieb meta ttellegħi t-taqt.

ELEN tiġib il-labar u s-suf u tqeqħedhom f'kexxu, tirranġa xi ffit il-kamra, xi siġġu, inkwattru, ecc., u toħroġ .

In-NANNA taqbad il-ktieb li ġabet magħha – il-Bibbja – u tifħu. Tilbes nuċċali biex forsi tiprova taqra xi haġa imma ma tista' tara xejn u taqta' qalbha. Jinstema' xi

ħadd jipprova jidħol mill-bieb imsakkar tal-logġa, li mhux lakemm jinfetah.

NANNA: Nikola?

Il-bieb jintefā' ġewwa bi skoss u jibqa' nofsu miftuh, imdendel miċ-ċappetti mmermrin. Jidħol SAMWEL liebes imdandan u xaghru mimxut pulit.

SAMWEL: Ma rajtux. Imma naħseb f'kamartu qiegħed. Għandu d-dawl fit-tieqa. Probabbli tela' mill-garigor. Għidher sal-art u misteri waħdu sar dak.

NANNA: X'misteri?

SAMWEL: Intom tafu. (*Isaffar u jippettna xagħru.*) X'jidhirlek, Nann? Gala llejla mela, eh? B'risq is-Sa Petronja!

NANNA: Ghidtlek, Samwel – naqtgħu l-paroli!

SAMWEL: X'għidt issa?

NANNA: U dak it-tisfir ukoll.

SAMWEL: Eh – jaqaw kien hawn Ezra?

NANNA: Xħin hu?

SAMWEL: Għaliex baqa' hekk iz-ziju, Nann?

NANNA: Hekk kif?

SAMWEL: Uuh – hekk!

NANNA: Hekk kellu jkun. (*Iebsa.*) Alla ried hekk.

SAMWEL: U int qatt ma ħfirtlu.

NANNA: Ghajnejh – sejrin għall-agħar. Ma sar jissaporti ebda dawl...

SAMWEL: Iva, dak naf. Imma għaliex hekk?...

NANNA: Għalfejn tistaqsi mela?

SAMWEL: ...Sena biss akbar minn missieri kien, u safrattant dejjem niftakru xiħ!

NANNA: Għal certu mard m'hemmx fejqan. Anzi...

SAMWEL: Imma l-mard ma jispiegax kollox. Għaliex dejjem imsakkar hemm fuq? Tih jibbalzma t-tjur u jiġbor il-bebbux u ttih xejn aktar. Jien qas biss nissaporti nidħollu mill-bieb 'il ġewwa – anki jekk stess iħallini. U hu qisu mhux hu – imsakkar dejjem hemm, qalb dawk l-annimali – immuffati aktar milli bbalzmati. U t-twiegħi magħluqin u hu jgħix hemm ġew magħhom. Jgħix – jimmoffa jmissni ngħid! Imbagħad ngħidu Alla ried hekk!

NANNA: Samwel, jekk ħiereġ bl-ereżijiet, aħjar ma tgħid xejn.

SAMWEL: Ereżijiet jien? Eżra tajjeb għal dawk. Reġa' vvintaha Bibba!

NANNA: Ghax int tipprendi tifhem kollox issa.

SAMWEL: Le, dik żgur le – però haġa naf; jien il-kruha nobgħodha – tkun fuq min tkun.

NANNA: Naqtgħuha ara dwar Ezra. Halli 'l Elen tieħu ħsiebu. Issa tal-anqas la tiġi dit-tifla tas-Sa Petronja, Frida, issa jkollok ma' min tilgħab.

SAMWEL: Nilgħab!

NANNA: Insomma, ma' min tedha!

SAMWEL: Nilgħab! Jalla Elen taqbad magħha u mhux miegħi! Imma nsejt – dik diġà wikknejtuha b'Eżra.

NANNA: Elen tieħu ħsiebna lkoll...

SAMWEL: Imma speċjalment b'Eżra. Hawn ġew. Barra haġ-oħra imma, hux Nann? Nikola jieħu ħsieb barra, Elen ġewwa. Ta' barra barra, ta' ġewwa ġewwa.

NANNA: Kulħadd jagħmel sehmu. Barra int. Lilek 'tik tharbex u tilgħab biss.

SAMWEL: Jien ma nilgħabx.

NANNA: Tharbex u taħli l-hin iva imma.

Tokki tal-arlogg.

NANNA: Kif għadhom ma ġewx? Newwilli l-ktieb; naqra xi ġaġa.
Anzi, ha, żomm int. Aqrali ffit sa ma nistennew.

SAMWEL: Darba f'għomorha mhix sa tkun puntwali s-Sa Petronja.
Bilfors tajritha xi karozza. Jew forsi mietet. Iva, hemm ċans li
mietet, ma taħsibx. Ix-xejn xejn.

NANNA: Aqra, Samwel.

SAMWEL: ...Jew ġasbuha xi gamiema u sparawlha. U telgħet dritt
il-ġenna – bir-ruħ u l-ġisem naturalemnt, għax mur ara kieku
kellhom jibbalzmawha.

NANNA: Samwel!

SAMWEL: OK, OK. Hawn naqra fejn hawn is-santa?

NANNA: Aqra fejn trid.

SAMWEL: Dalam wisq. (*Jilbes in-nuċċali u jaqra.*) Hażin għalikom,
Skribi u Fariżej, ipokriti, ghax intom bħall-oqbra mbajda, li
minn barra tidhru sbieħ...

NANNA: X'int taqra?

SAMWEL: Mattew 23.

NANNA: Mħux hemm kont.

SAMWEL: Jekk trid nieqaf. Lili jogħġebni.

NANNA: Kompli.

SAMWEL: Oqbra mbajda, li minn barra jidhru sbieħ lill-bnedmin,
imma minn ġewwa mimlija bil-ġħadam tal-mejtin u b'kull
ħmieg. (*Aktar ma jmur, aktar jidħol fl-ispirtu.*) Hekk intom
minn barra tidhru ġusti man-nies, imma minn ġewwa intom
mimlija ipokrisija u bil-hażen. (*Aħrax.*) Hażin għalikom, Skribi
u Fariżej – ipokriti! – li tibnu l-oqbra tal-profeti u ssebbhu l-
monumenti tal-ġusti u tgħidu...

NANNA: Ieqaf, Samwel.

SAMWEL: ...Ipokriti lkoll! Intom li tgħidu, kieku konna fiż-żminijiet
ta' missirijietna ma konniex inkunu magħħom fit-tixrid tad-
demm.

NANNA: Biżżejjed. Sewwa għidt, dalam wisq. Fejn baqgħu dawk?
Ara, oħroġ sal-kanċell ara tarahomx tilgħin.

SAMWEL: Ma sa nara xejn f'dad-dawl. Imma aħjar ftit arja friska minn din l-ghomma. (*Johroġ fil-logġa.*)

*IN-NANNA tieħu l-Bibbja f'idejha, tqalleb il-folji bla ġajra.
Minn fuq jinstemgħu xi noti tal-flawt.*

NANNA (*taqra bi tbatija*): Kieku konna fiż-żminijiet ta' missirijietna ma konniex inkunu magħhom fit-tixrid tad-demm tal-profeti. (*Tagħlaq il-ktieb. Ghajnejha magħluqa, tkompli*) U intom timlew il-qies ta' missirijietkom.

Sikta perfetta. Pawsa għal ftit sekondi.

SAMWEL *jidher jitlajja barra l-bieb tal-logġa. Jagħmel biex jidħol iżda jdur hekk kif jibda jinstema' joqrob sew il-hoss ta' karozza riesqa mħarrka.* SAMWEL *jidħol fuq l-għatba, iżda jerġa' jdur, donnha qalbu teħbru li sa jigri xi haġa.*

SAMWEL: Nann!...

Issa l-karozza tinsab qrib sew. Jinstema' hoss ta' ħabta – il-karozza ttajjar il-kanċell. Id-dwal tal-fanali tal-karozza jgħaddu jserrpu mil-logġa għal-ġol-kamra. Jinstemgħu ħsejjes ta' brejkijiet u fl-ahħar, hoss itarrax ta' karozza taħbat. Il-hoss ta' ħgieg jinkiser.

Id-dwal tal-fanali jibqgħu mixxgħulin dritt minn ġol-logġa għal-ġod-dar. It-tinwxih tal-ħorn imwahħħal jidwi u jidwi hekk kif trab u duuħhan jibda dieħel mill-bieb imdawwal tal-logġa.

SAMWEL: Nann! Ġiežuġiż, rajtha? Għamlit u terrapien!

NANNA: X'ġara Marija Santa, Samwel! Gesu Marija!

SAMWEL: Dik il-karozza – kaxkret nofs il-kanċell magħha!

NANNA: X'karozza? Fil-ġnien?

SAMWEL: Ford Cortina!

NANNA: Xiex?... Stenna, Samwel! Samwel!

Imma SAMWEL joħroġ jiġi fil-ġnien. In-NANNA ddur,

ma tafx x'taqbad tagħmel jew fejn sejra. Toħroġ mill-bieb tax-xellug issejjah - Elen!

ELEN titfaċċa f'ras it-taraġ u tinzel tīgri; thares 'il barra lejn il-logġa, iżda thaffef toħroġ mnejn ħarġet ommha: Ma, xġara? Ma!

Pawsa qasira, imbagħad titfaċċa fil-bieb tal-logġa figura sewda u aktarx goffa bid-duħħan tiela' madwarha, siluwettata mid-dwal tal-fanali li jifrixlha dellha twil għal ġol-kamra.

Tidħol is-SA PETRONJA.

Hija mara ta' xi ħamsin sena, ippersonata sew u tridha ta' armla tal-affari tagħha. Liebsa bil-vistu, xagħarha - il-fit li baqagħilha - huwa miġbud lura f'toppu lixx lixx; infatti mal-ħabta tal-karozza tilfet ukoll parrokka li kienet liebsa. Wiċċha tond qisu dulliegħha - ebda 'make-up' ghajr lipstik aħmar demm jħajjat. L-arja ta' armla tal-affari tagħha tiddgħajjef bil-bosta minħabba n-nuċċali oħxon tas-sewqan li hija liebsa. F'idejha għandha wkoll par ingwanti goffi tas-sewqan. Tabilhaqq kolloks f'suritha - persuntha, hwejjigħha, kliemha u mgħibitha - jikkontribwiċċu għal dik id-dehra stramba, goffa u grotteska.

SA PETRONJA (*tferfer idejha isterika, tissara man-nuċċali tas-sewqan li ma tistax taqilgħu. Tkelleml lil SAMWEL li għadu ma deherx*): Periklu pubbliku! Periklu pubbliku number one! Ghax ma teħdux ħsiebu dak il-kanċell! Kif dejjem mitlu imsewwes mal-ħajt u llum ifettlilkom issakkrūħ! Ghinni fit int, qisek mitruħ! (*Jidħol SAMWEL. Jgħinha tneħħi l-ingwanti, imbagħad in-nuċċali.*) Periklu number one! Thallu dik il-liedna ma' kullimkien, niezla bl-addoċċ mal-ħitan kullimkien, imbagħad iddur kantuniera u ssib dak il-kanċell ma' wiċċek! Periklu liema bħalu! Seta' kien hemm incident papali! Imnalla ma kontx qed insuq wisq.

SAMWEL: Ma kontx għaddejja bl-erbgħin tgħid, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Hamsin! Imnalla għandek tgħid!

SAMWEL: Imnalla - xejn xejn ħallejtilna nofs is-serra hemm.

Is-SA PETRONJA tagħti harsa suspettuża u tpoggi fuq l-ewwel siġġu li ssib. Tqum malajr u tneħħi xi labar tas-suf

li ħalliet hemm ELEN. Terġa' tpoġġi baktar galbu – tiprova tiġbor fit dinjità.

SA PETRONJA: Fejn hi s-Sinjura? Għadha ma tafx li ġejt?

SAMWEL: Naħseb semgħuk.

SA PETRONJA: Dak id-dawl! Żgur sa taqaghħli l-battri! Ara tistax titfih, Samwel! Haffef!

SAMWEL: Iva, arani sejjer... Eh – dik il-karozza tiegħek?

SA PETRONJA: Iva, għaliex?

SAMWEL: Le, xejn – hekk staqsejt. Ford Cortina, hux?

SA PETRONJA: Ġdida fjamanta! G.T.

SAMWEL: Eh?

SA PETRONJA: GT – gran turismo!

SAMWEL: Eh, GT. Iva, naf.

SA PETRONJA: Hawn, ha ċ-ċwievet! Mur ara titfix dawk il-fog lights!

SAMWEL jieħu ċ-ċwievet u joħroġ mil-logġa. Malli ssib ruħha weħedha, is-SA PETRONJA tmur lejn l-arkata u ssejjah: Sinjura Depawli!... Imbagħad timxi bi tbatija, għax it-tkaken għoljin iwegġġkulha saqajha, u terġa' tmur lura fejn kienet bilqiegħda.

Tpoġġi – wara li tiżgura ruħha li m'hemm x labar tas-suf. Tinza' ž-żarbun, tistrieh u titbaxxa toghrok subghajha. Kif tkun milwija hekk, tilmaħ il-ktieb fl-art li n-NANNA kienet telqet minn ħoġorha. Tinduna li hija l-Bibbia. Tfarrarha bil-galbu u, izzekzek u titkażza, tmur tqegħedha lura fuq il-mejda. Hijra u ġejja lura biex tpoġġi, tgħaddi subghajha minn fuq xi għamara. Kultant issib xi fit trab u zzekzek aktar.

Jidħlu ELEN u n-NANNA, mifxulin u għadhom ma jafux x-ġara. Jieqfu soptu hekk kif jilmhu s-SA PETRONJA.

SA PETRONJA (*bilkemm għadha poġġiet li ma jkollhiex terġa' tqum*): Sinjura Depawli! (*Tiftakar li hi ħafja, terġa' tpoġġi biex tiprova*

ddeffes iż-żarbun lura f'saqajha.) Sinjura Depawli! (Tqum u tersaq fuqhom izzappap.) Elen, ruħi! (Tgħannaqhom.)

NANNA: Sinjura Petronja! Kif int?

ELEN: X'ġara imma, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Uhh, u hekk, u hekk, ruħi! Niżżeu ġajr 'l Alla! U intom, ruħi?

NANNA: Ma ġralek xejn, hux? Dik il-karozza?....

SA PETRONJA: Iva, tiegħi! Daqsxejn ta' incident – le, ruħi, ma ġrali xejn. (*lil ELEN*) Ford Cortina. ...GT! (*Tiftakar – lin-NANNA*) Imma dak il-kancell, Sinjura Depawli! Dak il-kancell! Araw x'taghmlu ta! Dik il-kantuniera perikoluża wisq. Ma jmisskomx thalluh magħluq dak il-kancell! Tridu taraw x'taghmlu! Miraklu ma bqajtx tal-kolp.

ELEN: Tridni nġiblek xi haġa għall-qatgħa?

SA PETRONJA: ...San Kristofru dahal għalija, għandek tgħid! (*lil ELEN*) Le ruħi, mhux għalissa. (*lin-NANNA*) Naturalment kont liebsa s-seat belts, of course! Allura! Kulhadd tajjeb niżżeu ġajr 'l Alla? Għadni kemm rajt lil Samwel. Uuuuh kemm kiber jaħasra! Sar fih ġuvni ġmielu. L-istess bħal missieru. Fula maqsuma!

Id-dawl tal-fanali tal-karozza jintefa f'daqqa.

SA PETRONJA : ...Fula maqsuma!

NANNA: Fejn hi t-tifla?... Frida? Ma ġietx miegħek?

SA PETRONJA: Hi mela! Hawn qiegħda. Hallejtha fis-salott ma' Nikola.

NANNA (*jinbet suspect*): Ma' Nikola?

ELEN: Fis-salott m'hemm ħadd.

NANNA: Minn hemm għadna ġejjin.

SA PETRONJA (*thares minn waħda għall-oħra*): Heqq, hemm hallejtha nofs siegħa ilu!

NANNA: Nofs siegħa ilu?

ELEN: Int mhux issa għadek kemm wasalt?...

SA PETRONJA: Issa? Fl-erbgħa u nofs – puntwali! Puntwalissima!

NANNA: Imma Nikola qal fil-ħamsa kellek...

SA PETRONJA: X'qal Nikola jien ma nafx, imma jien fil-ħin ġejt!

Infatti Nikola ġie jilqaghni fil-bieb. Imbagħad bilkemm dħalna fis-salott li ma talabnix il-karti tal-adottazzjoni! Għalxejn għidlu li l-karti kont tajthomlu digħi! Bilkemm ma riedx jitfagħha 'l barra. Jien – b'risspett lejk ta, Sinjura – jien bil-qalb it-tajba mort lura d-dar nara nsibhomx. Imma le ta, le ta, jien naf li tajthomlu s-Sibt li ghadda! Imma dak Nikola ma nafx (*b'subghajha tagħmel sinjal ma' mohħha – għandu skorfina nieqsa?*) Dak Nikola... Insomma! U tort tiegħu ta – tort tiegħu dik il-ħabta! Hu qallu biex meta niġi lura nipparkja hemm wara. Tort tiegħu!

ELEN: Issa ngħiblek grokk, Sa Petronja.

NANNA: Imma fejn huma issa?

SA PETRONIA: Jien jiddispjačini għal dik is-serra. Niftakarha fi żmien żewġek, Alla jaħfirlu... Issa naturalment m'hemmx wisq xi tkisser, nammetuha...

ELEN: Ha mmur nerġa' nittawwal fis-salott. Żgur ma tiħux xi ħażja?

SA PETRONJA: Insomma, forsi ftit wiski. (*Hi u ġierġa ELEN*) Neat! (*ELEN tieqaf.*) Il-wiski – neat!

ELEN: Neat. (*Toħrogħ.*)

SAMWEL *jidħol mil-logġa, jimsaħ idejh fix-xagħar ta' parroċċa kulur bjond imdennes.*

SAMWEL: Dak il-bumper Alla m'għamlu, Sa Petronja. (*Inewlilha c-ċwievet tal-karozza.*)

SA PETRONJA: Grazzi, Samwel ruhi. Imnalla hemm l-inxurans... (*Tintebah x'għandu f'idejh u taħtaflu l-parroċċa.*) Hemm x'il-imniegħel qed tagħmilli bil-parroċċa!

SAMWEL: Parrokka?... Hsibtha gozz qanneb!

SA PETRONJA: X'qanneb qanneb!...

SAMWEL: ...Sibtha fis-seat tal-karozza.

SA PETRONJA: ...Swietli għoxrin lira dik! U int timsah iż-żejt fiha!

SAMWEL: Veru, Nann! Ma kontx naf!...

NANNA: Skužah, Sa Petronja, naħseb veru...

SA PETRONJA: Uuu, ma jimpurtax! Naf li jmissni nistennieha jien wara kollox. Imsejkna armla – lanqas tipprova tikkura ruħha xi ffit ma tista', u ma thallix id-dwejjaq jagħmlu biha!... Uuh, x'tistenna min-nies wara kollox?

Tirranġa l-parrokka sewwa. Tqum. Wieqfa u dritta, tieħu l-ingwanti u n-nuċċali tas-sewqan f'idejha – issa fiha figura aktarx prepotenti, grotteska dejjem, imma minaċċuża wkoll.

SA PETRONJA: Kelma! Kelma li hi kelma rrid nisma'? Dak kollox. U nurihom jien min jien. Hadd qatt m'għamilli l-bżar fuq imnieħri jien – qas meta kien haj Bertu. L-inkwiet li rajt ma' wiċċi jien nafu... Imma hadd qatt m'azzarda jgħid kelma li hi kelma fuqi! Lili, Sinjura Depawli, lili hadd ma nhalli jgħid xejn fuqi jien. Hadd!

NANNA: Poggi ffit imma, Sa Petronja. Wara ġabta bħal dik...

SA PETRONJA: Le, m'għandi xejn – m'għandi xejn. (*Tpoggi.*) Wara kollox mhux tort tagħkom. Jiena u int fl-istess ilma wara kollox. Taf daqsi x'inhu lsien in-nies. Li kieku ma kienx għalikom wara kollox, li sa tagħmlu din l-opra ta' karită ma' Frida... u miegħi wkoll, nammetti, miegħi wkoll. U niżżu ġajr l'Alla għas-Sur Nikola wkoll, wara kollox...

NANNA (iebsa): Jista' jonqos!

SA PETRONJA: Hi mela. Eh, hu ried ikun. Sibt anglu kustodju fih jien dak. Bħalma sibtu int wara kollox, Sinjura Depawli. Eh, dak Nikola x'fih! Hu ried ikun għalija insomma. Hu stinka u hadem miskin sakemm ġibna kollox b'wiċċi il-ġid. Ġab karti, certifikati, prokura... ma ngħidlekx kemm ġera. Raġel tar-ruħ

dak, minkejja kollox.

NANNA: Minkejja kollox.

SA PETRONJA: Issa kemm ilu magħkom dak, aqtagħli kurżitā?

NANNA (*xotta*): Ilu.

SA PETRONJA: Minn qabel miet l-imsejken żewġek, hux hekk, Alla jaqhtih il-ġenna?

NANNA: Hekk hu

SA PETRONJA: Kemm kienu ħbieb tal-qalb!

NANNA: Kien sekond kuġin infatti.

SA PETRONJA: Eh iva? Tal-familja mela! Hi kif lanqas qatt m'għaddieli minn mohħhi! Imma minn dejjem kienu ħbieb.

NANNA: Ħbieb kbar.

Minn ġewwa jibdew jinstemgħu jogħlew l-ilħna ta' ELEN u NIKOLA jargumentaw.

SA PETRONJA: U saru ħbieb akbar wara – irrid nghid, wara li żżewwieg lilek. Ruben tiegħek irrid nghid, Alla jaħfirlu! Mhux, Nikola!

NANNA (*l-ilħna barra qed jinkwetawha*): Samwel dieħel l-Universitā dis-sena – ma naħsibx li qallek is-Sur Nikola.

SA PETRONJA: L-Universitā! (*Iddur fuq SAMWEL*) U s-Seminarju? Jien kont mingħalija li int kont għal...

NANNA: Kien. Skużani ftit. Għidilha int, Samwel

SAMWEL: Kont. M'għadnix.

In-NANNA taħsel sa toħroġ, iżda tilhaq tidħol ELEN. Ġabet gabarrè u xi tazez bil-wiski, iżda tibqa' bla ma toffri lis-SA PETRONJA, moħħha f'xi haġa oħra li qed tinkwetaha.

ELEN: Ĝej Nikola...

SA PETRONJA (*tqum biex tieħu l-wiski*): U Frida? Mieghu wkoll, le?

ELEN (*bilkemm taraha*): Iva Frida wkoll, Ma. Imma mhix Frida...

Jitfaċċa fil-bieb NIKOLA. SAMWEL *iqum bilwieqfa jħares lejn il-bieb miftuħ u lejn xi ħadd dieħel wara* NIKOLA.

NIKOLA: Bonasera. Skużawni ddawwart, imma... (*ħjiel ta' tbissima*) ...it-tifla marret taħsel ftit idejha.

NANNA: Is-Sa Petronja qaltilna li ilha hawn mill-erbgha u nofs. Mhux fil-ħamsa għidt kellha tiġi?

NIKOLA: Daqsxejn ta' malintiż naħseb. (*Lis-SA PETRONJA, li tkompli ddur ghall-wiski wara ELEN*) Smajt ħoss ftit ilu. X'kien?

SA PETRONJA: Iva, jien! Il-karozza tiegħi! (*Tif takar*.) Imma dak il-kanċell, Sur Nikola! Min fettillu jsakkru?

NANNA: Fejnh t-tifla, Nikola?

NIKOLA (*jixgħel id-dawl tal-linfa f'nofs il-kamra u jdur lejn ilbieb warajh*): Hawn hi; ġeja.

SA PETRONJA: Miraklu ma bqajtx tal-post! (*Tinduna li mħumiex moħħhom fiha*.) Imma fejn baqgħet dik?

NANNA (*leħinħa ma jixħidx l-irtubija ta' kliemha*): Għandi nifhem li għandek xi sorpriżza żgħira oħra għalina, Nikola?

SA PETRONJA: X'sorpriżza? (*Leħqet ma' ELEN*) Mument wieħed! (*Tieħu bikkerin wiski*) Grazzi!

NIKOLA: Idħol – idħol.

Titfaċċa PETRA, imbiddla kif rajnieha fil-bidu tal-att. B'xagħarha maħlul u mitluq fuq spallejha, u issa li għamlet ukoll il-“makeup”, tidher li għandha xi ħames snin aktar u tixhed maturità u ġmiel li ma kontx tobsorhom fi tfajla tal-età tagħha.

NIKOLA Nintroduċċilkom lil Petra.

NANNA: Petra? U Frida?...

SA PETRONJA (*bilkemm nofs ħarsa lejn PETRA, tniżżejjel ilbikkerin vojt fuq il-gabarrè u dlonk taħtaf ieħor*): Iva, ta! Nikola forsi ma qalilkomx. Imma ghedna xieraq li nsibulha isem ġdid issa li sa

tibda ġajja ġdida magħkom. Taf int, nutari u avukati, u issa li qeqħdin fiż-żifna... hsibt li l-isem Petra jkun jixraq, le? Taf int, għalija – Petronja – Petra! Ma tarawhx li jaqbel? (*Tixrob il-wiski.*) Ersaq, ersaq, Petra... Dejjem qisha binti kienet jaħasra! (*Tieħu id PETRA u tressaqha 'l quddiem.*)

NANNA: Imma... Din Frida allura? U dik il-libsa?...

SA PETRONJA: Pjuttost semplici naf. Petra tiegħi dejjem... (*Tieqaf issummata thares lejn id PETRA; id-dwiefer foloz, twal u ħomor jaqtgħulha nifisha. Imbagħad thares sewwa lejn PETRA... u tweržaq waħda.*) Frida! Gesù Hanin! Frida, hemm x'għamilt? Santamarija!

NIKOLA: Ippermettili, Sa Petronja – hsibt u rajt li kien jixraq tbiddel xi ffit wara l-vjaġġ...

SA PETRONJA: Santamarija! Vjaġġ! Xi vjaġġ, Nikola? Lanqas domna għaxar minuti ġejjin! U xagħarha – dik il-libsa... U dawk! Dawk id-dwiefer!... Dawk foloz?

NIKOLA: Ma nafx ngħidlek. Ma jidhirlekx imma li l-libsa tixirqilha? Hallejha titla' fuq u tirranġa fit ruħha. Ngħidlek is-sew ma stennejtx dan kollu.

NANNA: Xi stennejt allura, Nikola?

ELEN: Dik libsa ta' Sylvie kienet, Ma!

SA PETRONJA: Sylvie? Aah! Sylvie – omm?... (*Thares lejn SAMWEL.*) Aah! Imma xorta ta! U ma missekx hallejha tuża make-up, Sur Nikola!

NIKOLA: Mea culpa!

SA PETRONJA: Imma int, Frida, x'fettilek, ja belha! U propju llum imbagħad, meta sa jarawlk l-ewwel darba! (*Lin-NANNA*) Niżgurak imma, Sinjura, niżgurak li qatt m'għamlitha qabel. Lanqas qatt ma hallejha tmiss xejn ma' wiċċha. Bilkemm terra, aħseb u ara! U dawk id-dwiefer imbagħad! Lanqas jien ma naf kif nużahom!

NANNA: Ma tgħidlix imma xi stennejt, Nikola? Għalfejn dan kollu? Ghaliex issa? Ghad baqaghlna żmien ahna, Nikola, għal aktar... (*Teżita – l-preżenza tas-SA PETRONJA li żżommha.*) Aktar?...

NIKOLA Ghaliex le, Tereža? Sakemm wieħed għad għandu nifs f'rūħu, jeħtieg, anzi, huwa dmir. Jeħtieg wieħed ikompli, dejjem aktar!...

NANNA: L-ghanja taċ-ċinju forsi.

ELEN: Imma ma jistax ikun, Ma! Dan iżżejjed issa!

NANNA: Elen!

ELEN *tkun sa tkompli, imma tintebah bil-ħars mimli hrara u kurżitā tas-SA PETRONJA u trażżan ruħha bi sforz kbir.*

NANNA: Elen, mur ara hux lest it-te. Mur!

ELEN *sa fl-aħħar tiċċaqlaq u timxi lejn il-bieb.*

NANNA: Skużana, Sa Petronja. Imma dik il-libsa, taf int, iġġibilna ġafna memorji u tifkiriet. Int tifhem.

SA PETRONJA: Hi mela jahasra! Imma tibżax, il-Bambin ġanin u jaħseb fina lkoll. Tara kif issir thobbha int ukoll daqs li kieku kienet bintek! Min jghidlek int li mhux il-Bambin bagħtak lil Frida flok Sylvie?

ELEN (*għadha fil-bieb*): Ikolli ngħid aktar ġabhielna s-Sur Nikola milli l-Bambin.

SA PETRONJA: Skużani ta, m'iniex nifhem?

ELEN (*tidħol lura*): Ara mela, ha ngħidlek jien, Sa Petronja. Il-problema hi li jiena – aħna lkoll, mhux hekk, mamà? – aħna konna ħsibna li din Frida tiegħek...

NIKOLA: Petra – Petra tagħna issa.

ELEN: Petra! Din... din Petra tiegħek, ma kinetx għajr tifla! Tifla żgħira! Ir-ritratt li wriena Nikola...

NIKOLA: Nammetti, kien ritratt tal-Grizma. Ma stajniex insibu ieħor.

SA PETRONJA: Jigifieri... Imma skużi ftit, ta. Skużawni, m'iniex nifhem. Kont għidlu jien lis-Sur Nikola – kont għidlu! Ħsib li konna ċċarajnieħ dak il-punt! (*Iddur fuqu.*) Kont rajtha int ukoll! Taf li m'għandhiex għajr sbatax-il sena.

ELEN: Sbatax-il sena? Sbatax!

SA PETRONJA: Insomma, tmintax l-aktar l-aktar; taf int, (*Tbaxxi leħinha.*) wara kollox dokument tat-twelid qatt ma kien instab!

ELEN: Tmintax! Tisma'! Ma! Tisma'! ... Ara ha ngħidlek mela, Sa Petronja, aħna stennejna tifla ta' disa' snin u issa int iġgibilna...

SA PETRONJA (*tfur*): Disgħa? Disgħa!... Imma ruħi ma nafx kif kellkom dik l-impressjoni! Hsibt li Nikola qalilkom kollox.

NANNA: Nikola mhux dejjem jgħid dak li jfisser...

SA PETRONJA: Eh, imma nittama li jfisser dak li jgħid!

NIKOLA: Serraħ moħħok, Sa Petronja...

SA PETRONJA: Nittama!...

NIKOLA: Ma sa jinbidel xejn. Serraħ moħħok. Issa li għaddejna l-karti kollha u wasalna s'hawn, orbot fuqna; m'ahniex sejrin lura minn kelmtna.

SA PETRONJA: Tmorru lura! X'jiġifieri tmorru lura?... Irrid ngħid, ma jistax ikun Nikol, sieħeb! Mhux issa! Mhux wara li lestejnej kollox! U Dun Pawl? Dun Pawl – x'jgħid Dun Pawl? Kien tant kuntent miskin li rrangajna kollox u spicċa kollox b'wiċċ il-ġid!

ELEN: Tabilhaqq – u b'dik il-ħerqa kollha biex joħroġha minn darek!

SA PETRONJA: Eh iva, mela... (*Thalliha tgħaddi.*) U jaħasra jien ma nistax inżommha aktar – emmnuni ma nistax! Issa li Bertu tiegħi ħallieni (*bikja*) tafu kif sibt ruħi! Jaħasra stinka tant Dun Pawl – stinka tant!

NIKOLA: Saħansitra l-isem bdilnielha.

SA PETRONJA: Mela jaħasra Petra tieghi. U tal-Għaqda – is-Soċi! – dawk ukoll imsieken...

NIKOLA: U s-Superjura; xi tgħid kieku s-Superjura?

SA PETRONJA: Mela! U l-fiera – il-fiera, Sur Nikola! (*Lin-NANNA u ELEN*) Intom ma tafux, ma tantx toħorġu – mhux għax intikom tort, ta! – imma kieku tafu kemm xogħol qed isir għall-bażär għall-aħħar ta' dax-xahar! Tafu li kull sold li sa nagħmlu sa

nagħtuh lilkom għall-bżonnijiet ta' Petra; tafu hux, Sinjura Depawli?

NANNA (*ħiel li sa cċedi*): Nafu, iva, Sa Petronja...

ELEN: Imma aħseb ftit, Ma!... (*Tbaxxi leħinha*.) Issa li Samwel rega' magħħna... Aħseb ftit issa. Għax qed ninsew haġa, Sa Petronja. Issa saret ftit aktar delikata l-biċċa. Qabel, kollox sew, sakemm ġisibna li ma kinetx għajr tifla żgħira din Frida... U fuq kollox, billi Samwel ma kienx sa jkun hawn. Qed tifhem? Imma issa...

SA PETRONJA: Issa xiex?

NIKOLA: Samwel kellu jibqa' s-Seminarju suppost, jiġifieri.

ELEN: Le! (*Tipprova trażżan ruħha*.) Le! Jiġifieri issa sa jkollna ġuvni u tfajla hawn ġew, taħt l-istess saqaf. Wara kollox, aħna nies tal-affari tagħna, Sa Petronja, u ma rridux li nagħtu x'jgħidu lin-nies...

SA PETRONJA: Aaah! Uh, u n-nies – in-nies! Puu għan-nies! Imma u iva, jekk noqogħdu nagħtu kas in-nies! Wara kollox – jekk sa noqogħdu niskruplaw issa!... Nies u mhux nies, jekk ma nagħmlux l-opri tajba f'din id-dinja biex inpattu ta' dnubietna, fejn irridu nagħmluhom? Ilkoll midinbin, wara kollox. L-opri tajba jridu jkunu għalina. Nafdaw f'Alla, dik hi. Eh, u aħna, Sinjura, is-Soċċi kollha, aħna dejjem naħsbu fikom ilkoll fit-talb tagħna, veru Sur Nikola?

NIKOLA: Hekk hu. U forsi, 'kk Alla jrid, Samwel għad jista' jerga' jaħsibha dwar is-Seminarju. Mhux l-ewwel darba din...

SAMWEL: Qatt!

NANNA: Qatt fuq li qatt!!

SA PETRONJA: Ġesù Marija!

NANNA: Ara, daqshekk biżżejjed. Issa li hemm hemm.

NIKOLA: U jsir li jsir, mela?

NANNA: Li kellu jsir ilu li sar.

ELEN: Imma Ma, aħseb ftit...

NANNA: M'hemmx x'tahseb aktar. It-tifla hawn qieghda u hawn tibqa'.

SA PETRONJA: Grazzi, Sinjura! Int qalbek tad-deheb! Kont naf li m'intix sejra tonqosna fis-siegħa tal-prova! Il-Bambin għad ipattilek. Tista' tibqa' certa li lkoll napprezzaw is-sagħrifċċi li dejjem tagħmel magħħna. Ma ridniex naqilgħulkom xi inkwiet, inti taf...

NANNA: Ebda inkwiet. Komplikazzjoni żgħira li setghet ġiet evitata. Hasra li Nikola inzerta nesa dettall żgħir – l-età ta'... Petra mela, hux hekk?

NIKOLA: Nammetti, ħtija tiegħi.

SA PETRONJA: Iva, imma ma ġara xejn. Kollox dejjem jispiċċa b'wiċċ il-ġid, niżżu ħajr 'l Alla. Ersaq, Petra, ruħi. Qatt ma sa jkollok xi tgerger minnha ibqa' certa. Jien naf x'konsolazzjoni kelli biha f'dari.

ELEN: Persważa! Kont smajt li hi kienet li hadet ħsieb l-imsejken żewġek kemm dam marid!

SA PETRONJA: Hi? Jien! Jien kont għaliex! Mela hi! Nammetti kienet tgħiġi, mela ma kinetx, eeh, imma aħna dejjem żammejnieha fuq wiċċi l-idejn.

ELEN: U speċjalment is-Sur Bert...

SA PETRONJA: Fuq wiċċi l-idejn! Dejjem rat imħabba u rispett – rispett! – mingħandna! Mhux hekk, Frida, eh? Tkelleml fit ruħi! Ghidilhom int lis-sinjuri!

PETRA: Iva, Sa Petronja.

SA PETRONJA: Iva – iva xiex? Ghidilhom čar, ruħi binti. Dis-santafjakka kollha llum!... Meta trid taf tiċċaċċra, tafux. Uuhh, dawn it-tfal, brikkuni l' huma!

SAMWEL: Nahseb riedet tħid, iva, dejjem rat imħabba – u rispett – mingħandkom.

SA PETRONJA: Eh – mela x'inhu. X'għidt jien?...

Pawsa twila u imbarazzanti; SAMWEL u PETRA c-ċentru

tal-attenzjoni.

NIKOLA *l-ewwel wieħed li jiċċaqlaq. Jieħu bil-mod lil PETRA minn driegħha u, b'ġest kavalleresk, iressaqha 'l quddiem.*

NIKOLA: Forsi wasal il-waqt għall-introduzzjonijiet, xi tgħid, Sa Petronja? Ersaq, Petra. (*Idur biha lejn SAMWEL li malajr jinza' n-nuċċali u jaħbi fil-but tal-glekk..*)

SA PETRONJA: Hi, tassew, ara dik kif baqqgħet fil-bieb! (*Pronta taħtaf driegħ PETRA. Lin-NANNA*) Tiskanta kemm baqqgħet grixtija għall-età tagħha, Sinjura! Ersaq Frida – ersaq. Din is-Sinjura Depawli. Minn issa 'l quddiem għandek tqisha bħal ommok oħra.

IN-NANNA *tieħu ħafif b'id PETRA.*

PETRA: Għandi pjaċir.

NANNA (*ħarsa intensa*): Kif inti, Petra ruħi?

PETRA: Tajba grazzi.

SA PETRONJA: U din Elen. Ma tiħux għalik hux Elena ruħi jekk issejjahlek zija Elen?

ELEN *ma teħodlhiex b'idejha – qajla tmejjel rasha b'tislima.*

SA PETRONJA: U dan taf, m'hemmx għalfejn ngħidu, is-Sur Nikola... Hi ara daqsxejn kont sa nghid Depawli! Kif dejjem ninsa kunjomok imma. Hawn qiegħed fil-ponta ta' lsieni ta!

NIKOLA: Ma ġara xejn – Nikola biżżejjed għalija. Digħi ltqajna, hekk jew hekk. (*Jieħu b'id PETRA.*)

SA PETRONJA: ...Hi, ara kif insejt!

NIKOLA (*iżomm id PETRA u jdawwarha lejn SAMWEL*): U dan – dan Samwel. Depawli – m'hemmx għalfejn ngħidu.

SAMWEL (*joħroġ idu indeċiż*): Hi! Pjaċere...

PETRA: Pjaċere. (*Iżda ma teħodlux b'ido.*)

NANNA (*tqum*): Tajjeb! Dak it-te, Elen. Ahjar ngħaddu, xi tgħid, Sa Petronja? Kollox lest fis-salott, Elen?

SA PETRONJA: Eh, iva, għandi nixfa jaħasra. Ejja, Petra ruħi.

NANNA: Iva, imma forsi l-ewwel aħjar tmur terġa' tbiddel u tneħħi dak il-make-up, xi tgħid?

SA PETRONJA: Mela! Hadhieli minn ġalqi jaħasra! Kapriċċuża wisq dik il-libsa naraha, le? U dawk il-fjuri wkoll! (*Tieħu bukkett żgħir ta' fjudi mwaħħal fuq sider PETRA.*) U tal-plastik fuq kollo! (*Ixxomm.*) Imma jfu hu ta! Hi – Xantall Number Two – Naqta' rasi! Xomm! Xantall Number Two! Xi għoxrin lira dik ta, mhux ċajt! U flixkun daqs nitfa.

ELEN *ressqet lil PETRA lejn it-taraġ. PETRA tieqaf f'tarf it-taraġ, tgħidilha xi haġa.*

ELEN: Samwel, mur daħħal l-affarijiet ta' Petra mill-karozza.

SA PETRONJA: Iva, bilhaqq. Hawn iċ-ċwievet, Samwel. Żewġ bagalji kull m'hemm. (*Waqt li tfitdex fil-portmoni tgħaddi l-fjuri lil NIKOLA.*) Hawn ha. Baqa' xi affarijiet nġibuhom darbōħra.

SAMWEL: Għaliex jien? Għax ma jmurx Nikola?

NANNA: Iġġibhiex bit-tul, Samwel. Mur, iddumx.

ELEN u PETRA *jitolgħu t-taraġ u joħorġu. SAMWEL joħroġ kontra qalbu mil-logġa. Huwa u hiereġ jolqot siequ fuq xi haġa li waqgħet mal-ħabta tal-karozza – xi qasrija... Ifajjar daqqa ta' sieq u jiġbed waħda.*

SA PETRONJA: Ġieżuġież!

NANNA: Skużana, Sa Petronja. Tifel xi ftit diffiċċli kultant.

NIKOLA: M'għadux tifel.

SA PETRONJA: Eh, imma qiegħed f'dik l-età – dik l-età! Bħal Petra tiegħi. Nghidlek is-sew, meta rajthom hekk, ġdejn xulxin l-ewwel; hekk għidt.

NIKOLA: X'għidt, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Mħumiex aktar tfal, dak li għidt – mhumiex tfal! U rajthom tant jaqblu wkoll, ma taħsibx? Eh, mhux li kien kont għadni ta' dik l-età jien, Sur Nikola!

NIKOLA: Hekk hu, hekk hu. (*Itaptpilha idha – ironiku. Lin-NANNA*)
Ma rajthomx jaqblu int ukoll, Tereža?

NANNA: Mhux partikolarment. Imma aħna kellna ftehim, Nikola.
Ma missekx.

SA PETRONJA (*xejn ma jaħarbilha*): Xi ftehim?

NANNA: Xejn partikolari. Xejn bil-miktub.

NIKOLA: Ta' barra barra?...

SA PETRONJA: Ta' ġewwa ġewwa!

NANNA: Hekk hu. Ejja ħu xi ħaġa, Sa Petronja.

NIKOLA (*ixomm il-fjuri f'idejh*): Ifakkru kif fi żmien iż-żbir, ma taħsibx, Sa Petronja?

SA PETRONJA (*tieħu l-fjuri*): Ma nafx, Nikola. Int tifhem, hi!

NANNA: Fi żmienna l-ġizimin kienu ta' vera. (*Tieħu l-fjuri hi.*) Fwieħa ta' vera. Mentri llum...

SA PETRONJA: Xantall Number Two!

NANNA: Xantall Number Two. (*Titlaq il-fjuri fuq il-mejda.*) Ejja, Sa Petronja, it-te lest.

SA PETRONJA: Grazzi. Isma' ma niskomdakomx, hux?

NANNA: Ebda skomdu. Ftit taqlib ta' mument, imbagħad kollox bħal qabel. Itfi warajk xhin toħroġ, Nikola. (*Toħroġ mill-bieb tax-xellug mas-SA PETRONJA.*) Ma tiħux xi żewġ gallettiniet?

SA PETRONJA: Hi, dażgur!... Kont ghidtelek li nhar it-Tnejn sejra Taormina? Le, dażgur, li le. Tliet ġimħat biss, tafx... (*Toħroġ.*)

NIKOLA *jitolja qabel joħroġ warajhom – tieħu l-fjuri minn fuq il-mejda u jersaq jitfi d-dawl tan-nofs tal-kamra.*

Jibqa' biss id-dawl f'ras it-taraġġ u bozza mixghula barra l-logġa. NIKOLA jersaq lejn l-iskrivanija, *ixomm għal xi waqtiet il-fjuri tal-plastik, imbagħad iqiegħedhom fuqha u jixxgħel id-dawl tal-lampa.* Sodisfatt, joħroġ.

L-ġħanja tal-flawt bdiet tinsema' l-bogħod

SAMWEL *jidħol mil-logġa b'żewġ bagalji f'idejh u jitlaqhom f'tarf it-taraġ. Jieqaf jistrieh ftit, jgħaddi idu minn xaghru donnu jrid jippettnah. Idur u jagħti pass biex jidħol fis-salott, iżda jieqaf hekk kif jisma' l-leħen għoli tas-SA PETRONJA tiċċaċċra hemm ġew. Jieħu nifs qawwi, u jerġa' idur lejn it-taraġ; jitbaxxa u jibda jagħmel il-“push-ups”, jgħodd taħt l-ihsien, “One-two; one-two...”*

PETRA titfacċa f'ras it-taraġ. Imbiddla u liebsa *l-istess libsa sempliċi li kellha fil-bidu tal-att. Tinzel it-taraġ, pass pass mal-“one-two, one-two” ta'* SAMWEL li ma jintebaħx biha qabel ma tasal xi fit tarġiet minn isfel.

Għalkemm ma jgħollix rasu, nindunaw li ntebaħ biha għaliex inaqqas ir-ritmu tal-“push-ups” hekk kif hi tnaqqas il-passi tagħha.

ELEN titfacċa f'ras it-taraġ imma tibqa' fuq thares lejhom.

PETRA tieqaf xi żewġ tarġiet 'il fuq minn SAMWEL hekk li għajnejh, mingħajr ma jgħoll rasu, huma bi dritt saqajha. *Jieqaf. Imbagħad, jiddritta saqajh b'nofs qabża ħafifa 'l-quddiem u jgħib ruhu kokka. Ihares 'il fuq lejha.*

SAMWEL (*bilkemm jagħrafha*): Petra?

PETRA: Frida. (*Bil-mod toħroġ idha lejh.*)

SAMWEL: Frida... (*Johroġ u jgħoll id waħda lejha biex tgħinu jqum fuq saqajh.*) Rapunzell, Rapunzell, dendel xuxtek.

Tmiem L-Ewwel Att

IT-TIENI ATT

L-istess xena tal-ewwel att. Tard waranofsinhar – jum xemxi imma kiesah. Il-purtieri ħoxnin tax-xitwa huma magħluqa tul il-logġa u x-xena hija mdallma.

Għall-bidunett, forsi wkoll qabel jitla' s-siparju, minn barra jinsterma' kultant dak li wieħed jista' jaħseb li hu l-ghana ta' pitirross – fil-fatt huwa l-hoss ta' suffara tal-insib.

Mill-bieb imdendel žlugat tal-logġa jidħol SAMWEL; għandu ktieb miftuh f'idejh u xi tnejn oħra taħt abtu. Liebes bħal filbidu tal-ewwel att: jeans, T-shirt u papoċċi, iżda fuq spalltu għandu mitfugħ flokk tas-suf. Mhux liebes in-nuċċali u xagħru huwa itwal u qed iħallih jinżillu għal fuq widnejh u għonqu.

Jagħti xi żewġ passi għal ġol-kamra taparsi medhi jaqra, imbagħad jgħollxi ħarstu bil-mod. Malli jara li m'hemm ħadd, jersaq lejn il-kurutur, jissemma' għal fit, jieħu nifs ta' serhan u jitlaq il-kotba bl-addoċċ fuq il-mejda. Imur fil-bieb tal-logġa u jagħti tisfira ħafifa. Imbagħad jifta beraħ il-purtieri tal-logġa.

SAMWEL: Ikun id-dawl!

Ipoġgi fuq waħda mit-targiet ta' ġewwa tal-logġa u jfarfar it-trab u l-ħamrija mill-qalziet u l-papoċċi.

PETRA tidħol ħafja mill-ġnien. Xagħarha huwa mahkul u mitluq għal fuq libsa ħafifa tas-sajf aktarx twila u sempliċi marbuta madwar qaddha b' terha tal-ħarir.

PETRA (*tholl it-terha u thalli l-keffa tinżlilha taħt l-irkoppa*): Fejn huma?

SAMWEL: Min jaf? Mhux xi mkien hemm ġew? X'int ittawwal dik il-libsa, beżżeiegħha! Baqgħalhom kwarta biex jinżlu.

PETRA: Hekk jew hekk mèrgajniex ħergin. (*Tibda tiġi xagħarha f'malji.*)

SAMWEL: Għala le? (*Iqum – joħrog suffara tal-insib mill-but tal-jeans.*) Dak it-trabokk ikolli nneħħihi minn hemm. U jekk

nirranga dis-suffara... (*Jipprova jsaffarha darba, darbtejn - għalxejn.*) Għandek hair-pin? (*Jigħidlha xagħarha u jħollilha l-malja.*) U ħallih hekk dak ix-xagħar!

PETRA (*tiprova tingħibed minnu*): Hallini!

SAMWEL (*idejh madwar għonqha b'xagħarha mahlul*): Hekk! Hekk isbah!

PETRA: M'ilekx kont tgħid li jogħġibuk il-malji. M'għadni qisni tifla żgħira?

SAMWEL: Rapunzell, Rapunzell...

PETRA (*tingħibed minnu - bierda*): Rapunzell ma teżistix hawn ġew. Dak li tkun trid Elen, jew li tarana hemm barra.

SAMWEL: B'daqshekk! Belha jekk taħseb li noħroġ fis-serra biex nistudja!

PETRA *terġa' tibda tagħmel xagħarha f'malja.*

SAMWEL: Int ma teħodlokkx kopja. Quddiem in-Nanna mod, quddiem Elen iehor...

PETRA: U quddiemek?

SAMWEL: Fejn naf. Qisek kamalejont.

PETRA: Kliem tqil ma nifhxux.

SAMWEL: Hemm int; tagħmilha tal-belha.

PETRA: Tal-injuranta. Għax hekk jixtiequ jarawni huma.

SAMWEL (*jerġa' jipprova s-suffara - għalxejn*): Ghidtelek jien tiċċaqlaqx! Issa min jaf x'irid ikun biex naraw xi malvizz iehor hemm barra!

PETRA: Jien ma tniffistx. U sa fejn naf jien ma rajt ebda għasfur.

SAMWEL: Jien rajtu imma. Kien nieżel lejn it-trabokk xħin int il-qatt dak il-barmil.

PETRA: Ma missekx ħallejt il-ġir hemm. Qaltlek Elen. Tgħid nixef il-papoċċ? Tiżbranani dik jekk nidħollha nżelleg hawn ġew.

SAMWEL: Halliha tgħid int. Fejn għidt kien hemm labra?

PETRA *tmur lejn il-purtiera tal-intrata u taqla' labra mimm ma' pieg fil-ġħoli.*

SAMWEL: Għadhom iqegħduhom hemm – fil-ġħoli, bħal meta kont żgħir!

Jieħu l-labra mingħand PETRA li tpoġgi ġdejh fuq it-tarġa tal-logġa. Issofilha subghajha għax tniggżet bil-labra.

SAMWEL *inaddaf is-suffara, imbagħad jipprova jsaffarha.*

PETRA: Tista' tarmiha. Ta' min kienet?

SAMWEL: Tan-Nannu naħseb. Jew missieri. Fejn naf. (*Jerġa' jipprova jsaffarha.*) Hemm int! (*Pront iqum.*) Ejja, gejja?

PETRA (*ma tqumx*): Sa ndumu imma?

SAMWEL: Jekk trid tibqa' hawn, ibqa'? (*Jimxi lejn il-bieb imma mhux sa joħroġ mingħajrha.*) Oqgħod aħdmilha l-peduni lil Elen. Tieħu gost bik!

PETRA: Qatgħet qalbha tgħallimni naħdem is-suf. Illum suppost kellha tgħallimni r-rakkmu. U għax qabbditha n-Nanna, mhux għax trid hi.

SAMWEL: Dak għax qed tiddiżappuntha – lin-Nanna wkoll. F'għimaginejnejn malajr intebħet li mhux lakemm tirbħek kif ġieb u laħaq lilek.

PETRA: Xi trid tirbaħni lili?

SAMWEL: Ma cċedilhiex biżżejjed, dik hi.

PETRA: Forsi għax jien ma nafx incedi. Imma qatt ma nqastha mir-rispett.

SAMWEL (*jidhaq*): Rispett – int! Haġa ngħidlek però: veru sa taqbel magħħom int!

PETRA: Fiex naqbel?

SAMWEL: Arak! Tiddefendi ruħek b'mistoqsija. (PETRA *tgħolli spallejha*) Mhux għax inlumek. B'xi mod kulhadd irid jiddefendi ruħu hawn gew. Tgħallimtha kmieni jien dik. U

dak li jagħmlu, dejjem bi ħsieb. Ukoll l-istramberiji tagħhom...

PETRA: Tagħhom biss?

SAMWEL: Tagħhom – tiegħi wkoll messni għidt. Għax jien wieħed minnhom, irrid jew ma rridx. Jgħidu li wkoll meta kont żgħir, darba – forsi kelli sitt snin? – darba kelli xi nghid man-Nanna. Ma nafx fuqiqex – biss jgħidu domt xahar ma rridx ngħidilha kelma li hi kelma! U hi lili! Pika bejn tifel ta' sitt snin u mara suppost matura! Temminha?

PETRA: Forsi. Forsi għalhekk ukoll nippreferi r-rabja bla rażan ta' Elen.

SAMWEL: Għax tibża' min-Nanna.

PETRA: Nibża'? Jien ma nibża' minn ħadd. U minn kulħadd.

SAMWEL: Mur ifhmek. Trid noħorġu?

PETRA (*tquim, imma bla għażla*): Ghaliex tahseb tobghodni Elen?

SAMWEL: Elen? Kieku għidtli Nikola...

PETRA: Le. Nikola ma jobgħodnix. Jużani iva, imma għall-bqija, ma jimpurtah assolutament xejn minni. Elen – Elen haġoħra.

SAMWEL: X'kienet dik ix-xenata ta' dalgħodu?

PETRA (*tgholli spallejha*): Qalet lin-Nanna biex tibdilli l-kamra.

SAMWEL: Reġġħet?

PETRA: Il-kamra t'Eżra eżatt fuq tiegħi, hux veru?

SAMWEL: Iva, għaliex?

PETRA: U dak il-garigor ta' ġdejja kien iwassal 'l hemm fuq, le?

SAMWEL: Imma kellhom jagħlqu. Min jaf xi jrid ikun biex isewwuh.

PETRA: Ghaliex dejjem imsakkar, inkaxxat, hemm fuq?

SAMWEL: Eżra? Għidtlek. Bilkemm jara – id-dawl jagħmillu hażin. Jekk qatt tidħollu hemm ġew ma tara xejn – dlam kullimkien. L-unika tieqa jżommha mbarrata u mal-ħitan ħlief xkafef

impestati bil-bebbux u tjur ibbalzmati ma tarax. U riħa ta' buraxx u salnitru li taqsam...

PETRA: U n-Nanna qatt ma ssemmih. Jew tkellmu.

SAMWEL: Dik storja oħra... Ejja, ġeċċa?

PETRA: ...U Nikola dejjem jaħarbu.

SAMWEL *jgħolli spallejh hu did-darba.*

PETRA: Għax dik l-istess storja imma. Naf.

SAMWEL: Eżra jaħrab minn kulħadd. Anki minni!

PETRA: Minn Elen le imma.

SAMWEL: Xi ħadd irid jieħu īsiebu.

PETRA: U billejl?...

SAMWEL: Xien billejl?

PETRA: Filghodu ma jista' jagħmel xejn minħabba d-dawl.
Imbagħad billejl ma jorqodx. Dal-lejl smajtu fil-kurutur. Ģie jħabbat mal-kamra tiegħi.

SAMWEL: Ftaħtlu?

PETRA (*mument ta' eżitazzjoni*): Le.

SAMWEL: Fejn taf li kien hu?

PETRA: Smajtu - imnifsejh mas-serratura. Il-bieb ma kienx imsakkar. Sejjahli wkoll. Sejjahli Sylvie... Kienet ommok, mhux hekk?

SAMWEL: Kont għidtlek. Mietet ftit wara li missieri telaq. Eżra kien iħobbu wisq' lil missieri. Tal-anqas hekk jgħid Nikola. (*Jieqaf - imma jara li PETRA qed tistennieh ikompli. Idur 'il ġewwa - qata' qalbu li sa joħorgu. Ikompli*) Missieri kien għamel żmien kien taha għall-insib, u t-tjur kollha li jaqbad kien jagħtihom lil Eżra. Jgħidu kellu guva daqsied mimlija għasafar hemm barra. Sakemm imbagħad, wara li telaq... (*Jgħolli spallejh.*)

PETRA: X'gara minnhom?

SAMWEL: Mietu.

PETRA: Mietu? Hekk – kollha f'daqqa?

SAMWEL: Qatluhom.

PETRA: Min?

SAMWEL: Huma. Elen kienet tgħid li kien Nikola... Imma mbagħad darba Nikola qalli li kienet in-Nanna. Jew setgħet kienet ommi, min jaf?...

PETRA: U dawk it-tjur kollha bbalzmati hemm fuq, allura dawk huma?

SAMWEL: Huma. U xi ftit oħrajn ukoll.

PETRA (*mhux b'sentimentalizmu*): Miskin Eżra. Dal-lejl hu kien – jibki – waħdu – wara l-bieb fil-kurutur. Meta ftaħt il-bieb...

SAMWEL: Ftaħtlu mela.

PETRA: Stennejt ftit. Meta ftaħt imbagħad kien għeb. Stennejt wisq... Smajtu barra, fuq it-terrazzin, wara li dħalt.

SAMWEL: Darbōħra Petra aħjar ma tiftaħx.

PETRA: Darbōħra... (*Tieqaf. Wara ffit tersaq lejn il-bieb tal-logġa.*) X'għasfur għid li rajt hemm barra?

SAMWEL: Malvizz.

PETRA: Kemm ili hawn ma rajtx għasfur li hu għasfur. Donnha dik il-ġnejna misħuta. X'jiġu jagħmlu l-kaċċaturi 'l hawn?

SAMWEL: X'kaċċaturi huma? Jgħaddu 'l hawn kultant iva, imma bi drawwa – jew forsi bi sfida. Tiħux għan-Nanna.

PETRA: Rajt iċ-ċomb hemm barra imma, ħdejn is-serra.

SAMWEL: Forsi għalhekk iwaħħlu fihom għal dik il-herba hemm barra. Bħalma jwahħħlu fin-nassaba – u fit-tfal tar-raħal.

PETRA: Forsi ħatja huma daqs kemm hu ħati l-maltemp.

SAMWEL: U ż-żmien. Fuq kollox Nikola telaq kollox. Rajt lil Eżra kemm-il darba mbagħad, hemm barra, ikiisser dak il-ħgieg.

PETRA: Apposta?

SAMWEL: Apposta. Bil-ponn. Ģieli jien ukoll – jien ukoll ġieli noħlom narani hemm, f'nofs is-serra mkissra. Meta nqum ma niftakarx sewwa xi nkun ħlomt. Niftakar biss li narani hemm barra, idejja magħqudin ponn, mimlija demm... (*Iħares lejn idejh.*) Id-demmm... Jekk hemm ħaġa li ma nissaportix...

PETRA (*ħares barra*): Ĝej Nikola. Hareg mis-serra.

SAMWEL: Żgur sa jara t-trabokk.

PETRA: U żgur rana hemm barra.

SAMWEL (*jgħolli spallejh*): Aħjar għalih. Hekk jew hekk... (*Imma xorta jipprova jfarfar xi trab minn fuqu u jirranġa u jgħaddi jdejh minn xagħru.*)

PETRA, *bilwieqfa mal-ġenb tal-bieb tal-logġa, ma tiċċaqlaqx minn fejn hi – lanqas meta jidħol u jgħaddi minn ħdejha NIKOLA.*

NIKOLA *mhux liebes il-ġlekk imma l-istess qalziet u sidrija ta' qabel u bil-kmiem tal-qmis imxammrin. Idahħal miegħu żewġ qsari mdaqqsin, imxellfin u mimlijin trab, b'go fihom xi zokk ta' palma bil-weraq nofsu niexef.*

NIKOLA (*inizzel il-qsari – akkuża*): Hallejtu t-trabokk fuq il-ħerża tal-bir.

SAMWEL: Iva, naf; issa ndaħħlu. Mhix sa tarah in-Nanna, tiħux ħsieb. (*Idawwar id-diskors fuq il-qsari.*) Dawn għal fejn?

NIKOLA: Nehħihi minn hemm. Damet biex għietek in-namra lilek! ...Talbuhomlha għall-fiera, għal nhar il-ħadd. Rih isfel illum dik; it-trabokk ikun jonqosha. U trid xi fjuri mis-serra wkoll illum is-Sinjura, tarax. Ghadha toħlom. Kultant ngħid jien, kultant ma nafx... (*Ixengel rasu.*)

PETRA (*bierda, bla ma ħares lejh*): Kont qed tnaddaf is-serra?

NIKOLA: Jien – innaddaf is-serra? U għaliex għandi nnaddaf jien, eh, għaliex? Xi trid tgħid biha int?

PETRA: Xejn. Staqsejtek.

SAMWEL: Iva kelma qaltlek. Tridx daqqa t'id? Indahħlulek aktar qsari?

NIKOLA: Issa trid tgħin int?

SAMWEL: U iva! Ghid – kemm trid aktar Elen?

NIKOLA (*ħarstu dejjem fuq PETRA*): Tista' trid li trid dik. Tieħu dak li hemm. Hawn ġew għamlitu tagħha imma b'hemm barra ma tintrigax. Mela tieħu dak li ntiha jien is-sinjorina Elen. Dak li tieħu.

SAMWEL: U iva – issa nara x'hemm! Ĝejja, Petra?

PETRA: Mur. Issa niġi.

SAMWEL *ma jafx eżatt x'qed jiġri bejn NIKOLA u PETRA, imma bejn għax jifhem li hi tridu jitlaq, u bejn għax ħerqan biex iparpar, joħroġ.*

NIKOLA *jniżżeel il-kmiem imxammrin u jmur idaħħal sellum li ħalla ħdejn il-bieb tal-logġa.*

PETRA, *bla ma tiċċaqlaq jew tghid xejn, iddur tosservah.*

NIKOLA *jqandel u jwaqqaf is-sellum mar-raff ġewwa l-logġa.*

NIKOLA: X'int thares int?

PETRA: X'kont qed thares int, hemm barra?

NIKOLA: Bid-duqqaqa llum int qed nara.

PETRA: In-Nanna riħ iffel, Elen bil-bijambò, u jien bid-duqqaqa. Għaliex le? U int, biex int int illum, Nikola?

NIKOLA: Bid-duqqaqa, iva. Jekk taf x'inihi duqqaqa int...

PETRA: Għasfur, le?

NIKOLA: Għasfur. Għasfur mingħajr bejta imma.

Jinstema' l-ħoss tas-suffara: SAMWEL.

PETRA (*semgħetu*): Jekk ġej bis-soltu litanija, is-sliem miegħek. (*Iddur biex toħroġ.*)

NIKOLA (*jibda tiela' s-sellum*): Bla bejta, mela. U ma taqtax fejn tqiegħed il-bajd tagħha d-duqqaqa kaħla? Eh, isa, aqta'?

PETRA: Ma nafx u ma jinteressanix. (*Imma tibqa' fil-bieb.*)

NIKOLA: Ma tafx. Tgħid veru imma? Forsi aħjar hekk kieku. (*Iqalleb fuq ir-raff qalb l-imbarazz, ifittem qasrija sura ta' nies.*) Aħjar hekk. Ghax kieku jkoll li għalfnejn nibża' minnek. Imma int – int m'int xejn hawn ġew, tifhem? (*Idur.*) Xejn, tinsiex. Int u Samwel, hemm barra, hemm tistgħu ...tilagħbu kemm tridu, imma hawn ġew xorta m'int xejn int. U oqgħod attenta...

PETRA (*terġa' tidħol. Tersaq taħt is-sellum*): Forsi veru; minni forsi ma tibżax. Ghax int minn Samwel tibża' imma, mhux hekk?

NIKOLA: ...Oqgħod attenta sewwa! – jien ġibtek hawn, u meta rrid, jien neħħles minnek.

PETRA: Miskin Samwel; hu jibża' minnek – bħalma jibża' minnkom ilkoll, u minn kulhadd – imma int, int bla ma taf jew tammetti, int tibża' minnu.

NIKOLA (*jinżel b'qasrija*): Jien nibża' minnu? X'għandi x'nibża' jien?

PETRA: Ghax hu Depawli veru – u int m'intix. U qatt ma kont jew tista' tkun; tithallat u tindieħes fl-affarrijiet tagħhom kemm tithallat u tindieħes – qatt ma kont u qatt ma tista' tkun. Samwel iżda xi darba jaf jieħu kollox lura f'idejh. Imbagħad hawn ġew għalik ma jkunx hawn aktar post – u mhux għalija. U Samwel għad jeħlism minnek...

NIKOLA: Elen! Dan kollu fissazzjoni t'Elen! Hi ħolmitha din – mhux int!

PETRA: Forsi hi wkoll.

NIKOLA: Hi! Imma jien – jien ma nibża' minn ħadd. Ifhimni – minn ħadd – ħlief minn Alla! Minn Alla biss! Imma int – int qas taf x'inhu Alla int!

PETRA: Tridx tgħallimni, sur Superjur? Bħalma għallimt lil Samwel? U safrattant arah, hemm barra, lili qed isejjah. Insieħ lill-Alla tiegħek. Bħalma nesa s-Seminarju fejn ridtu jmur jinheba int. Isimgħu.

NIKOLA: Hekk – iddaqqaq mela. Kont naf x'int int, tibżax. Kont naf! Mur ja qaħba, mela! Mur – għax issa s-siegha tiegħek. Biss kun af – u kun af sewwa, li dak li qed jiġri, qed jiġri għax ridtu jien. Jien ridtu! Dak naf – dak qajjem ffit rixu, l-ghasfur ċkejken tagħna, rabba ffit muskoli u biex jimpressjonak ukoll it-training qed jagħmel. Mur mela. Biss ftakar sew – l-istaġun tan-namur qasir u anki pitirross malajr jinsa u jfittex kenn bandōħra fix-xitwa! Ftakar sew...

PETRA: Ma tinqalax għall-parabboli!

NIKOLA: Ftakar! Hawn int bejta m'għandekx. Lanqas hawn, qed tifhem – lanqas hawn! Jien naf tajjeb – qed tifhem? Jien naf!

PETRA: X'taf?

NIKOLA (*idur – jerġa' jibda tiela' s-sellum*): Naf li naf.

PETRA: X'taf?

NIKOLA: Id-dar tas-Sa Petronja. Naf għaliex ma żammitekx wara li miet hu. Hajja xejn faċli, u nammetti – mhux tort tiegħek, naf. Raġel hadd ma jaf hux b'qalbu marid, jew b'mohħu.

PETRA (*taħt is-sellum*): Int ma taf xejn! Hadd ma jaf xejn. Għax jaħsbu li jafu kollox – bhalek! – għax jafu l-ħażen.

NIKOLA: Imma naf. U sa ġertu punt forsi nasal jiddispjačini għalik ukoll...

PETRA: Jiddispjačik! Tinsulentaix aktar, trid! Tinsulentaix! Ghid u aħseb li trid, imma tinsulentaix! (*Tibda tielgħa s-sellum warajh.*) X'taf taf? Le, veru – ma kinetx ħajja ħafifa għalija f'dik id-dar. Kienet tqila! Tqila iva, imma lanqas int ma taf kemm kienet tqila u iebsa, Sur Nikola. Lanqas int li taf kollox! (*Waslet kważi wiċċi imb wiċċi miegħu.*) Tiġinix għalhekk bil-litanija ta' jiddispjačini, tasseg jiddispjačini għalik! Li kien għalik, li kieku kien possibbli hawn gew jiġri l-istess jew wisq agħar. Ngħidlek biss però li mhux aktar possibbli, qed tifhem? Qatt aktar! Imma int ma tifhimx – ma tifhimx! Int tifhem biss il-fit li kapaċi tfassal f'mohħok u, akkost ta' kollox, dak li tiffissa u tfassal f'mohħok tispicċċa biex tagħmlu reallta. F'mohħok! B'xorti ħażina kultant isir reallta għal haddieħor ukoll. U dik hi l-marda tiegħek, Nikola – il-marda tagħkom ilkoll hawn gew.

NIKOLA: Dik hi mela? U biex ma titteħidx allura – għalhekk – int m'għandek ebda intenzjoni li ssir parti minn din id-dar xi darba, hux hekk?...

PETRA: Għalhekk! (*Tibda nieżla s-sellum.*)

NIKOLA (*jaħtafha minn idha*): Stenna! (*Hekk kif jiftaf il-logġ ta' fuq ir-raff*) Kieku... ejja nagħtu każ iċċollok iċ-ċans int – ħares! (*Juri l'barra.*) Kieku nhalluk, kieku ma tridx tkun is-sid ta' din id-dar? Ta' hemm barra kollu – ħares – ta' dik l-art, dak il-ġnien? U kieku ngħidlek: Ejja nagħmlu patt jiena u int; kieku noffrilek dan kollu?...

PETRA (*ħares*): Kieku xiex?

NIKOLA: Għandi nifhem tinteressak il-proposta, forsi? Mela kieku jiena ngħidlek; jekk trid tista'?...

PETRA: Int? Għaliex int?

NIKOLA: Kieku ngħidlek, dwar Samwel kollox sew...

PETRA: Int tgħidli? (*Inħallet minn miegħu – tinżel l-ahħar skaluni.*) Għaliex int? X'taħsbek int hawn ġew, Nikola? L-anglu kustodju ta' Samwel?

NIKOLA: Anglu le...

PETRA: Xitan forsi.

NIKOLA (*jinżel warajha*): Jekk tisfurzani nagħżel, pjuttost ngħid l-ġħassies.

PETRA: L-ġħassies? Ta' Samwel? Jew tal-ġnien? Ta' hemm barra – ta' dik il-ġenna tal-art!... (*Tidħaq.*) Forsi int taħseb... Imma le, mhix ċajta għalik dik, hux hekk? Dak il-ġnien – dik il-ġenna miżera...

NIKOLA: Miżera – miżera u meskina. Imma kulħadd minnha jrid jgħaddi... (*Jaħtafha u jiġibidha lejh.*) U int ukoll! Int tfittixha wkoll! X'toħroġ tagħmel hemm barra int kieku, eh, għidli! X'toħroġ tfittex?...

PETRA: Għaliex, ma tafx? Imissek taf, nemmies! Nemmies! (*Tissielet u tinħall minn idejh.*) Nohroġ iva – noħroġ u nfittixha

iva, tassep! Għax bejn infern u purgatorju hemm limbu wkoll, sur Superjur! U jekk nagħmel li nagħmel – isir għax isir, u mhux għax irrid jien jew għax trid int. Isir għax isir. Jalla xi darba nkun tassep nista' nagħmel li rridd. Forsi mbagħad ukoll nagħżel li nfittex dak il-ġnien – dik l-istess ġenna ta' art mishuta. U ma nsibhiex daqshekk bi tqila nagħżel bejn anglu kustodju jew serp qarrieq.

Terġa' t-tisfira minn barra.

NIKOLA: Hemm hu, iva! Mur mela... Mur! U dak li għandu jsir, isir. Għax is-serp qarrieq mhux jien ħloqtu, kun af, mhux jien, binti. U int m'intix kapaċi tgħaffiġlu għonqu – le, żgur mhux inti.

PETRA: Issejjaħlix binti...

NIKOLA: Mal-oħrajn taf taħbiha l-kburija int. Imma jien, l-espert tal-kburija, jien inxommha tinten elf mil bogħod. Mur, tir, mela – sakemm għadek hielsa, tir. U jsir li jsir. Għax wara kollox, binti, għandek raġun int...

PETRA: Issejjaħlix binti, għidtlek! Sejjahli qaħba kemm trid, imma mhux binti!

Leħen SAMWEL isejjaħ – Petra! PETRA tieqaf indeċiża, donnha trid tgħid l-aħħar kelma hi, iżda f'daqqa waħda ddur u taħrab 'il barra fil-ġnien.

NIKOLA jibqa' jħares warajha. Jinstemha' SAMWEL jidħaq – u kważi minnufiħ wara, id-dahq sfiqa ta' PETRA.

NIKOLA: Tiru, mela – sakemm għadkom tistgħu.

Jinstemgħu xi tiri ta' senter mhux bogħod wisq.

NIKOLA sa fl-aħħar idur u jintelaq bilqiegħda fuq it-tarag. Jigħbor il-qsari madwaru u b'nofs ħajra jibda jaqla' l-palm li dahħal mis-serra u jerga' jħawwillhom fil-qsari li niżżeq mir-raff – xogħol sfurzat u nofs kedda.

Minn ġewwa: ELEN issejjaħ – Eżra! Ezra!

NIKOLA jieqaf.

Minn barra: l-eku tad-dahq ta' SAMWEL u PETRA.

NIKOLA jqum u jħaffef jagħlaq il-purtieri tal-logġa.

Il-leħen ta' ELEN isejjah jinstema' joqrob.

NIKOLA jħares lejn il-kurutur mnejn donnu ġej il-leħen.

Indeċiżjoni ta' mument, imbagħad jitlaq kollox u joħroġ fil-ġnien – jagħlaq il-bieb warajh.

Ftit sekondi biss wara jidhol EŻRA mill-kurutur – m'hemmx dubju li NIKOLA kien rah ġej – u EŻRA jaf.

EŻRA jersaq pass pass, bla għażla, lejn mnejn ħareġ NIKOLA, donnu jrid joħroġ warajh. Jieqaf jissemma' – ikun sa jgerri l-purtieri, imma ma jissugrax.

Idur iħares lejn il-qsari li għadu kemm lesta NIKOLA, imbagħad jinżel gharkopptejh hdejhom.

EŻRA (*qisu qed jipprova jiftakar xi talba jew magħmul*): Mal-ihirs tar-raba' jkollok ftehim... u l-bhejjem... il-bhejjem tar-raba' jkunu fis-sliem miegħek. U jkollok is-sliem – is-sliem miegħek?... U jkollok is-sliem fil-gharix tiegħek... xi darba. Xi darba...

Waqt li jtengi l-kliem, jaqbad waħda mill-qsari vojta u jibda jaġhti biha sistematikament fuq il-qsari li għadu kemm lesta NIKOLA. Ifarrakhom – waħda wara l-ohra, daqqa wara daqqa.

EŻRA: Ikollok is-sliem – ikollok – fil-gharix tiegħek – is-sliem. (*Jieqaf – rasu mgħaddsa fuq il-herba li għamel.*) L-gharix tiegħek jiena nafu – jiena nafu l-gharix ta' missirijieti – jien li jien barrani. L-imramma naf u naf kull kamra – kull bieb magħluq u kull gallarija mgħarrfa – kull setah u kull raff – kull tarġa mbarrata, kull xriek imxaqqaq, kull pass fil-vojt. U nseġwi ż-żliega fosforexxenti li jħalli warajh il-bugħarwien ifittex il-kenn, it-turġien ma jwasslu mkien.

Ilħna ma jiftehmux jinstemgħu fin-nofs dalma: ELEN issejjaħ lil EŻRA - id-daqqa ta' PETRA u SAMWEL - u ilħna oħrajn: ilħna primordjali, l-ghajta tidwi ta' tjur eżotici, masġar imsaħħar.

Mahkum mis-seher, EŻRA jidher jirtogħod f'daqqa, jipprova jgħatti widnejh biex ma jismax.

...Sakemm ifaqqgħu qrib tiri ta' senter.

Jisktu ħesrem l-ġħasafar.

L-ilħna jonqsu bil-mod il-mod.

EŻRA jqum. *Igħaffeg il-palm li qala' u qaċċat mill-qsari. L-ilħna għadu jismagħhom, imma bla aktar biza' esägerat. Idur, għall-ewwel indeċiż fejn jaqbad imur, imbagħad jara s-sellum, jersaq, u jibda tiela'. Malli jasal fuq, jitla' fuq ir-raff, jidħol wara l-imbarazz t'hemm fuq u jisparixxi f'rakna mudlama, hekk li ma tistax tgħid hux mistoħbi hemm jew le.*

Fin-nofs dalma taħt l-arkata tax-xellug insibu lin-NANNA wieqfa bla ma tiċċaqlaq – effett tad-dwal li jogħlew qajl qajl madwarha. Kemm ilha hemm?...

NANNA: Imkien. (*Tibqa' wieqfa għal xi ħin, imbagħad tersaq għal nofs il-kamra.*) Imkien. (*Issejjaħ bil-mod.*) Elen.

Wara ftit tidħol ELEN, timbotta siġġu tar-roti.

NANNA: Fejn seta' mar?

It-tnejn jidħru ixjeħ u aktar għajjenin mill-att ta' qabel. Infatti jidħru qed isofru l-effett ta' kedda jew tilwima li għadhom kemm kellhom – waħda minn bosta bħalha dan l-aħħar.

ELEN: Xi mkien hawn ġew qiegħed.

NANNA: Bla sabar hu wkoll. Agħar minn qabel.

ELEN: Kulħadd agħar.

NANNA Hemm barra ma ġariġx żgur.

L-ilħna, id-dahq ta' SAMWEL u PETRA fil-ġnien.

ELEN: Huma biss.

NANNA: Hemm barra – dejjem hemm barra, X'inhuma jagħmlu?

ELEN tersaq lejn il-logġa u ssib il-qsari mkissrin.

ELEN: Ara dal-ħmieg! Ara dal-ħmieg, Ma! Vendikazzjoni wara l-oħra! Mishut l-hu! Maħmuġ! (*Taqbad xkupa u bqilla malajr tixkupa kollox 'il barra għal gol-ġnien.*) Nittien! Għalhekk biss

jinqala! Għalhekk biss!

NANNA (*tinxteħet imkedda fuq is-siġġu tar-roti*): Sejjah lil Petra. Tnaddaf hi. Fejn huma?

ELEN: Sejhilha int! Hemm barra qeqħdin – jilagħbu! Imma hemm hu magħhom – tiħux ħsieb! Jilgħab hu wkoll! (*Issabbat u tagħlaq il-bieb tal-logġa*.) Inħossni vampa waħda – vampa waħda, Ma! Ma jistax ikun nibqa' sejra hekk!

NANNA: Issa nkellmu jien lil Nikola...

ELEN: Iva, issa tkellmu! Għamilna żball, Ma! Kont għidtlek jien!

NANNA: Ma nerġġħux nibdew, Elen. Qas nissaporti tliet minuti fuq saqajja llum. Oħra bħal dalgħodu u ma nqumx aktar minn das-siġġu.

Barra – hoss ta' ħġieġa tinkiser.

NANNA: X'inhuma jagħmlu? (*Tipprova tqum mis-siġġu iżda weħedha ma tiflaħx*) Elen!

ELEN *tinjoraha. Resqet lejn il-logġa u qed tittawwal minn wara tarf il-purtiera.*

NANNA (*terġa' tinżel bilqiegħda fis-siġġu. Tgħatti widnejha*): X'inhuma jagħmlu imma, Elen – x'inhuma jagħmlu?

ELEN: Li jridu. Ma jibżgħu minn hadd – minn xejn aktar. Sabu l-barmil bil-għix u qed ibajdu s-serra – ikomplu jwaqqgħu l-ħġieġ imkisser u jbajdu ma' kullimkien! U jgħaffu u jxerrdu kullimkien. Minn hadd u xejn ma jibżgħu aktar, Ma. Xejn u hadd ma jżommhom aktar issa.

NANNA: Sejjah lil Nikola, Elen! Sejjahlu! Issa stess!

ELEN: Lil Nikola sejjahlu int!... Imma int veru ma tifhimx, Ma, jew ma tridx tifhem? Int veru? Sa titilfu lil Samwel, Ma – bħalma tlift lil missieru. U kollu htija ta' Nikola – htija tiegħu, Ma!

NANNA: Qed tismagħni – sejjahlu ghidtlek, Elen! (*F'daqqa waħda maħkuma minn biża' ma jitfissirx*) Elen? Fejn int, Elen!

ELEN: Elen, Elen! Hawn għadha Elen, Ma. Minn daqshekk serrah

mohħok – hawn għadha biex teħodlok ġsieb Eżra, Ma. Jiena u hu hawn dejjem konna, hawn dfintuna meta twelidna, u hawn immutu. Imma Nikola mhux sa jċedilek lil Samwel. L-istorja tħenni ruħha.

NANNA: Le! Kien wiegħed li ma jindahalx aktar. Konna ftehemna.

ELEN: Imma kiser il-patt – bħalma dejjem kiser kull patt! Keċċih! U keċċi lilha wkoll! Int kont irbaħt, Ma! Samwel sa jibqa' magħna. Imma mhux biha hawn... Dik iż-żiemel ta' Trojja, Ma. Biha hawn ġew kollox mitluf.

NANNA: Kieku rrid neħħles minnha m'inix sa nsibha daqshekk bi tqila, tibżax.

ELEN: U minnu wkoll! Barrani huwa wkoll! Keċċih.

NANNA: Kien darba barrani.

ELEN: Għadu! Barrani – u għadu!

NANNA: Kien l-ikbar ħabib ta' missierek.

ELEN: ḥabib! Alla jilliberana minn ġbieb bħalu!

NANNA: Imma missierek hafer. Int ma tafx, Elen...

ELEN: Hafer! Hafer ghax kien beżżeiegħi – bla sinsla bħalna lkoll. Minħabba n-nies – minħabba lsien in-nies!

NANNA: Hafer – u Alla hafer ukoll.

ELEN: Jekk din hi mahfrah, agħtini s-saħta!

NANNA: Batejna u pattejna biżżejjed.

ELEN: Hafer – u safrattant int kont dejjem hemm fuq, wahdekk, u huwa hawn isfel – jew hemm barra bis-senter – taparsi jiġri wara l-passa. Hafer iva – quddiem in-nies – għax hekk kien jeħtieg. Imma mhux quddiem Alla. Quddiem Alla għadu jixher u jakkużak sal-lum. U ma jiqaafx sakemm ma tkeċċiħx minn hawn ġew. Keċċih, Ma!

NANNA: Imma għandna bżonn. Meta miet missierek...

ELEN: Meta miet missieri! Naf – ma kienx hawn raġel f'did-dar!

Għajr Nikola! Imma issa hawn! Ukoll jekk tinsa 'l Samwel – dejjem kien hawn Eżra! Kieku mqar qatt ippruvajt tafdhah... Jien naf – biċċa mara jien – ma neżistix – imma tal-anqas kien hemm Eżra.

NANNA: Eżra. (*Bla konvinzjoni.*) Tabilhaqq. Stajt fdajt lil Eżra.

ELEN: Tajjeb – mela kompli ħalli kollox f'idejn Nikola! Kompli afda fi! Tara kif lil Samwel ukoll jehodlok. U jkun haqqek – ikun haqqek! L-ewwel missieru – u issa Samwel. U jkun għarraq familja sħiha... Imbagħad jistrieh Nikola.

NANNA: Le. Nikola jaf safejn għandu jasal.

ELEN: Jaf! Tgħid dejjem kien jaf?

NANNA: Petra imma, Petra haġoħra. Forsi għamilt żball – ikkalkulajt hażin... Sa tkunlu t'aktar īxsara milli ġid. Għada ibgħat għal Dun Paw!

ELEN: U għan-nutar ukoll.

NANNA: U għan-nutar ukoll, jista' jonqos. Nutari, periti, monsinjuri – kollha l-istess! Imma huma jridu jkunu, għax mingħajrhom m'int xejn. Imbagħad hemm is-Sa Petronja... Imma l-ewwel inkellimha jien, tibżax. Aħna nies tal-affari tagħna wara kollox. Tgħid li trid is-Sa Petronja – aħna nies tal-affari tagħna!

ELEN: Tgħid li trid. U xi tridha tgħid is-Sa Petronja, Ma? Dak li dejjem qalet – dak li jgħid kulhadd. Int – int ma tafx, Ma. Jien naf in-nies – jien li kuljum ikolli ninżel fosthom... Ghaliex taħseb li x-xirja dejjem hekk miżera? Ghaliex il-frott dejjem imħassar, il-haxix niexef, il-laham imqadded – qatt hobża friska? Nipprova kieku dejjem immur meta ma jkunx hemm nies – meta jwarrbu. Ghax ukoll narahom biss ikessħuli demmi – miġbura madwar tal-ħaxix, jimbuttar, itaqtqu u jqabbżu, qishom dud iserrpu madwar wurdiennej mejta – u lsienhom itaqtaq, għajnejhom joqtlu, u jgħajtu u jimbuttar... Meta sa fl-aħħar insib il-kuraġġ nersaq, ikolli nitqanna b'li nsib – bil-fdal li jħalluli. Imma l-agħar hija dik is-sikta li taqqa' – dik is-sikta trid tisma', Ma – is-sikta li taqqa' malli nersaq jien, demmi kiesah, imnifsejja fgati... X'taħseb li jistgħidu jgħidu aghħar mis-skiet tosku li nghum fih kuljum hemm isfel? Mela ħalliha tgħid lis-Sa Petronja, Ma – ħalliha tgħid li trid. Xejn ma jista' jkun

aġħar. U keċċiha lil Petra. Tal-anqas lilha.

IN-NANNA *matul dan id-diskors ittella' jdejha ma' ħaddejha, iċċaqlaq rasha min-naħa għal oħra, donnha ma tridx tisma', jew trid tbarri dak li qed tisma'*.

Pawsa twila hekk kif ELEN tiskot – IN-NANNA tinstema' tgħedwed weħedha, kliemha bilkemm jiftiehem, ghajr forsi...

NANNA: ...Nies tal-affari tagħna. Tal-affari tagħna!

ELEN: Keċċiha... X'int tgħid, Ma? Smajt x'għidt?

NANNA: Qed tisma', Elen?

ELEN: Ma smajtnix. Ma smajt xejn.

NANNA: Ismagħhom, hemm barra. Ĝejjin – ismagħhom. Sejhilhom, Elen.

L-ilħna fil-ġnien – forsi ta' SAMWEL u PETRA?...

ELEN: Lil min, Ma? Ergajt ma tiflaħx, għid? Hadha l-pinnola?

NANNA: Sylvie! U Philip. Kemm damu barra... Dik it-tarbija ġallewha u nsewha. Sejhilhom.

ELEN: Ejja, Ma. Ergajt ma ġadhiex! Ergajt! Ejja. Issa nagħmel fit-mišun. Dawk mhux huma...

NANNA: Ismagħhom imma!

ELEN: Dak Samwel. U Petra, Ma!

NANNA: Petra? Min huma, Elen?

ELEN (*tittawwal*): It-tfal, Ma.

NANNA: Fejn marru? X'inhuma jagħmlu, Elen?

ELEN: Jigru – iduru u jiżfnu madwar il-barmil bil-ġir. Qishom għandhom ferħ ta' ġenn... Ibillu jdejhom fil-ġir u jbexxu lil xulxin u lis-serra bih! Qed jimtlew ġir! Iħirsa bojod. Jimmarkaw siġar u pjanti... kolloxb abjad...

NANNA: Nikola – sejjah 'il Nikola!... Iwaqqafhom hu! Mur għidlu, Elen!

ELEN: Hemm qiegħed, tibżax, Ma. Digà qiegħed hemm – jara kollox. Iżda ma jerfax saba' li hu saba! Imma la hemm Nikola magħhom tista' sserrah mohħok, Ma! (*Ironika.*) Serrah mohħok mela!

Ikompli l-ġħajjat minn barra għal xi sekondi, sakemm f'daqqa waħda jinstemgħu sparaturi ta' senter fil-qrib sew. L-ġħażha tieqaf soptu.

NANNA: Reġgħu dahlulna, Elen! Reġgħu dahlu. U mbagħad ikollhom il-wiċċi īgħibuhom lil Ezra biex jibbalzma homlhom! Qatt imma, Elen – qatt aktar, qed tifhem!... Xġara? Għala dis-sikta?

ELEN: Waqfu. Sejhilhom Nikola. Deħlin fis-serra. Għall-qsari, Ma.

NANNA (*tiftakar*): Il-qsari...

ELEN: Iva, sa jgħinuh joħroġ il-qsari – il-pjanti li s-Sa Petronja qaltlek iridu ghall-fiera nhar il-Hadd. Qed tiftakar, Ma?

NANNA: Iva – u l-fjuri wkoll. Jeħtieg jaqta' fit-tnejja wkoll. Għidlu ghall-fjuri, hux Elen?

ELEN: Għidlu – il-fjuri wkoll, iva. (*Ċediet kompletament.*) Il-fjuri wkoll. U jien inlesti l-peduni – sal-ħadd inlestihom, tiħux ġsieb. Wegħedha li nlestihom lis-Sa Petronja u nlestihom, tiħux ġsieb. Ejja, Ma. (*Timbotta s-sigġu tar-roti 'l barra.*) Tinkwetax aktar. M'hemm xejn x'tinkwieta aktar. Ejja hu l-pinnoli.

NANNA: Imma Ezra qatt aktar! Qatt aktar!

Joħorġu.

Hemda għal xi waqtiet. Barra, inżul ix-xemx dehbien jidher huġġieġa minn bejn it-truf tal-purtieri tal-logġa.

Jidhol SAMWEL b'żewġt iqsari mxellfin u mahmuġin f'idejh; hwejġu, wiċċu u dirghajh mimljin ġir. NIKOLA jidħol pass warajh iġorr qasrija kbira oħra.

SAMWEL: ...Mostru saret. Ma ssibx oħra li hi oħra f'dik is-serra żgur. Xejn ghajr ħurrieq u ġieġieq imkisser.

NIKOLA: Hi kissret li kien baqa' għidilha s-Sa Petronja jekk tgħid xi

ħaġa. Dak kulma baqa' u daqshekk.

SAMWEL (*jimsah il-ġir minn wiċċu u jdejh fit-T shirt*): Veru, imma kont ilek int ma ssewwi xi ħaġa wkoll...

NIKOLA: Tibdilix int, issa. Lilek jonqosni. U narak int lilek tharrek il-warrani – narak issewwi u taħdem! Arak kif sirt! Int tharrek kieku iva imma... Hii! Ara, tibdilix, tibdilix!

SAMWEL: U iva, forsi xi ftit htija tiegħi wkoll. Biss meta niftakar kif kienet dik is-serra meta kont żgħir – qisha palazz tal-ħġieġ sa jixpakka bil-fjuri u l-frott... U dawk l-ħasafar kullimkien. U l-guva – tiftakarha dik il-guva enormi mimlija għasafar – hemm kienet, le, maġenb is-serer?

NIKOLA: Fejn naf... X'int tgħid?

SAMWEL: Il-guva! Iva – kien hemm guva!... Hemm kienet. Dak il-wajer kollu msaddad, dak l-injam... Dik kienet il-guva, le?

NIKOLA: Għidtilkom, tersqux 'l hemm. X'baqqħet tagħmel hemm barra ħafja dik?

Jieqaff'nofs il-logġa jħares lejn il-herba ta' qsari mkissrin li ħalla warajh EŻRA.

SAMWEL (*ħarstu lejn il-ġnien*): Tal-ġhaġeb il-ġmiel li kien hawn.

NIKOLA: Kieku... Darba, meta kien għadu hawn missierek, kieku darba kien għad hemm ċans issalva xi ħaġa. Li kieku seta' jagħmel hu...

SAMWEL: Imma ma ġallewħx hux hekk, Nikola? Lanqas lilu – ma ġallewħx. U int ma ġallejtux, lanqas.

NIKOLA: Missierek... Missierek kien twajjeb wisq. Twajjeb wisq għalihom. L-ahħar ħaġa tajba li rat did-dar forsi.

SAMWEL: Dawk il-kotba li n-Nanna tgħid kienu taz-ziju reverendu, ġafna minnhom ta' missieri kienu, hux tassegħ?

NIKOLA: Tiegħu... (*Jieqaf*) Imma ara – daqshekk. Ma' nannek għamilt patt jien. Mur ġib li baqa'...

SAMWEL: Patt u mhux patt, naf xorta waħda. Il-kitba tiegħu

fuqhom sirt nagħrafha. Missieri kien għal qassis, hux hekk? Irrid ngħid, għal qassis tassew, mhux bħali...

NIKOLA: X'jigifieri, mhux bħalek? Ghaliex – x'int int? X'taħseb li int anqas int? Ifhimni, Samwel – ifhimni – xi ħadd Hemm Fuq ifassallek pjan – jagħti sinjal u juri triq li jittama li jsib min jimxi matulha, imma ġaddieħor – ġaddieħor!...

SAMWEL: ...ġaddieħor li jaħseb li jifhem aktar minnu jaf iġiegħlek tibdel direzzjoni?...

NIKOLA: Alla jithallas.

SAMWEL: Niftakar l-ewwel darba meta int urejtni l-ortal li kien jilgħab bih missieri. X'genn taħa n-Nanna! Qabdet kollox u riedet tarmihom. Hallietni nżomm biss il-gandlieri (*Jidħaq*) ...basta ndewwibhom u nagħmel suldati taċ-ċomb bihom! U mbagħad int fil-Milied meta kont nagħmel il-kaċċatur ġdejn il-grottajispara fuq il-gamiem u l-anġli, arak taqbeż fuqi int imbagħad!

NIKOLA: U tidħaq issa int... Kif ghadek tista' tidħaq?... Ifhem – ifhem sew, Samwel. Minn din il-familja Hu talab iben – u cahduhulu! Imma żmien il-ħlas mhux bogħod.

SAMWEL: Ma nafux dan alla aħrax tiegħek.

NIKOLA: Alla t'Abrah – Alla ġust, mhux aħrax. Dak li l-bniedem jiċċadlu Hu jaf jieħdu waħdu – ghax dejjem kien tiegħu. Hares madwarek u ifhem is-saħta li waqgħet.

PETRA tfaċċat fil-bieb tal-logġa – f'idha qasrija b'xitla ġewwa fiha.

PETRA (*tgħollxi x-xitla 'l fuq bi kburija – sarkastika*): Iva – imma hares madwarek sew! Ara – dan ukoll jien lest nagħtik! Sinn il-minġell għax żmien il-ħsad mhux bogħod!

SAMWEL: X'inhi dik?

PETRA: Iben ħali! Lanqas xitla tal-larinġ ma tagħraf? U bħalha hemm oħrajn hemm barra, wara s-serra – hemm gzuz! Għax ma tożżeorrhomx dawk, Nikola? Għadhom tajbin.

NIKOLA: Ghaliex – x'tifhem int?

PETRA: Xi ftit! Għandek uħud digà mlaqqmin – it-tilqima mqabbda sew ukoll. Kemm tożborhom.

NIKOLA: Għeruq nexfin imma – u nofshom imkissra wkoll.

PETRA: Inqaċċtu minn fejn hemm il-ħsara 'l isfel. U nxettluhom fejn il-kancell, hdejn l-oħrajn.

NIKOLA: Biex tara kemm tifhem. Tagħmel l-istess żball. Kenn irid fix-xitwa č-ċitru u fis-sajf trid taħsiblu għal-lupa. X'kenn hemm hemm?

PETRA: Għalhekk qed nistaqsi lilek. Xi mkien insibulhom – ġnien bħal dak! Ejja, Samwel!

SAMWEL: Xi tgħid, Nikola? Taħseb jieħdu?

NIKOLA: Jieħdu... Agħmlu li tridu. Jien żmieni għamiltu – mġħandkomx bżonni aktar hemm barra – dawk l-erba' tomniet li baqa'. Għalfejn?

PETRA: Biex ma thallix l-għollieq jirbah kollox! Għalhekk.

NIKOLA: Lili ma jirbahli xejn – qatt ma kienet tiegħi dik l-art. Ftakar, hemm miktub: l-art ma tinbiegħx għal dejjem, għax Tiegħi l-art u intom Tiegħi. Qiskom l-ghorba jew qeqħdin Miegħi.

PETRA: Tajjeb – imma safrattant nistgħu nieħdu ftit ħsiebha – tagħna jew mhix!

SAMWEL: U ejja, Nikola! Naqilgħuh aħna l-ħaxix ħażin – kollu kemm hu! U wkoll dak il-ġebel u ħgieg imkisser inneħħulek.

PETRA: Ix-xtieli ħallihom għalija. Irrid niżra' u nħawwel il-fjuri wkoll – ward, gladjoli...

NIKOLA: Ĝiżimin – dejjem xtaqt ġiżimin.

PETRA: Ĝiżimin ukoll – għaliex le! Meta kienet l-aħħar darba li rajt fjuri bħal dawk hemm barra, Nikola?

NIKOLA: Ma niftakarx... Le – nigdeb – niftakar... (*Imma jieqaf.*)

PETRA: Ghinna, Nikola. Xi darba lkoll niġu bżonn lil xulxin.

SAMWEL: Ejja Nikola. Int kollox taf fuq pjanti u xtieli.

NIKOLA: Kont naf.

SAMWEL: Taf! Aħna nkunu d-dirgħajn – kun int il-mohħħ.

NIKOLA: Il-mohħħ. Jien ma naħsibx li qatt imxejt wisq b'li jgħidli l-mohħħ. Kieku mxejt b'li jgħidli moħħi... (*Ixengel rasu.*) Min jaf.

PETRA (*malajr tibred – titlaq il-pjanta fl-art*): Għaliex le? X’jgħidlek moħħok issa, pereżempju?

NIKOLA: Il-veritā. Jgħidli li malajr tinsew intom.

SAMWEL: X’ninsew?

NIKOLA: In-Nanna pereżempju...

SAMWEL: X’jiġifieri?

NIKOLA: Jiġifieri, hi ma tkunx trid. Kien ikun sabiħ hemm barra kieku, jiġifieri, iva... Imma Elen tmur tghidilha x’qed tagħmlu u ma thallikomx. Għaliex il-veru u s-sabiħ hawn ġew m’ħawnx loku. Ukoll jekk tmorru tistaqsuha intom stess, ‘le’ sa tgħid. Ukoll kieku jien stess irrid ngħinkom, ma nistax.

PETRA (*bla rabja*): Jiġifieri ma tridx.

NIKOLA: Le. Jiġifieri l-art hija mishuta u... (*Jieqaf.*)

SAMWEL (*kiebi*): Kompli, tibżax, Nikola. Ridt tgħid, l-art hija mishuta... u ż-żerriegħha wkoll. Dak li jiġifieri, hux hekk, Nikola?

PETRA: Iż-żerriegħha wkoll. U l-innoċenti wkoll, mela... L-innoċenti jħallsu wkoll, hux hekk Nikola? Għax hekk hemm miktub fil-pjan kbir tal-ħolqien – li l-innoċenti jħallsu hu maħsub ukoll, mhux hekk?

NIKOLA: Innoċenti? M'għadix hemm innoċenti u ħatja, binti. Int aktar minn ħaddieħor imissek taf. Kulħadd hu ħati.

PETRA: Kulħadd? Hekk taħseb? Mela, għidli ħażja... Le, stenna ftit...

Iddur lejn il-bieb tal-logġa – toħroġ u narawha titbaxxa

tiġbor xi ħaġa li ħalliet wara l-bieb qabel daħlet.

SAMWEL: Fejn sejra?...

PETRA: Stenna... Hawn, ara. (*Terġa' tidħol. F'idejha għandha trabokk.*) Hares. Kellek raġun int, Samwel. Kien hemm pitirross hemm barra. Dak pitirross kien, hux hekk Nikola?

SAMWEL: Ha nara! Qbadna wieħed?

PETRA: Qbadnieh... Jew inqabad. Arah – taħt il-molla.

SAMWEL: Ha nara – fejn? Dak... dak il-gozz rix mgħaffeg... Imma dak mejjet!

PETRA: Naf. Nikola jaf ukoll. Imma Nikola jgħidilna li m'għadx baqa' innoċenti, lanqas.

NIKOLA: Hatja biss.

SAMWEL (*wiċċu qrib it-trabokk*): Hares, Petra!...

PETRA: Min ħati?

NIKOLA: Bħali – li ħallejtkom issibu dak it-trabokk. U bħalkom li użajtuh.

SAMWEL: ...Harsu! Qed jiċċaqlaq! Għadu mhux mejjet!...

PETRA: Le. Mejjet. Mejjet kien...

NIKOLA: Għadu jiċċaqlaq – jitkaghħweġ. Ghaliex ħallejtu hekk, Petra? Ghaliex ma ħlistux?

PETRA: Kien mejjet! Hsibtu kien mejjet.

NIKOLA: Jew xtaqtu jkun mejjet.

PETRA: Le!

NIKOLA: Jew ghax mejjet ahjar milli magħluq ġo xi gabjetta – tifkira tal-ħtija tiegħek.

SAMWEL: Hallikom mill-paroli! X'se nagħmlu bih issa?

PETRA: Forsi veru imma – aħjar mejjet.

SAMWEL: Żomm, ha. (*Jagħtiha żżomm it-trabokk waqt li jeħles l-għasfur minn taħt il-molla.*) Għadu ħaj kieku... X'se nagħmlu?

PETRA: ġib – ha nara.

Imma SAMWEL jidher f'daqqa waħda bħal donnu jitriegħex. Isir abjad llexx u jintelaq bilqiegħda fuq targħa tal-logġa.

SAMWEL: (*iħares lejn idejh*) Id-demm...

NIKOLA (*fiss lejh – imbagħad*): Nehħihi minn idejk, Samwel!

Jersaq biex jieħu l-għasfur, iżda PETRA tilhaq qablu.

PETRA: Halli! – ġib, Samwel. Tihuli.

SAMWEL: X'se nagħmlu bih?

PETRA: Issa naraw. Mur. Mur int. ġib ftit ilma mill-ġiebja.

SAMWEL (*jipprova jqum*): Ilma?

PETRA: Mur aħsel idejk! U xappap wiċċek!

SAMWEL: M'għandi xejn.

PETRA: Mur għidtlek!

Minkejja l-isturdament, SAMWEL jirnexxilu jasal sal-bieb. Jieqaf iserraħ mal-koxxa tal-bieb.

PETRA tqiegħed l-għasfur f'qiegħ ta' waħda mill-qsari, imbagħad tmur tfitteż-żepp mill-herba ta' qsari mkissrin.

SAMWEL: X'se tagħmel?

PETRA: Mur fejn kont sejjer int! (*Tiġi lura bil-ġebla.*)

SAMWEL (*jifhem*): Petra, le! (*Jidħol lura.*)

PETRA: Jeħtieg, Samwel.

NIKOLA: Avolja innoċenti?

PETRA: M'intix tarah muġugħ? Tridu jibqa' hekk, għadmu mfarrak – muġugħ?

SAMWEL: Sa tgħaffgū? Għandek il-ħila?

PETRA: Jekk taf xi mod iehor, aghħmel int – jekk int kapaċi! Taħseb gost tiegħi? Agħmel int, ha! (*Ittih il-ġebla.*)

SAMWEL *isib il-ġebla f'idejh. Jagħmel l-almu u jgħollha fuq l-ġħasfur. Imma jieqaf, indeciż...*

PETRA: Iddumx, Samwel! Toqghodx taħsibha... ġib 'l hawn!

PETRA *tiprova tieħu l-ġebla lura, iżda SAMWEL ma jħallihiet u jerġa' jerfagħha; għal xi waqtiet donnhom it-tnejn għandhom il-ġebla f'idejhom – it-tnejn lesti biex inizżluha fuq l-ġħasfur flimkien u t-tnejn indeciżi.*

IN-NANNA *u ELEN jitfaċċaw mill-bieb tax-xellug.*

NANNA: Petra – Samwel! X'intom tagħmlu!

PETRA: Issa, Samwel! Issa!

NANNA: Nehħi dik il-ġebla minn idek, Samwel! X'int tagħmel?

SAMWEL (*idu donnha bbieset*): Ma nistax, Petra! Ma nistax!

ELEN: Dak l-ġħasfur? X'intom tagħmlu, Samwel?

PETRA (*tibqa' hi bil-ġebla f'idejha waqt li SAMWEL jibda jnizzel idu*): Xejn. Kien qed imut. (*Tniżżejjil il-ġebla bil-mod.*) Inqabad taħt il-molla tat-trabokk. Kien muġugħ... qed imut bil-mod. Aħjar mejjet... milli hekk.

ELEN: U kont sa tgħaffgū b'dik il-ġebla?

PETRA: Iva.

NANNA: Int x'int? X'mostru int int?

SAMWEL: Le! Mhux tort tagħha! Jien ridt noqtlu...

NANNA: Iskot int! Għandi għajnejn biex nara jien! (*Lil PETRA*) Dan kollu minnek ġej!

SAMWEL: Mhu ġej minnha xejn! Jien ridt noqtlu wkoll! (*Jerġa' jahtaf il-ġebla f'idu.*) Hekk – ngħollha hekk u nniżżejjilha b'kemm għandi saħħa u ħila – bla ġniena! (*Kwazi isteriku.*)

Ngħaffiġu u nħallih ponn rix u demm... Hekk!

NANNA: Le, Samwel! Itlaq dik il-ġebla!

SAMWEL *jieqaf – idu fl-arja.*

NANNA: Neħħiha minn idek!

PETRA (*iżżomm lu idu*): Le, Samwel. (*Iddahħal l-id l-oħra fil-qasrija fejn hemm l-għasfur.*) Le.

SAMWEL: Għaliex le, Petra, imma? Mhux hekk ridt...?

NANNA: Neħħiha!

PETRA (*toħroġ l-għasfur mill-qasrija – ponn rix marsusin f'idha*): Issa... m'hemmx aktar għalfejn.

NANNA: Samwel!

SAMWEL: M'hemmx għalfejn?... (*Iħares mesmerizzat lejn id PETRA. Bil-mod il-mod inizżejjel il-ġebla.*)

NANNA: Missek smajt minni mill-ewwel, Samwel!

SAMWEL: Smajt, imma mhux minnek...

NIKOLA: Samwel...

SAMWEL: Smajt – imma mhux minnkom! (*Donnu jrid iħebb għal xi ħadd ma jafx min – PETRA żżommu lura.*)

ELEN (*tħares lejn idejn PETRA*): Idejk bid-demm... Qtiltu. Għaffiġtu b'idek! Int qtiltu...

PETRA (*tpoġġi l-għasfur lura fil-qasrija. Tħares lejn idha*): Jien... Għax jien ma nibżax incappas idi bid-dem, lanqas.

ELEN: Int qtiltu!

PETRA: ...X'taf int Elen, fuq ġajja jew mewt, int li qatt ma trid iċċappas idejk?

ELEN: Minnek! Qalb xierfa! Kollox minnek ġej!

PETRA: Minni. Għax minnek li qatt ma jista' jiġi xejn...

ELEN tagħtiha daqqa ta' ħarta. Pawsa qasira – infiniteżimali – u PETRA, bla qilla, imma soda, troddilha d-daqqa ta' ħarta lura.

NANNA: Elen! (*Lil PETRA*) Iva, minnek! Minnek!

ELEN (*minkejja d-daqqa, kwaži kuntenta*): Kont għidtlek jien, Ma! Sewwa kien qalulna fuqha! Kont għidtlek!

SAMWEL: X'għidt? X'qalu?

NANNA: Dak nafu jien! U messu kien jafu Nikola wkoll, qabel daħħalha hawn ġew. (*Lil PETRA*) Itla' fuq int! Issa! (*Lil NIKOLA*) Għandi nifhem li int tajthulhom dak it-trabokk, hux hekk? Ohorġu 'I barra minn hawn. Ma rridx narah aktar b'għajnejja!

NIKOLA: Kif tixtieq... Sinjura.

NANNA: U dawk il-qsari wkoll! Barra!

Bil-mod, bla għażla, NIKOLA jibda joħroġ il-qsari.

ELEN: Barra! Issa – issa teħles minnha, Ma – issa?

NANNA: Issa li rajt b'għajnejja...

SAMWEL: X'rajt? Qed nghidlek mhux htija tagħha, Nann!

NANNA: Forsi. Forsi le, mhux htija tagħha, veru. Wara kollox, x'nafu aħna fuq il-familja tagħha? Min kienu niesha – l-ambjent li ġiet minnu?

SAMWEL: Le, Nann! Ieqaf!

NANNA: Ghaliex, le? Qed naqbel miegħek wara kollox? Tort tagħha l-ambjent li ġiet minnu? Taf hi stess min kienu niesha?

SAMWEL: Biżżejjed, Nann!

NANNA: Ghidlu, Petra. Ghidlu int stess – taf min kienu?

SAMWEL: Nann!

PETRA: Samwel!... Għandha raġun hi.

SAMWEL: X'raġun?

PETRA: Għandha raġun. (*Lin-NANNA*) Le, Sinjura, niesi ma nafx min kienu. Għalhekk ngħix ma' nies li ma nafhomx. F'ambjent bħal dan.

NANNA: Ippruvajt jien wara kollox ma nagħtix widen ilsien in-nies. Ippruvajt ma nemminx... Imma kif ma nemminx dak li jaraw għajnejja?

SAMWEL: Imma x'raw għajnejk? (*Jaħtaf l-għasfur mill-qasrija*.) Dan? Gozz demm u ...msaren u rix mgħaffeg? Dak li rajt?

ELEN: Jekk trid ngħid jien x'rajt b'għajnejja, Ma! U kemm ili nara...

NANNA: M'hemm bżonn ħadd jgħidli xejn aktar! Xejn aktar!... Ghidtlek itla' fuq int, Petra. Wara nitkellmu.

SAMWEL (*jitqażżeż l-għasfur mgħaffeg, jerġa' jitilqu*): Le, stenna Petra. (*Jidher sa jithi hażin*.)

Imma PETRA digħi daret u bdiet miexja lejn it-taraġġ.

NANNA: Int però, Samwel, int m'għandekx l-iskuża tagħha. Wara li rabbejniek bl-akbar għożża, għaliex?...

SAMWEL: Għożża!... (*Iżda jieqaf ġesrem – jintlewa tnejn iżomm l-istonku*) Petra!..

PETRA ddur, tinduna li sa jħossu hażin u tagħmel biex terġa' lura.

NANNA: Mur int!...Itla' fuq!

SAMWEL: Petra! (*Imma ma jiflaħx aktar – mgħawweg tnejn joħroġ jigri l-barra mil-logħġa*)

ELEN tkun sa toħroġ warajh, iżda fil-bieb tal-logħġa jitfaċċa NIKOLA.

NIKOLA: L-istonku tad-Depawli rtab bil-bosta maż-żmien qed nara.

ELEN: Mħux kulħadd għandu stonku u qalb xierfa, Sur Nikola!

NIKOLA: Hallih – m'għandux bżonnok. M'għandu xejn.

NANNA: X'għandu bżonn narawh aħna! Neħħi dawk il-qsari kollha

minn hemm għidtlek.

PETRA *ddur u titla' t-taraġ - ftit wara jinstema' l-bieb ta' kamritha jinstabat.*

ELEN: L-aħħar tisbita imma!

NIKOLA (*jaqbad qasrija*): X'tgħidilha issa lis-Sa Petronja la tiġi għall-qsari u l-fjuri?

ELEN: Mhux sa jkun hemm bżonn ta' qsari u fjuri! Għidlu, Ma!

NIKOLA: X'tgħidli? Għaliex – hemm xi ħaġa x'tgħidli?

NANNA (*tpoġgi - l-effett tal-battikata jaħkimha f'daqqha*): Mur, Elen – mur ara x'għandu.

NIKOLA: Iva – mur jekk trid, Elen, mur ara ftit...

ELEN: Ma!...

NIKOLA: Jew forsi tippreferi tibqa' hawn – tisma' x'għandha tgħidli?

SAMWEL *jitfaċċa lura fil-bieb tal-logġa. Xarrab wiċċu u jidher qed jistejqer.*

SAMWEL: Petra – fejn hi Petra?

NANNA: Fejn suppost qiegħda. F'kamritha. Poggi bilqiegħda.

SAMWEL (*ipoggi għal waqt wieħed – iktar għax ma jiflaħx, milli għax jobdi*): Għaliex għamiltulha hekk? X'għamlet ħażin? Għaliex tobogħduha? Lanqas biss tafuha u tobogħduha daqshekk?

NIKOLA: Għax int tafha, hux hekk?

SAMWEL: Nafha iva!

NANNA: Biżżejjed! Għaliex qed tagħmel hekk, Samwel? Kont bdejt tant tajjeb meta ġejt lura. Imma mbagħad ġiet hawn dik...

SAMWEL: Dik!... Għandha isem – dik!

NANNA: Wara dak kollu li għamilna miegħek, Samwel!... Ma jmissekx!... Ma jmissekx! Int imissek tghin hawn ġew issa – m'ghadex tifel! Int ir-raġel ta' din id-dar issa!

SAMWEL: Raġel! U intom dak biss li tridu, hux hekk? Dak li dejjem ridtu... (*Lin-NANNA u ELEN*) ...intom it-tnejn – raġel ġo din id-dar! Depawli ieħor – ma jimpurtax hux twil jew qasir – ikrab jew sabiħ – hażin jew tajjeb – basta Depawli! Għalhekk ma ħfirtulu qatt lil missieri.

NANNA: Missierek qatt ma kien jaf xi jrid – egoist, ħarab ir-responsabbiltà!

SAMWEL: Min jaf x'ħarab? Il-ħasra li ħalla lili warajh.

NANNA: Kellu dmir...

SAMWEL: U dmiru qdieh! Takom tifel, le? X'ridtu aktar – x'tort tridu tibqgħu ttuh? Jien iva imma, jien intih tort – tort li ġabni f'dinja li ma kienx jemmen fiha – għall-glorja u l-fama tal-familja – id-dinastija Depawli! Grazzi ħafna, għeżeż Depawli, imma kont aktar nibqā' naħulkom kieku għażiela li twettqu hara kiri u tagħmlu full-stop xi ġenerazzjoni jew tnejn ilu. Grazzi ħafna – imma għalija Depawli setgħet kienet ittikketta tal-pett taż-żarbun tiegħi!

NANNA: Iskot!... Int – int ma tafx ghajr kif tkażbar. Int – int iben missierek!

SAMWEL: Grazzi ħafna – imma dak mhux tort tiegħi!

NANNA: Egoista. Ģifa! Ir-responsabbiltà...

SAMWEL: Ma nafx x'inhi? – Misskom ghallimtuhieli – bl-eżempju! Il-gratitudni? Lanqas ma naf! Il-ħlas li titolbu hu għali wisq. Intom mhux ismi biss tridu hawn ġew – tridu ruħi wkoll!... Intom – intom ilkoll, int u dik... (*ELEN*) – u dak – (*Idur, ifittex lil NIKOLA*) – dak ukoll!

ELEN: Le – mhux dak ukoll – imma dak biss! Hu l-ħtija ta'...

NANNA: Hallik minn dak! Ma tarax li dan kulma kien qed jistenna dak – mindu dahħħal lil dik hawn ġew?

ELEN: U kont ghidtlek jien! Il-barranin, Ma – il-barranin li int halleyt jidħlu hawn ġew!... Imma issa jeħtieg imorru, Ma! Ilkoll kemm huma – illum qabel għada!

NIKOLA: Imma llum – illum jeħtieg li l-ewwel inneħħi dal-qsari,

le? U dawk l-imkissrin hemm barra wkoll. U min sa jnaddaf hemm barra – dak il-ġir li xerrdu dawk?... Dak xi hadd irid inehħih ukoll.

ELEN: Jieħu hsieb Samwel. Kapači, tibżax, kieku jrid.

NIKOLA: Ah, kieku jrid – u kieku ma jiddardarx. Imma jrid joqgħod attent li ma jmurx forsi jaqta' jdejh. Taf kemm għandhom l-istonku artab id-Depawli!...

SAMWEL: U ma ninsewx kemm jien egoist lanqas! U ġifa!... Imma lili ħalluni barra mill-ġlied tagħkom. Tqisunix aktar lili, qed tifħmu? Iżżeffnunix aktar fin-nofs lili! Qatt aktar! (*Joħroġ jiġri mid-dahla tax-xellug.*)

NANNA: Samwel, ejja 'l hawn! Fejn sejjer? Samwel!... Elen, mur żommu – qas flokk mhu liebes!... Thallihx joħroġ, Nikola. Mur żommu!

Jinstema' l-bieb ta' barra jistabat.

Pawsa.

Wara l-inkwiet tal-ahħar ftit hin, taqa' ħabta u sabta l-hemda.

NIKOLA *l-ewwel wieħed li jiġi f'tiegħu. Jibdajni jniżżejjel il-kmiem imxammrin u jimxi lejn il-bieb mnejn ħareġ SAMWEL. Iġħaddi minn wara n-NANNA, issa mitluqa fuq siġġu mal-mejda.*

NIKOLA: Tridni mmur għalih?

Ebda risposta. Jassumi li trid tfisser "Iva". Izda bejnu u bejn l-arkata ta' barra hemm ELEN li kienet digħi għamlet xi żewġ passi għal wara SAMWEL, sakemm semgħet lin-NANNA tgħid lil NIKOLA biex imur hu.

ELEN: Lilek żgur mgħandux bżonn!

NIKOLA (*lin-NANNA aktar milli lilha*): Xi hadd jeħtieg imur.

ELEN: Xi hadd – imma mhux int. Għamilt biżżejjed int!...

NIKOLA *jdur fuq in-NANNA.*

ELEN: ...Dak mhux ibnek – għax ma tiħux hsieb ibnek int?

NIKOLA (*irażżan l-għadab*): Tereża, din trid tinqata'. Jeħtieġ nitkellmu.

ELEN: Iva, Ma, jeħtieġ. U jeħtieġ tgħidlu llum. Ghidlu – dik, hemm fuq, u dan, minn għada stess...

NIKOLA: Għada!... (*Maħnuq*) Ghada... xiex? X'se jiġri għada, Tereża?

ELEN: Ghidlu, Ma!

NANNA: Għada, iva! (*Imma donnha saħħitha ma tagħthiex – jew tonqosha l-konvinzjoni. Iddur, toġħrof idejha – timxi lejn il-bieb ta' ġewwa.*) Għada... Għada iva!

ELEN (*issus warajha*): Ghidlu!

NIKOLA, *jaf li mgħandux minn xiex jibża', jitbiegħed minnhom u jersaq lejn il-bieb tal-logġa.*

NANNA: Morru għal Samwel issa. Għada, għada naraw...

ELEN: Leee! (*Bikja*) Issa – issa mhux għada!

NIKOLA: Immur jien għal Samwel...

ELEN (*kważi tibki – umiljata*): Ghidlu, Ma! Ghidlu – għada – hu u dik... Ghidlu, Ma!

NIKOLA (*mhux b'kefrija – imma sod, b'fatalitā*): Għada ma sa naraw xejn. U xejn ma sa jiġri għada...

Ma tiflaħx aktar, ELEN toħrog tiġri tibki.

NIKOLA: Għada jibqa' kollox kif inhu llum. Kif dejjem kien.

NANNA: Ghax hekk trid int, Kola?

NIKOLA: Kif dejjem kellu jkun – għax hekk kellu jkun. Għada mhu sa jinbidel xejn.

NANNA (*konferma*): Ghax hekk trid int.

NIKOLA: Għax hekk irrid jien, jekk trid hekk. (*Idur iħares lejha.*) U hekk ikun, Tereża.

NANNA (*timxi lejn il-bieb ta' ġewwa. Tieqaf qabel ma toħrog*): Hekk

ikun... Hemm limitu għas-supervja, Nikola?

NIKOLA: Supervja?... Hemm limitu għas-sogħba, Tereż?

NANNA: Xi ġadd – xi ġadd imur wara dak it-tifel... (*Toħroġ*.)

NIKOLA (*wahdu*): Issa mmur jien. Issa mmur jien, Tereża.

L-aħħar hmura ta' nżul ix-xemx – id-dalma qrib.

NIKOLA, bla ħajra u aktarx biex jagħmel xi ħaġa, jiżbarazza l-imbarazz li ddaħħal mis-serra.

Fil-bieb tal-loggħa jitfaċċa EŻRA, iżda mgħobbi kif inhu b'munzell xtieli tal-laring u xi xtieli oħra nofshom miksija ħaxix ħażin u għollieq, mhux lakemm wieħed jagħrfu mill-ewwel kontra n-nofs dalma tal-ġnien.

EŻRA: Ġibtilhom il-fdal tal-għarqa – imma mank werqa żebbuġa ma sibt.

NIKOLA: Eżra.

EŻRA: Min sejjahli?

NIKOLA: Stenna, tidħolx...

EŻRA (*jagħti pass – jaqgħulu xi xtieli*): Is-soltu jgħiduli toħroġx.

NIKOLA: Ha thammgħilhom kullimkien. Fejn sejjer bihom dawk?

EŻRA: Hadd hemm barra ma fadal... Isma' s-smewwiet – il-Għoli jitkellem bir-ragħad tiegħu – jiżfoga fuq il-ħażen il-qawwa tiegħu. U jidħlu l-bhejjem fl-gherien tagħhom, joqogħdu għall-kenn fil-bejta tagħhom...

NIKOLA: Halli – halli kollox hawn! Issa nieħu hsieb jien.

EŻRA, bilkemm qed jara fejn miexi, jolqot qasrija li titgerbeb it-tarġiet tal-loggħa u xxerred aktar hamrija.

NIKOLA: Ar'hemm! Ieqaf! Ieqaf qed ngħidlek, mishut!

u i: Ftakar, xiħ! Mishut min jisħetni – imbierek min iberikni!

NIKOLA: Halli – halli kollox hawn.

u i: Rajtu hemm barra, it-tifel, il-maħruba, jiġri u jaqbeż fl-ghelieqi,

qisu l-imherwel, taħt l-ewwel qtar tax-xita. U f'idiu kellu s-senter.

NIKOLA: Min? Samwel?

EŽRA: Is-senter ta' missieru. (*Jgħolli jdejh hekk li jħalli kollox jinxtered fl-art.*)

NIKOLA: Ara x'int tagħmel! Min taħseb li sa jnaddaf warajk issa?

EŽRA: Sewwa tistaqsi. Int hemm barra – Elen hawn ġew – imma min responsabbli tal-logġa? Il-patt qatt ma kien čar. – M'intix sejjer warajh? Kellu senter f'idejh.

NIKOLA: Lilek kien jonqos. Lilek u lilu! – Imma allura kollox jien! Kollox jien!

EŽRA: Elen ma jimpurtahiem aktar. Taf li qed tibki?

NIKOLA: Elen – Elen! Elen ukoll!

EŽRA: Qed tibki – hemm fuq! (*Gest melodrammatiku – juri lejn il-ġewwa tad-dar. Iżomm il-poża, imbagħad inizzel idejh bil-mod.*) Tibki. Imma tithassarhiex lanqas lilha. Ghid minflok – il-ħasra fuqi u fuq uliedi... Ghidha, xiħ!

NIKOLA: Fuqi – u fuq uliedi...

EŽRA: Miskina Elen. Mhix qalbha hażina Elen imma. Mhux dejjem kienet hekk. (*Bla ma jħares lejn NIKOLA, ikompli dieħel 'il-ġewwa.*) Darba imma, niftakar, darba konna sibna bugħarwien fil-kċina. (*Għalkemm ma jistax jarah, donnu jaf li NIKOLA qed jibda jitbaxxa biex jiġib l-affarijiet li waqqfa'. Iwaqqfu.*) Qed tisma', xiħ? (NIKOLA jieqaf) Kienet qed tagħmel it-te Elen, hemm, fil-kċina, u sibna bugħarwien taħt is-sink, fil-kabord. Kien hemm żmien kont naħseb li bugħarwien mhux għajr bebbuxu bla kenn, ifittem dar – kont naħseb, min jaf kieku nsiblu dar, insiblu qoxra vojta ta' bebbuxu, biex jidħol fiha?... (*Pawsa qasira. Iħares fiss lejn qasrija fuq il-mejda – il-qasrija fejn halley l-ħasfur mejjet.*) Sibnieħ hemm, ilbierah, waqt hin it-te. Kien dahal fil-kabord u halla ż-żlieġa tiegħu fuq kollox – fuq il-platti, l-iskutelli, il-plattini... U t-tazez ukoll. It-tazez ukoll, qed tisma'? U Elen irrabjat għax kellha terġa' taħsel kollox fil-kabord – il-platti, l-iskutelli u l-plattini – u t-tazez

ukoll. Kollha, barra waħda. Wara għamlitilna t-te. Ĝo dik it-tazza wkoll. U ġiet tatek it-te, lilek ukoll. U int xrobt minnha... dik it-tazza. Miskina, Elen.

Qasrija maħfuna f'idu, NIKOLA jqum qajla qajla minn fejn kien waqaf kokka fl-art.

NIKOLA (*brogħda*): Żommli jdejja, Mulej... Mulej, żommli jdejja.
(Ma jiflaħx irażżan lili nnifsu aktar – jgħolli u jixxhet il-qasrija fl-art f'nofs il-kamra; il-ħamrija ttir u tixtered ma' kullimkien.)
 Mishuta! Mishuta! Mishuta!

Idur lejn il-logġa u fid-dagħdiegħha jċarrat il-purtieri fi tnejn.

Ix-xemx niżlet u l-aħħar raġġi ta' dawl ħamrani jiġru jserrpu għal gol-kamra tal-logġa.

EŻRA, *imriegħex, kemm minħabba d-dawl, kemm b'dak li qed jiġri, jgħatti għajnejh b'id waħda, u waqt li jdur lejn id-dawl, jgħolli idu l-oħra; fiha hemm l-għasfur mejjet. Jgħollha l fuq, fil-pala miftuha ta' idu.*

EŻRA: Eloi, Eloi – lama sabachthani?

Tir ta' senter minn barra li jkompli jidwi hekk kif jinżel malajr is-siparju.

Tmiem it-Tieni Att

IT-TIELET ATT

Aktar tard filgħaxija.

L-istess xena. Il-purtiera għadha mqattgħa u mdendla bħal fi tniem l-ahħar att. Barra qiegħed iraxxax fin fin – barmil fil-logħga ħdejn il-bandla biex jilqa' x-xita tqattar.

Kultant naraw xi leħha ta' berqa, u aktar rarament jinstema' r-ragħad, imma 'l bogħod.

Is-sellum issa qiegħed barra, jistrieh mal-logħga. Fuq il-ħgieg hemm il-kliem RTO miktubin kbar bil-għir minn barra, hekk li jidħru bil-maqlub minn ġewwa.

PETRA tinsab ifsel, fuq l-ahħar targiet tat-taraġ, daharha jistrieh mal-balavostri, rasha mgħaddsa fuq ir-kopprejha, idejha marsusin madwar riglejha, thares dritt fil-vojt quddiemha. Liebsa ‘nightgown’ u taħtha libsa ħafifa ta’ billejl.

Bilwieqfa quddiemha SAMWEL igerrem minn pakkett tal-gallettini – liebes l-istess ħwejjeg ta’ qabel, imma mxarrbin u aktar mgħarrqin.

SAMWEL (*joffrilha l-pakkett*): Ha, kul. Dan kulma kien hemm. Mank tuffieħha ma ħallew. (PETRA *ma titharrikx*.) Ha – hu xi haġa. (PETRA *l-istess*.) Għid xi haġa tal-anqas. Mhumiex sa jinżlu issa. Jispiċċaw ir-Rużarju u jidħlu jorqdu. X’gara wara li tlaqt?

Iberraq fil-ġnien – bosta sekondi wara ragħda tidwi ’l bogħod.

SAMWEL: Għadha niezla. Traxxax – imma dejjem niezla. (*Iwarra pass minn ħdejha. Jgħaffeg il-pakkett tal-gallettini.*) Ĵiet kmieni x-xitwa dis-sena. Kien ilu jingema’ l-maltemp... (*Jieqaf.*) Qed tismagħni? Sirt nitkellem bħalhom ukoll. Nitkellem u ntensi kliemhom. Tgħid għemilhom ukoll?

PETRA (*bla ma titharrek*): Hu ma jgħid xejn minn tiegħu, imma jgħid dak li jisma’.

SAMWEL: Aktar kliem il-għerf?

PETRA: ...Hi imma, kienet taf hi x'qed tgħid.

SAMWEL: Min?

PETRA: Nannteż. Kienet taf.

SAMWEL (*jaf, imma*): Meta, l-ewwel?... Le. Tiħux għaliha, Petra.

PETRA: Kienet taf tajjeb.

SAMWEL: Orrajt – tiħux għaliha imma. Mhux kontrik riedet tiżvoga. Kontrija. U kontra Nikola. Int bla ġtija weħiġt.

PETRA: Safrattant kont jien li qtiltu. (*Tgħollu geddumha minn fuq irkoppnejha – f'hoġorha għandha tuffieħha migduma. Toffriha lil SAMWEL.*) U kulma qalet fuqi kollu minnu.

SAMWEL: Xiex?

PETRA: Li qalet l-ewwel. Tridni ngħidlek?

SAMWEL: X'qalet? Tgħidli xejn. Ma qalet xejn! Jien staqsejtek x'qalet?

PETRA (*wara fit*): Kollu minnu.

SAMWEL: Kollu minnu!... Imma x'qalet fuqek?

PETRA: Dak li qalet – u ma qaletx.

SAMWEL: X'qalet? Ma qalet xejn. (*Igiddem it-tuffieħa. Jibdel id-diskors.*) X'qalu wara li hrīgt 'il barra? Ĝew ifittxuni?

PETRA (*tqum mit-taraġ – taqa' minn hoġorha tuffieħha ohra*): Ghaliex ma tridx taf x'riedet tgħid biha l-ewwel in-Nanna – dak li semgħet fuqi? Ma tridx taf?

SAMWEL (*jitbaxxa jfittex it-tuffieħa*): Le, ma rridx naf! Wara kollox mhux tort tiegħek.

PETRA: Hekk qalet hi wkoll. (*Tinżel għarkopptejha ħdej; tiġbor it-tuffieħa*.) Allura temminha li jista' jkun minnu!

Għarkopptejhom it-tnejn, wiċċi imb wiċċi.

SAMWEL: Xiex minnu imma? X'inhu minnu? Ghid, x'inhu minnu?

PETRA: Jigifieri trid taf. Temminha.

SAMWEL: Ma nemmen xejn! Ma naf xejn – ma nista' nemmen xejn – u ma rrid naf xejn! Tajjeb hekk?

PETRA (*bla rabja*): Le – mhux tajjeb.

SAMWEL: Ismagħni, Petra – ifhimni! Ma rridx naf. Ma rridx. Int bħali – tehel kollox bla htija.

PETRA: Jew hekk tixtieq temmen.

SAMWEL: Bla htija. U safrattant – safrattant iżeffnuk fin-nofs bħal Pilatu fil-Kredu! Xi jridu minna imma, Petra? Xi jridu minna lkoll?

PETRA (*tquムf'daqqa. Bierda - donnha tilfet l-interess*): Forsi dak li tilfu. Iridu jpattu – jerġgħu jgħixu.

SAMWEL: Minn fuq daharna. Mhumiex għajr parassiti mela – mostri!

PETRA: īhirsa.

SAMWEL: Mostri īhirsa. (*Ma jqumx minn għarkopptejh.*) Is-sabiha hi li issa, hawn ġew, sirt nibža' minnhom, waqt li hemm barra – hemm barra nibža' minn kulħadd – forsi aktar minn hawn ġew. L-ewwel, xhin ġriġt, ridt naħrab 'il bogħod minn hawn biex qatt ma nerġa' lura. Imma ma stajtx, Petra.

PETRA: Fejn mort?

SAMWEL: Imkien. Ridt naħrab – basta naħrab. Jien u ħiereġ ħtafft is-senter fl-indana – tgħidlix għaliex! – rajtu hemm u ħtaftu – arma kontra kulħadd – u bqajt ħiereġ niġri. Inżilt minn wara, mir-raba, u qsamt mill-wied. Imma kienet bdiet traxxax. U mingħajr nuċċali qas biss rajt fejn sejjjer. Dhalt fl-ewwel girna li sibt. Stennejthom hemm jiġu jfittxuni. Kont għadni mhux f'sikkli – l-istonku mdardar. Ma flaħtx immur bogħod wiśq hekk jew hekk. Imma wkoll hemm ġew, f'dak id-dlam – dik ir-riħha taqsam, dik l-umdità tqot tor ma' kullimkien – ma flaħtx inżomm aktar. Dik is-sikta u dak id-dlam... Imbagħad barra kien hemm xi ħadd ukoll. Smajt il-passi resqin, iċafalsu, ġejjin

għalija. Kelli s-senter għadu f'idejja – lanqas naf kienx ikkargat jew le – jew biex... U ħsieb wieħed biss leħħ f'daqqa: kieku dak il-hin kelli nużah, kieku kelli ħila niġbed il-grillu – fuu xi ħadd hemm barra – jew fuqi – kieku... kieku qatt ma kont nibżha' minn hadd u xejn iżżejjed. Darba – u tal-aħħar! U ma nafx kif, sa fl-aħħar, f'daqqa wahda l-għidna damdmet b'tir ta' senter. Intlift minn sensija... Meta ġejt f'tiegħi kelli s-senter għadu f'idejja. Malli flaħt nerfa' wiċċi mill-art, qomt u ħriġt... U ma kien hemm imkien fejn stajt immur aktar, Petra. Imkien.

PETRA (*ħdejh – tagħtih idha, tgħinu jqum mill-art*): Imsejken, Samwel.

SAMWEL: Ma mort imkien, Petra.

PETRA: Imsejken Nanu.

SAMWEL: Ĝejt lura. Ridt biss – ridt biss nerġa' nara wiċċek, Petra. F'din id-dar – kieku ma kontx int – kieku l-kruha ta' hawn ġew qatt ma kont naraha tasseg. Kellek tkun int, Petra

PETRA: Tabilhaqq. Tara lili, tagħraf il-kruha.

SAMWEL: Tiddieħaqx bija, Petra.

PETRA: Mera, mera, għidli ja mera, min hu l-ikreh f'din is-saltna?

SAMWEL: Tiddieħaqx bija!

PETRA: Tgħajjatx.

SAMWEL (*iżomm u jagħfsilha idha*): Mela tiddieħaqx bija!

PETRA: Xi tridni, nithassrek?

SAMWEL: Le – teħodni bis-serjetà! Imma int bħalhom!...

PETRA: Tgħajjatx!

SAMWEL: ...Bis-serjetà!

PETRA: Għidtlek tgħajjatx!

SAMWEL: Ghaliex le! Ghaliex – mela int ukoll tibżha' minnhom?

PETRA: Iva, jien ukoll – għax jien għandi mniex nibżा’ – mhux int! X’għandek mniex tibżা’ int, il-fessud ta’ kulħadd? Wara kollox mhux lilek iridu jkeċċu! X’għandek x’titlef int?

SAMWEL: Għaliex tagħmel hekk, Petra? Int taf...

PETRA: Ma naf xejn! Aqtagħha! U tgħajjatx!

Pawsa.

SAMWEL: Ahjar immur fuq.

PETRA: Taħseb li gost tiegħi li qed jiġri?

SAMWEL: Naf. Skużani. Tort tiegħi.

PETRA: Tort tiegħek xejn!

SAMWEL: Mela tort tagħhom! Xi tridni ngħidlek? Ghidli, xi tridni ngħid, Petra?

PETRA: Bilfors tort ta’ xi ħadd?

SAMWEL: Bilfors! Inkella kollox bla sens – bla raġuni!

PETRA: Ma tafx biżżejjed fuqhom, Samwel.

SAMWEL: Naf biżżejjed. Inħares madwari – lejn din il-kruha ta’ dar – lejhom! – u naf biżżejjed.

PETRA: U aħna? Taħseb li aħna aħjar minnhom?

SAMWEL: Tal-anqas huma kellhom iċ-ċans – tal-anqas huma hawn ġew jiftakruh sabih! Hawn ġew... Kien hemm żmien kont nipprova – meta kont insib ruhi 'l bogħod minn hawn, il-kullegġ, ikun fejn ikun – kont nipprova niftakar did-dar – u nipprova nimmaġinaha sabiha – sabiha bhal meta kont żgħir. Nipprova niftakar imqar... imqar wiċċ ommi.

PETRA: U kien jirnexxilek?

SAMWEL: Le, xejn. Ghajr kultant... kultant kont niftakar xi haġa; ma nafx kinetx qatt reallta, jew tifkira ta’ tifkira mċajpra, holma minsija. Niftakar id-dalma hawn ġew, minn dejjem id-dalma, u xi hadd liebes l-iswed, in-Nanna forsi, tagħtini t-te bil-biskuttelli – te fietel, misħun waħdu, imdardar bil-

ħalib. Imma mbagħad thallini noħrog barra fil-ġnien – u hemmhekk, għad-dell tal-kannizzati u d-dwieli – hemmhekk hemm xi ħadd isaqqi l-ġeranji. Il-fwieħha tal-ġiżimmin – u kuluri – kuluri jgħammxu – ħitan orango, dellijiet vjola u firxa ta' ħdura friska ma' kullimkien fuq wara. Isfel fil-wied, xi ħadd, raġel, jghanni fuq il-kitarra. U meta għajnejja jidraw id-dija tax-xemx tisreg, inhares hemm isfel u l-mara ssaqqi l-ġeranji tinsab bilqiegħda ħdejn riġlejħ, hi wkoll tgħannni. Leħinħa iżda ma nistax nisimgħu. U naf li hemm l-ghasafar xi mkien qrib jgħannu wkoll. Imma lanqas lilhom ma nisma'

PETRA: Kien ikun sabiħ il-ġnien, għad-dell tal-kannizzati...

SAMWEL: Sabiħ... Tarah int, Petra? (*Jagħtiha n-nuċċali.*) Tarah?...

PETRA: Narah... Avolja qatt ma rajtu.

SAMWEL: U x'tara aktar għidli?

PETRA (*tilbes in-nuċċali*): Nara...

SAMWEL: X'tara?... Il-vaska – il-vaska tal-ħut, qed taraha? Konna npoġġu hemm niftakar, madwar il-vaska tal-ħut tal-ilma ġelu... Taraha, Petra?

PETRA: Naraha.

SAMWEL: Kif kienet għidli?

PETRA: Vaska kbira u tonda; fin-nofs... fin-nofs hemm denfil, denfil kbir tal-ġebel, itajjar l-ilma minn xufftejn kbar minfuħin. U nhoss ir-raxx kiesah u frisk tiegħu jxarrabli wiċċi mahruq bix-xemx.

SAMWEL: Hekk, iva. U kien hemm iċ-ċinji, le? Iċ-ċinji wkoll!

PETRA: Ċinji kbar bojod, maestuži, l-għonq mislut, jgħumu f'wiċċ l-ilma. U konna nitfġħulhom il-frak tal-ħobż.

SAMWEL: Le, tas-suflè!

PETRA: U pastarjali!

SAMWEL: Pastarjali! Waqt it-te kont naħbihom fil-but tal-libsa bajda...

PETRA: Libsa ta' bahri.

SAMWEL: ...Bl-ankri ċelesti fuq il-bwiet. U mbagħad kont immur nitmagħom liċ-ċinji.

PETRA: U l-ħut tal-ilma ġelu.

SAMWEL: U wara – wara... (*Ma jistax jiftakar aktar.*) Ghinni, Petra! Wara...

PETRA: Wara... x'konna nagħmlu wara?

SAMWEL: Wara!... Konna mmorru nitbandlu taħt is-siġar tal-laring! U daqqa kont nitbandal jien u daqqa hi! U konna nogħlew – dejjem iżżejjed fil-gholi – u l-arja timlieli mnifsejja, widnejja jżarżru bl-ġħajja tal-iwrieża...

PETRA: U kont ittir ġieles – fost l-ġhana tal-ġħasafar – l-ġħasafar miġburin ġgajta għad-dell tas-siġar, jistennew inżul ix-xemx.

SAMWEL: Dellijiet suwed, miġmugħa, mistoħbiha qalb il-ħdura; naf li qiegħdin hemm, imma l-ġhana tagħhom le, l-ġħana tagħhom qatt ma kont nisimgħu. Nisma' biss iċ-ċekċika ta' bott bil-ġebel u l-ħamrija li xi hadd iġebbed biex igerixxhom... (*Imbikkem.*) U tir wara tir! Dawk l-isparaturi! (*Isodd widnejh.*) Tir wara tir! U x-xita tal-imlievez neżlin minxura. U jien niġri nolfoq f'hogħorha qalbi maqsuma.

PETRA: Min kienet... hi?

SAMWEL: Xaghharha twil u iswed, bħal tiegħek; ghajnejha... (*Jipprova jittawwal f'għajnejha.*) ...għajnejha kbar, ċelesti, miksurin, hekk li meta thares fisħom tisma' għanja siekta, bħal qanpiena tidwi minn qiegħi ta' bahar profond – hekk li tinsa kollo – thossox tgħum, ħafif, fi sliem bla qies... hekk li temmen li jista' jeżisti Alla. U forsi kollo jagħmel sens imbagħad.

PETRA: Imma dawk ma kenux ghajnejja. (*Bi ħjiel ta' għira?.*) Min kienet?

SAMWEL: Jimporta min kienet?

PETRA: Forsi. Jimporta li int tkun taf.

SAMWEL: Imma jniski biss forsi. Jew rajtha xi mkien, f'xi film –

jew qrajtha.

PETRA: Jew īloqtha. Bħal ħrafa. Rapunzell oħra...

SAMWEL: Rapunzell. Imma int... m'intix ħrafa int.

PETRA: Min jaf. (*Tagħtih lura n-nuċċali.*)

SAMWEL: Tippreferi noqtluha?

PETRA: Min jaf.

SAMWEL: Hrafa... U kien biss ftit ilu – bħaċ-ċinji u l-geranji. Dawk - tal-anqas dawk - tassew tiftakarhom int, Petra?

PETRA: Fl-orfanotrofju niftakar biss vaska żgħira fil-bitħa. Imma kienet dejjem niexfa.

SAMWEL: Le! Kienet... kienet kbira u tonda – b'denfil kbir tal-ġebel itajjar l-ilma! Jien bhalek niftakarha – hekk kienet!

PETRA: Hlomtha hekk. Imma għadha qatt ma kienet. Għax jien ukoll kont noħlom. Imma taf biex kont noħlom jien? Kont noħlom b'rāġel – rāġel twil u mibrum – rāġel b'għajnejh żoroq – xagħru twil u qastni. U jien nistennieh... U l-pass tiegħu fuq il-ħaxix, hekk kif jersaq lejja minn warajja kien ikun ħafif. Kienet dejjem l-istess ħolma, dak iż-żmien.

SAMWEL: Dak iż-żmien? U issa?

PETRA: Issa – issa inqas u inqas. Filgħaxija dejjem insibha itqal biex norqod – nistenna biss li nisma' l-pass tqil u goff fil-kurutur barra l-kamra.

SAMWEL: Eżra...

PETRA: Eżra wkoll forsi – wieħed minnhom. Pass meqjus li jieqaf wara l-bieb, kull lejl, jistenna. U x-xewqa li niftahlu u nhallih jidhol tikber dejjem aktar ġewwa fija – u darba meħlus il-mostru, x'jibqa' jista' jitturmentak?... Biex forsi xi darba ninsa darba għal dejjem ir-raġel twil u mibrum b'għajnejh żoroq, ir-raġel xagħru twil u qastni – u l-pass ħafif tiegħu fuq il-ħaxix hekk kif jersaq lejja... Biex forsi xi darba nkun bħalkom ilkoll, jien ukoll.

SAMWEL: Imma m'intix. U ma tkun qatt – u lanqas jien! Ma rridx insir bħalhom. Għinni biex ma nkunx bħalhom, Petra!

EŻRA *jitfaċċa f'ras it-taraġ. Jinżel l-ewwel fit tarġiet – jieqaf għal xi waqtiet, imrekken mal-ħajt, iħares lura – imbagħad ikompli jħaffef l-isfel bla ħoss.*

PETRA *tilmħu qabel jilħaq jinżel.*

PETRA: Eżra.

SAMWEL (*għadu ma rahx*): Eżra? Hallik minn Eżra, Petra...

PETRA *tqum bilwieqfa – SAMWEL idur isegwi ħarsitha.*

PETRA *tersaq lejn tarf it-taraġ – SAMWEL warajha.*

EŻRA: Hallik minn Eżra, Petra! (*Ikompli nieżel.*) Warrbu, tfajla. Irrid noħroġ.

PETRA *twarrablu, iżda SAMWEL ma jiċċaqlaqx.*

SAMWEL: Toħroġ fejn?

EŻRA: Le! Xxx – Titkellmux. Tgħidu xejn. Ghadhom hemm – ma raqdux. Warrab!

SAMWEL: Fejn sejjer? X'int tagħmel?

EŻRA: Le – mhux hekk! Għid... Aħna nkunu miegħek... Għid, aħna nkunu miegħek – aghmel il-qalb u aghmel xi haġa! Hekk suppost tgħid. Għalikom ukoll – għalikom stess! Warrab!

PETRA (*tiġbed lil SAMWEL lura*): Fejn sejjer, Eżra?

EŻRA: Min irid jaf? Għaliex? Jaqaw jien il-baħar jew il-mostru tal-qiegħ biex tagħmlu ghasssa fuqi? Barra. Jeħtieġ noħroġ.

SAMWEL: Toħroġ issa, f'din ix-xita? Aħjar tmur fuq...

EŻRA: Minn meta Eżra jisma' minnek jonqos? Bil-maqlub – hemm miktub: Isir li jrid Eżra – hemm miktub! Sa mitt talent tal-fidda – sa mitt kor qamħ – sa mitt bat inbid – sa mitt bat żejt – u melħ bla qies. Hemm miktub.

SAMWEL: Eżra, aħjar...

EŽRA: Tersaqx lejja! X'għandek f'idek?

SAMWEL: Din? Tuffieħa!

EŽRA: Le – dik ġebla!

SAMWEL: Ara – tuffieħa!

EŽRA: Warrab. Irrid noħroġ. (*Jipprova jersaq lejn il-logġa – dejjem iżomm 'il bogħod minn SAMWEL.*)

PETRA: Hallih imur, Samwel.

EŽRA: Warrab. Trid li jinżlu dawk? Jinżlu u jerġgħu jaqbdu kom flimkien? Jekk nħid lil Elen, terga' tisma' x-Xiħa – leħen il-qilla...

SAMWEL: X'tgħid lil Elen?

EŽRA: Leħen il-qilla! Ftakar. Dejjem tieħu gost Elen meta ngħidilha fuqkom.

SAMWEL: Għaliex – x'tgħidilha?

EŽRA: Verità biss – kif rajtkom hemm barra dalgħodu pereżempju...

SAMWEL: Biċċa ta' poxt!

EŽRA: Leħen il-qilla!

PETRA: Hallih, Samwel! Aktar aghħar! Hallih imur fejn irid.

EŽRA (*jistaħba wara PETRA*): Isma' Samwel – isma' minn wild nies tal-art – issa li l-art imniġgsa. Ibred u isma'? Ismagħni u ifhem in-nasba. Għax lilek ġabulek hawn lil din (PETRA) – hasbu u għamlu kalkoli għal rashom, ix-Xiħu x-Xiħa. Hu – hu ġabwielek hawn – tentazzjoni – biex int taqa' u wara tindem, għax tara l-kruha tad-dnub. U tmur lura s-Seminarju – bebbuxu jqandel il-ħtija – qoxra vojta bħalu haseb. Imma mbagħad ix-Xiħa wkoll qieset u rat wara kollox li biha hawn int ma tkun trid tmur imkien aktar. U ma jkollokx ħila titbiegħed mill-bejta. ...Sakemm fiha thallilek lil din. Għax int dghajjef – dghajjef bħalna lkoll! Għalhekk, għifa! Ifhem mela! (*Idur f'daqqa u jiġi lejn il-logġa. Jissara biex jiftaħ.*) Mishutin swaba' – ma nistax!... Mishutin swaba' rotob!

PETRA: Iftaħlu, Samwel. Sa jqajjem lil kulħadd.

SAMWEL: Hażin għalih!

EŻRA: Hażin għalik! Ifhem in-nasba!

SAMWEL jitla' b'għirja fil-logġa u jiftaħlu l-bieb. EŻRA jibqa' jżomm bogħod minnu sakemm SAMWEL jerġa' jersaq lura u jħallih jgħaddi.

SAMWEL: Mur!

EŻRA ma jħallihx jgħidlu darbtejn u jiżgiċċa 'l barra.

Leħha ta' berqa – EŻRA jieqaf soptu għal xi sekondi, imħaxken mal-logġa, idejh miftuħin bil-ħasda, dahru mal-ħġiegħ.

Is-silwett tiegħu jibqa' msallab hekk mal-logġa, taħt l-ittri RTO, sakemm sa fl-ahħar tinstema' ragħda.

PETRA: Idħol, Ezra. Sa ssir għasra!

EŻRA: Leħen il-ħasra – tard wisq! Jeħtieg nerġa' nsibu – jeħtieg nipprova! (*Jgħib fid-dalma tal-ġnien.*)

PETRA: X'hareg ifittem? Sa jsir għasra.

SAMWEL: Hallih isir għasra! Żgur li semghħuna. Haffef ara, aħjar immorru fuq.

PETRA: Forsi għandu raġun Ezra – tard wisq.

SAMWEL: F'gieħ kemm hemm, Petra! M'għandix aptit aktar xenati.

PETRA: Immorru mela, la m'għandekx aktar aptit.

Iddur u tkun sa tibda tielgħa t-taraġ iżza dlonk jinxtegħel id-dawl fl-indana ta' fuq.

SAMWEL: Hemm huma! X'għidtlek jien!

Jipprova jiġbed lil PETRA lura biex joħorġu mil-logġa. Tard wisq. Tidħol ELEN u warajha n-NANNA.

ELEN: Rajtx kif huma! Rajtx! Imma int lil Elen ma tagħtix kasha – Elen m'hi ħadd hawn ġew – tajba biss biex issefter, Elen!

NANNA: Elen!

ELEN: Elen, Elen! Dak biss taf tgħid!

NANNA: Elen! (*Lil SAMWEL*) Dħalt int mela, galantom!

SAMWEL: Dħalt iva. Din dari wkoll, le?

NANNA: Prosit għalik! Itla' dritt fuq! Għada nitkellmuha din, ibqa' cert!

ELEN: Għada iva! Għax issa mhux ġin – qatt mhu ġin issa.

NIKOLA *jidhol mill-bieb tal-lemin. Jidher li tefā' fuqu xi ħwejjeg ta' malajr malajr u mingħajr il-libsa tar-rispettabbiltà li soltu jidher biha, issa naraw biss raġel pjuttost xiħ, irraxxibbl u meskin.*

NIKOLA: X'inhu jiġri hawn, issa?

ELEN: Hawn hu!

NIKOLA: Nista' naf? Hadd ma jista' jorqod f'dil-mišħuta dar?

ELEN: ...Hu biss kien jonqos! Skużana, Sur Nikola, imma le, f'did-dar hadd ma jista' jorqod. Skużana, imma fid-dar tagħna l-qaddejja kienu mdorrijin jorqdu wara s-sinjuri! Skużana, imma jekk ma jogħġibokx l-arranġament tista' tilqilna 'l barra mid-dar tagħna...

NANNA: Elen!

ELEN: Elen xejn! ...Għax Sur Nikola, skużana, imma jekk f'did-dar m'hawnx irġiel u hadd ma jissogra jghidulek dan id-diskors, qed nghidulek jien!

NIKOLA: Int – int aghħlaq ġalqek – darba għal dejjem. Ma tafx x'int tgħid int. Itfu dak id-dawl u morru orqdu. Ilkoll!

ELEN: Rajtux x'jikkmand, Ma! Rajtux kif wasalna. Itfu dak id-dawl u morru orqdu! Aghħlaq ġalqek!... Tih ir-riħ ħej, Ma, lit-twajjeb Nikola. M'għidtlix li billejl it-twajjeb Nikola m'għandux ilsienu ġelu daqs binhar, Ma!... Tih ir-riħ! Għax Nikola hu kollo għalina, hux, Ma? Li kieku ma kienx għaliex – ir-raġel ta' din id-dar, kieku aħna m'ahna xejn. Imma jien mara – u għax mara

ma jien xejn – imma jien ngħidlek. (*B'qilla sfrenata*) Itlaq 'il barra jekk hawn ma jogħġbokx aktar – ħadd ma bagħat għalik! Itlaq 'il barra! Mur! Barra!

NANNA: Iskot, Elen! Iskot!

NIKOLA: Le! – Le, ħalliha tgħid! Forsi wasal iż-żmien li hi wkoll – u kulhadd f'did-dar – jifhem, u jifhem darba għal dejjem. U jkun jaf kollox. U nibdew l-ewwel b'min bagħat għalija!

ELEN: Kollox xiex? Dak li għandi nkun naf fuqek ili nafu!... It-twajjeb Nikola – Is-Superjur! Nikola l-vittma! Imma fuq kollox m'intix għajnej parassita f'din id-dar int! Terdagħlna demmna u ġieħna!

NIKOLA: Lifgħa moqžieża – lifgħa bħall-oħrajn kollha! U titkellem fuq ġieħ int?... Trid tkun ir-raġel ta' did-dar meta lanqas mara m'int?

SAMWEL: Issa biżżejjed, Nikola! Erħilha!

NIKOLA: Aah! Id-demmin anemiku tad-Depawli forsi qed jibda jiċċaqlaq xi ffit mill-qiegħ sa fl-ahħar! Hekk sbejjah – hekk mela! Urihom tal-anqas li int int raġel – ipprova urihom. Imma int – int digħi ppruvajt turihom darba, mhux hekk! Eh, digħi ppruvajt illum!

SAMWEL: Ghidtlek biżżejjed – aghħlaq ħalqek! (*Jaħtfu minn sidru.*) Xi dritt għandek dejjem tindħaż hal int!

NIKOLA: Għaliex ma tgħidilhomx kif digħi ppruvajt? Weġibni!

SAMWEL: Ghidtlek aghħlaq ħalqek.

NIKOLA: Għaliex? Forsi tmur iġgib xi senter għalija? Fejn hu s-senter? Eh, għidilhom fejn hu s-senter! Għidilhom!

NANNA: X'senter?

NIKOLA: Fejn hu?

SAMWEL (*jitilqu*): Ma nafx!

NIKOLA: Jien naf imma! Fil-għirna! Fejn ħalleju! Hemm qiegħed! S'hemm tasal bis-senter int! U s'hemm biss! Iva, ippruvajt

kieku turi 'l kulħadd kemm int raġel. Imma nafu li ma tasalx! Nannuk kien jasal... u wasal! Imma int qatt! Mela naqtgħuha! Naqtgħuha, aħjar.

NANNA: Samwel, x'għamilt?... Veru?

NIKOLA: Veru; jekk nghidlek jien, veru! Imma m'għamel xejn - għax mhu kapaċi jagħmel xejn! U int, (*Idur fuq ELEN.*) nghidlek min hu l-parassita f'din id-dar. Intom - intom ilkoll - intom il-parassiti hawn ġew! Jekk ma tafux, jien is-sid hawn ġew! Is-sid! Qed tisimgħu - is-sid ta' kollox!

SAMWEL: Is-sid! X'sid int?...

NIKOLA: Is-sid iva! (*Wiċċu ma' wiċċu - jimbuttah lura - u jkompli jghid u jsus, dejjem jimbuttah lura.*) Jien iva! Is-sid ta' kollox. Kull ġebla - kull maduma - kull biċċa għamara - kollox - ilhom is-snini imneżżlin f'ismi! U kull min hawn hawn ġew qed jgħix hawn ġew bil-karită tiegħi! Tiegħi u tiegħi biss. (*L-ahħar imbuttatura, u SAMWEL jispicċa fl-art.*) Dak li jien hawn ġew jien!

SAMWEL (*idur ifittex in-nuċċali li tarlu minn ghajnejh*): Qed tiġġennen!

NIKOLA: ġenn? Veru, ġenn... Imma veru! Ha nurik - hawn, ha nurik! (*Johrog cavetta minn hžiemu - jiftaħ kexxun tal-iskrivanja.*) Dawn mhumiex il-ħrejjef tiegħek, dawn. Ara, kambjali dawn, kontijiet, ċekkijiet u rċevuti! Min tahseb li hallas kollox? Min ġera u seffaq wiċċu biex salva din id-dar - dawk l-erba' tomniet li baqa'? Min iġgieled għall-qbiela? Wara li Nannuk irvina kollox! Biex jippoża tal-kbir benefattur! Biex isikket ilsien in-nies - biex taparsi d-Depawli għadhom jiswew xi sold - biex ma jpaxxix nies! Il-bontà u l-irġulija tiegħu min taħseb li hallas għaliha?... Jien! Iva jien, jien kont!

NANNA: Bi flusna - bġidna imma!

NIKOLA: Fluskom - flusi - ġidi - ġidkom - min jaf? Min jaf Tereża meta hlejt l-ahħar sold tiegħi u meta missejt l-ewwel sold tad-Depawli? Jien kont imma!

SAMWEL: B'liema jedd imma, Nann? Kif stajt thallih?

NIKOLA: B'liema jedd? Forsi għax min jerfa' qofftu mhux pastaż, għalhekk! Forsi għax kien mistenni minni – bi tpattija. Forsi għax fil-bidu l-ħtija kienet tiegħi u l-prezz tal-irġulija hu għoli wisq... Imma jekk trid jedd legali – jekk bl-iswed fuq l-abjad, intihulek ukoll. Dan – dan hu l-jedd tiegħi. (*Johroġ fajl minn gol-kexxun.*) Din – din mhix ħrafa lanqas – din isejhulha prokura! Dan hu l-jedd tiegħi! Jekk irridu nitkellmu legalment, dan hu l-jedd tiegħi!

SAMWEL: Veru? Veru, Nann? Int iffirmajtlu? (*Il-karta f'idēj – jipprova jaqraha mingħajr nuċċali – imma jaf.*) Kollox – kollox, Nann? Tassew dak li qed jghid – tassew, Nann? Mela mhux biss minħabba... (*Lanqas issa m'għandu l-kuraġġ ikompli. Jitlaq il-porkura quddiem NIKOLA.*) Mhux biss... Imma l-aqwa li legalment – kollox legalment. Imma moralment – moralment ukoll, Nikola? Iggustifikat ukoll? U x'baqagħlna li hu tagħna hawn gew, Nann? Darna – ġidna – ġieħna? Gieħna, Nann? X'baqagħlna, Nann?

Sajjetti jleħħu – nindunaw li hemm EŻRA barra l-logġa – jittawwal 'il ġewwa. Jidħol bil-mod – għal xi waqtiet ħadd ma jintebah bih.

NIKOLA: Imma dak – dak li jien hawn gew. (*Donnu f'daqqa waħda, issa li żvoga, issa li hu stess neža' l-qafas ta' supprejva u mogħdrija għalih innifsu li ilu s-snin iggranfat miegħi, issa donnu jogħtor fizikament u moralment; id-dagħdiegħa tgħib fdaqqa, u jintelaq bilqiegħda mal-mejda.*) Dak li kont hawn gew jien.

Pawsa.

NIKOLA (*l-ewwel wieħed li jintebah b'EŻRA; idur iħares lejh. Karba*): Dak li jien hawn gew.

NANNA: Kieku żammejt ilsienek, Elen... F'gieħ Alla, għaliex kellek tagħmel hekk? Għaliex?

ELEN (*bla ghajjat*): Għaliex? Ghax kont bsart, Ma. Le – għax aktar milli bsart, kont naf. Imma qatt ma ridt nemmen... (*Bħal donnha tiskopri l-verità fil-waqt stess li herġin il-kliem minn halqha.*) Għalhekk, Ma. Ghax kont naf – u ridt li ma nafx...

IN-NANNA *tpoġġi mal-mejda ħdejn NIKOLA u tieħu*

l-prokura minn idejh bla ħajja.

NANNA: Li għamilt, għamiltu għalikom... għalikom biss. Għaliex x'tiswa firma ta' mara jekk mhux biex tirhan ruħha? Għalhekk biss – għalikom...

EŻRA *jidhol bil-mod u jersaq lejhom ħdejn il-mejda.*

EŻRA: L-omm u l-missier ġust – tassew li d-dinja ma tagħraf komx. Imma jien għaraf tkom. Intom m'għaraf tunix – ħadd minn kom ma għarafni.

Bil-mod ipoġġi għarkopptejh bejn riglejhom, u, beżgħan humiex sa jħalluh jew le, ipoġġi jdejh il-leminija fuq riglejn NIKOLA, waqt li qajla qajla jniżżejjel rasu f'hoġor in-NANNA. Bħal tarbija tfittex il-wens, jagħlaq għajnejh.

EŻRA: (*ilissen*) Tagħrfuni issa?

In-NANNA, iebsa, bilkemm tiflaħ tiċċaqlaq, tgħollxi kemm kemm id waħda mriegħda, bħal donnha trid tmellislu wiċċu mxarrab.

EŻRA: Berikni, Ma.

Imma n-NANNA tieqaf – ma tissugrax jew m'għandhiex saħħa tmelles xagħar binha.

EŻRA: Dnubietkom mahfura. Għax ara, mara, żewġek sema' kull kelma minn fommok, imma sas-sodda tal-mewt dam biex iħollok mill-weġħda u l-obbligu. Tard wisq. U hu tgħabbba bil-ħtija tiegħek, ja omm – għalhekk, tibkix aktar. Għax hu sema' – u ma qal xejn! U l-vittma titgħabbba bil-ħtija. Kulħadd ħati. Berikni mela, Ma!

NANNA (*imrieġħxa – tiġbed idha lura ħesrem. Titlob l-ġħajnuna*): Elen! Elen!

ELEN (*mietet kull emozzjoni*): Eżra, qum – ejja. (*Iżda ma tagħti ebda pass lejh.*)

SAMWEL: Għaliex? Halluh! M'għad baqa' xejn x'taħbi hawn ġew. (*Jixxgħel id-dawl ta' nofs il-kamra. Idur qisu miġnun mal-kamra jixxgħel kull dawl ieħor li jsib.*) Hekk! Halluh – ħalli kulħadd jara! M'għandna xejn aktar x'naħbu! Xejn! Xejn li xejn!

EŻRA *jqum fuq riglejh. Hekk kif id-dwal jinxtegħlu madwaru, tikber il-fixla tiegħu. Wahdu, umiljat u migdud, jidher maħkum minn sogħba u biżże' bla qies. Jagħti xi passi mifxulin – donnu ma jafx fejn, jew lejn min jaqbad idur. Idejh imorru istintivament fuq ħobbu, jipproteġu dak li qed jaħbi.*

PETRA (*titfi l-ewwel swiċċ qrib tagħha*): Samwel! Ieqaf! (*Lil EŻRA*)
Ejja Eżra – itla' fuq miegħi. Ixxarrabt għasra.

EŻRA, *ħerqan, jersaq lejha.*

SAMWEL (*jaħtfu minn idu*): Hemm x'għandek f'idek?

EŻRA: Xejn! Tmissnix! Int – int toqtol biss taf! Tmissux!

PETRA: Hallih, Samwel!

SAMWEL: Minnu jimpurtak int? Fejn kien kulhadd meta jien kont hemm barra, waħdi, imxarrab għasra? Bis-senter f'idejja! Fejn kien kulħadd?

ELEN (*tersaq fuq EŻRA*): Xgħandek hemm, Eżra?

EŻRA (*jaħrab minnha wkoll. Idur lejn PETRA*): Le – thallihomx! Iridu joqtluh!.

PETRA: Xiex, Eżra? Ghidli – lili tista' tgħidli...

EŻRA: L-ghasfur! (*Jieqaf ġesrem hekk kif jara lil SAMWEL riesaq ħdejha.*) Dak... Imma int ukoll – kont miegħu! Ridtu toqtluh intom! Tgħaffgħu u toqtluh!

SAMWEL: L-ghasfur fit-trabokk.

ELEN: L-ghasfur...

EŻRA: Le! Ma mietx! Ma jmutx! Ried jghaffgu – joqtlu! Bhalma qatel lill-oħrajn kollha! Int qattiel! (*Hekk kif jara lil SAMWEL riesaq lejh, jinxteħet fuq ELEN.*) Thallihx, Elen!

ELEN: Xi trid int? Xi trid aktar minni? Mur – mur għid lil dak! (*Turi lejn NIKOLA.*) Ma smajtx? Dak kollox hawn ġew issa! Dak kollox! (EŻRA *iżda jibqa' ggranfat magħha.*) Hallini – u neħhi dak il-ħmiegħ minn idek – se timpestani kollha! Neħħihi minn

idek! Dak mejjet – mejjet, qed tismagħni! (*Tissara miegħu tipprova tneħħilu l-ponn magħqu minn ma' sidru – aktar ma tmur aktar tinfexx fih b'rabbja.*) Nehħhi dak il-ħmieg minn idek qed ngħidlek, baħnan! (*Tispicċċa tagħtih bl-addoċċ fuq wiċċu.*)

SAMWEL u PETRA *jiġru fuqhom u jifirduhom.*

ELEN (*tinħall minn ma' SAMWEL li ħatafha minn idha*): Itlaqni int! (*Tinxteħet tibki fuq siġġu.*) Itilquni darba għal dejjem! Mhux li kien qatt ma ghext! Qatt měżistejt!

EŻRA: Leħen il-biki... (*F'daqqa waħda donnu kalm.*) Imma araw – araw, ma ġara xejn. Xejn ma ġara. Jien ridtu biss jipprova jtir. L-ahħar čans. Ftaħtlu t-tieqa għall-ġnien u tajjartu 'l fuq. Tir – għasfur tir! Nixtieq kieku nista' nghix f'għamartek għal dejjem – nistkenn fis-satrat ta' ġwenħajk... Għasfur taċ-ċomb ma jtix, imma għasfur tal-laħam itir! Għasfur tal-laħam itir! Tir mela!

Jersaq lejn SAMWEL u jressaq lu idu lejn wiċċu; fiha għandu l-għasfur mejjet – jew dak li baqa' minnu. SAMWEL jipprova jiqaflu imma l-istonku ma jtihx u jingħibed lura.

EŻRA *jkompli jdur u jsus warajh, donnu jiskonġra jew iwettaq xi magħmel.*

EŻRA: Ghax ara – hu jehilsek mix-xibka tan-nassab – bir-rix tiegħu jgħattik u taħt ġwenħajh tistkenn. L-ghassiesa tiegħu hu jibgħatlek, fuq idejhom jerfghuk li ma taħbatx ma' xi ġebla riġlejk. Imma għalxejn – għasfur taċ-ċomb ma jtix. Arawh issa – gozz demm u rix, ġisem imtertaq. Kuntenti issa? Farraktuli l-ġwienah u riġlejja – kissirtuli għadmi kollha. Kuntenti issa?

SAMWEL (*itajjarlu l-għasfur minn idejh*): Nehħħih minn ma' wiċċi!

B'għajta ta' biża' EŻRA jiġri jiġbru mill-art. Idur u jitla' t-taraġġ.

EŻRA: Kuntenti issa?... Kuntenti issa?

PETRA: X'se tagħmel, Ezra? Terġax titfghu għal iffel...

EŻRA: Għala le? Nagħtih lilkom minflok? Biex tilwulu għonqu intom forsi?

NIKOLA: Ezra!

EŻRA: Tard wisq, xiħ. U int ukoll għad tinquered daqt. Int ukoll.
Hieni min iħallsek għal kulma ġħamiltilna. Hieni min jaħtaf it-trabi tiegħek u jsabbathomlok mal-blat!

ELEN: Eżra, issa biżżejjed... Eżra!

EŻRA *iżda digħà tela' bil-ġirja l-aħħar fit tarġiet u sparixxa fuq.*

NANNA: Elen!

ELEN (*tersaq lejn it-taraġ – donnha mitlufa, ma tafx x'inhni tagħmel*):
Eżra!

NANNA: Elen – ġudu bil-mod.

ELEN *timbotta lil SAMWEL min-nofs u titla' t-taraġ. SAMWEL, wara waqt ta' indeċiżjoni, jitla' warajha.*

NANNA: Int ibq' hawn, Samwel... Samwel!

SAMWEL *ikompli tiela'. Malli jasal fuq, jinstemgħu xi ilħna, ghajjat, bibien jinstabtu.*

NANNA: Samwel!

SAMWEL *jieqaf fl-indana, iħares lejn fejn marru ELEN u EŻRA, donnu ma jafx xi jmissu jagħmel.*

NIKOLA (*jgħolli rasu. Mifni, ixejjer rasu, ir-rabja terġa' tikber u tikbes go fih*): Ghinni, Sinjur! Mhux li kien kont nista', Sinjur!... Agħtini s-sahħha!

PETRA (*aktarx titkellem weħedha, maqtugħha milli qed, u sa jiġri*):
Darba, meta kont għadni żgħira, fl-Istitut, fil-kamra fejn kienu jraqqduna, kien hemm dar kbira tal-pupi fuq gwardarobba għolja. Dejjem niftakarha hemm. Naħseb kienu jqegħduha hemm apposta. U kemm kont nixtieq jien li kont nista' ngħix xi darba f'dar hekk kbira, hekk sabiħa...

SAMWEL (*isejjah minn fuq*): Issakkar gewwa! Ma jridx jiftaħ.

PETRA: ...U kont nipprova nistħajjal in-nies sbieħ li kienu jgħixu ġo dar sabiħa bħal dik! Il-mamà u l-papà, u t-tfal, kollha ndaf u lebsin puliti, is-sefturi bl-uniformi, u t-trabi – trabi

fil-bennien a bil-bizzilla, reqdin, reqdin... (*Tbennen tarbija immaġinjarja f'ħoġorha; thannen:*) Aah-aaah – Ninni ruħi... aaah. Kemm kienu xxurtjati li kienu jistgħu jgħixu f'dar hekk kbira u sabiħa.

Barra iberraq bla ħoss.

Tisbita ta' bieb jew tieqa minn fuq. Imbagħad pawsa – hemda assoluta. Ghajr PETRA thannen taħt l-ilsien.

PETRA: Ninni ruħi. Orqod ħanini.

SAMWEL abjad lellux, jerġa' jitfaċċa f'ras it-taraġ; jimxi b'lura, sakemm isib l-ewwel tarġa, imbagħad aktar jaqa' milli jinżel xkanat it-taraġ.

SAMWEL (*isfel, jieqaf iċċassat lejn l-oħrajn*): Kristu ħanin! Kristu ħanin!

PETRA: X'gara, Samwel?

SAMWEL iħares lejha, imma ma jarahiex. Jitlaq b'għirja lejn il-logġa, iżda jieqaf qabel ma joħrog. Idur. PETRA, li kienet qabdet sa toħroġ warajh, tieqaf.

SAMWEL (*b'nofs daħqa assurda. Forsi kwaži ħiel ta' sodisfazzjon isteriku*): Ezra! Ezra waqa' mit-terrazzin!

*Hekk kif NIKOLA jgħolli rasu minn fuq sidru...
Dlam ċappa.*

Jumejn wara. Tard filgħodu.

L-istess xena ta' qabel. Il-purtiera tal-logġa tneħħiet għal kolloks, hekk li issa jidher il-ġnien fil-ġhera xitwija tiegħi kollha. Xita traxxax.

L-iskrivanija tnaddfet mill-karti kollha li SAMWEL kien iħalli fuqha. L-ghasafar ibbalzmati tneħħew ukoll.

ELEN u n-NANNA, *it-tnejn lebsin l-iswed, jinsabu bilqiegħda mal-mejda; IN-NANNA mitluqa fuq is-siġġu tar-roti, il-Bibbja f'ħoġorha, għajnejha magħluqa u kutra fuq riglejha, waqt li ELEN tinsab bilqiegħda f'tarf ieħor tal-mejda, kultant itefteff xi xogħol tas-suf, kultant thares lejn*

IN-NANNA, *imma ġarsitha aktarx mitlufa fil-vojt.*

Il-mejda tidher ippreparata u lesta għat-te, b'sett tal-kina sabiħ tal-okkażjoni – tepott, kikkri, plattini, zukkariera, eċċ.

Hemm ukoll gabarrè tal-fidda u buqar għall-ħalib.

Jidħol NIKOLA mill-bieb tax-xellug; ġej mill-funeral. Liebes beritta u nċirata, u taħtha ġlekk b'faxxa sewda fuq l-ispalla. Jimxi bil-mod lejn il-loġġa, jinża' l-inċirata u jitlaqha fuq il-bandla. Jersaq imbagħad lejn il-mejda u jneħhi l-beritta. Idur iħares lura fejn ħalla warajh l-ilma minn kull fejn għadda.

Jagħti ġarsa lejn ELEN, forsi jistennieha tgħid xi haġa. Iżda ELEN tibqa' siekta.

NIKOLA donnu jħoss deħxa ta' bard u istintivament jaqbad kikkra u jressaqha lejh. Jagħmel idu mat-tepott u jsibu kiesaħ – m'hemmx te lest. Jibqa' wieqaf mal-mejda, ma jafx xi jmissu jagħmel.

ELEN: Fejn baqgħu Samwel u Petra?

NIKOLA: Ģejjin. Hemm in-nies ukoll.

ELEN: X'nies? Jien m'inix sa nqum minn hawn.

PETRA tidħol mix-xellug. Hi wkoll liebsa l-vistu. F'idha għandha umbrella li tmur dritt thallīha tqattar fil-loġġa. Wara tpoggi bott ħalib li ġabett magħha fuq il-mejda.

PETRA: Hemm is-Sa Petronja u Dun Pawl. U xi tnejn oħra.

ELEN: M'għidtulhomx? Ma trid tara 'l-ħadd. Ma tiflaħx.

NIKOLA: Billi tgħidilhom.

ELEN: Lanqas gallettini ma sibt. Ma lestejt xejn.

PETRA (*tieħu t-tepott*): Hemm il-miħsun jaġħli. (*Toħroġ mil-lemin.*)

NIKOLA jpoggi mal-mejda. Joħroġ id waħda biex iressaq kikkra u plattina lejh. Donnu xi ħsieb igiegħlu jieqaf – iħares fiss lejn il-kikkra. Jibqa' hekk għal bosta sekondi, idu mifruxa fuq wiċċi il-mejda, ħarstu fissa, jistenna.

Tidħol is-SA PETRONJA mix-xellug. Tieqaf fid-dahla,

umbrella mxarrba f'idha.

SA PETRONJA: Elen, għażiża tiegħi! (*Tibqa' dieħla għal fuqha*) L-ghomor lilkom u 'l min baqagħlkom, ruħi! (*Billi ELEN tibqa' ma titharrikx, titbaxxa u tbusha fuq ħaddejha*.) Miskin Ezra, kif kellu jħallina jaħasra! Alla jagħti il-Ġenna! Meta smajt ma ridtx nemmen! (*Tinfexx f'bikja*.) Ma ridtx nemmen jaħasra! Kien għadu hekk żgħir miskin! Min jaf kemm ħadtuha bi kbira jaħasra! (*Ebda tweġiba. Terġa' tirranka*.) Jaħasra – mewta hekk ħesrem! U ara jien ukoll, nibki qisni tarbijha! Tibżax Elen, ruħi, Alla jagħtikom is-saħħha! Hu jaf xi jkun irid minna wara kollox. Illum hawn u ġħada – eh, ġħada min jaf! Min jaf ruħi... Kuragg!

ELEN (*bil-kemm titħarrek*): Grazzi, Sa Petronja.

SA PETRONJA: M'hemmx imniex, ruħi! (*Tistenna. Ebda kelma oħra minn ELEN. Ma tistax tifhem din il-bruda, iddur fuq IN-NANNA*.) U l-Mamà, jaħasra! Sinjura Depawli!...

ELEN (*ma tqumx – eħrejx*): Le, Sa Petronja!

Maħsuda, is-SA PETRONJA tieqaf ħesrem.

ELEN (*terġa' tbaxxi leħinħa*): Le – aħjar ma tqajjimhiex.

SA PETRONJA: Le, hux? Iva, qalli Nikola; ma tiflaħx, hux? Dażgur – u jista' jonqos. Kienet tant thobbu lil Ezra miskin. Iż-żgħir taġħha niftakar kienet issejjaħlu. Dejjem iż-żgħir taġħha baqa' jaħasra.

Tidħol PETRA bit-tepott mimli u biċċa tal-art f'idejha. Tmür tpoggi t-tepott fuq il-mejda.

SA PETRONJA (*lil ELEN, imma għajnejha jsegwu kull mossu ta' PETRA*): Kemm tidher magħdura miskina wkoll. Batiet tant fi żmienha – batiet tant biex rabbittkom, ħadet ħsieb kom, jista' jonqos? U issa araha msejkna mara! Aħfruli, imma jien qalbi żgħira – ma tiflaħx! X'waħda din... Qalbi! Qed inhossha tferfer! Ajma, qalbi! (*Tabirruħha sa jħossha hażin – titlaq l-umbrella fl-art, thares madwarha donnha tistenniehom jiġu jiġru jnewlulha xi siġġu.*)

ELEN (*bla ma tqum*): Poggi, Sa Petronja. Strieħ.

PETRA (*tressqilha siġġu*): Poggi. Trid tixrob xi haġa, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Le! Iġġibli xejn! (*Taħtaf l-ewwel siġġu li jiġi għal idejha u tpoġġi deciċa ħdejn ELEN. X'jaħsbu – li sa jehilsu minnha hekk ħafif?*) Grazzi, Elen ruhi! Issa jgħaddili, tibżax, issa jgħaddili. Qalbi – dan l-ahħar ma nafx x'qed itini – daqsxejn ta’ emozzjoni u erħilha tferfer qalbi! (*Tieħu nifs twil.*) Eh, mhux kulhadd jaf irażżan l-emozzjonijiet tiegħu kif ġieb u laħaq. Qed nixjieħu, dik hi, qed nixjieħu, Elen ruhi. Illum hawn u ghada, eh ghada l-Bambin jaf. M'aħniex għal hawn, u dik hi – m'aħniex għal hawn.

PETRA *tiġbor l-umbrella tas-SA PETRONJA, tmur biha fil-logġa u tqegħedha miftuha tqattar ħdejn l-oħra. Imbagħad tieħu lbiċċa tal-art u tinzel għarkopptejha u tibda timsaħ c-ċaflis tal-ilma tax-xita.*

SA PETRONJA (*dejjem attenta, kurjuža, tosserva*): M'aħniex għal hawn, mhux hekk, Elen?

ELEN (*bi sforz*): Ghax ma tihux xi haġa, Sa Petronja?

SA PETRONJA (*tal-anqas!*): Hi, iva, forsi mhix idea hażina! Dik hi, forsi, xi ftit debbulizza. Nieħu gallettina kieku. U hemm il-kejk tas-Sinjura Pinzi Grech ukoll. Ġabet gateau tgħidix kemm hu... (*Tiftakar.*) Hi, il-gateau! U Dun Pawl! Hallejtu lampa stampa hemm barra – x'għarukaża! Hi ara, ha mmur nghidlu jgħaddi, ta! Ma riedx jidhol dak ukoll – ghidlu jien jista' jgħaddi... Ma jimpurtax jgħaddi, hux? Jien ghidlu ta! Immur ingib il-kejk ukoll, daqt ġejja! Oqogħdu, ara, oqogħdu – ha nghidilhom jien! (*Toħrogħ.*)

Matul is-sikta li taqa', PETRA tkompli timsaħ l-art għal ftit, imbagħad, lesta, tqum. Tmur mal-mejda.

PETRA (*lil NIKOLA*): Tridni nibda nferra'?

NANNA: Stenna. Forsi ma jidħlux – imorru... (*Titħarrek kemm kemm – jaqa' l-ktieb minn ħoġorha..*)

NIKOLA (*igemgem taħt l-ilsien*): Xi jmorru jmorru!...

NIKOLA jqum u jersaq biex jidgħor il-ktieb. Ikun sa jnewlu lin-NANNA, izda minflok ipoġġi fuq il-mejda ħdejha. Hi

la tħares lejh u lanqas tmissu.

Barra jinstemgħu jogħlew xi il-hna jargumentaw. Jingħaraf fuq kollox leħen is-SA PETRONJA.

SA PETRONJA (*minn barra – ’il bogħod*): U x’jiġifieri! Hallih hawn issa la ġibtu! Kif tagħmel din ukoll!

NANNA: Aħjar taraw x’inhu jiġri hemm barra.

SAMWEL *jidħol mill-bieb tal-logġa. Liebes incirata twila sewda u taħtha libsa griža skura bla ingravata, il-qmis, aktarx skura wkoll, magħluqa sa taħt geddumu. Xagħru jidher qasir ghall-aħħar, kemm għax imxarrab, kemm ukoll għax qatgħu. Liebes in-nuċċali u f’idu għandu missal. Huwa bniedem fid-dehra totalment differenti mis-SAMWEL li rajna qabel. Infatti, naraw SAMWEL serju – SAMWEL is-Seminarista.*

SAMWEL: Xi tridu qed jiġri hemm barra? L-istess fares ta’ dejjem. (*Jinża’ n-nuċċali u jixxutta b’maktur.*) U ġabu wkoll l-offerti tas-sagħiċċi! – Petra għadha ma għietx?... (*Jilmaħha għadha għarkopptejha wara l-umbrelel, il-biċċa tal-art f’idha.*)

PETRA: Fejn bqajt? (*Taf li mhux qed jieħu gost jaraha hekk. Bi sfida titbaxxa u tkompli timsaħ.*) Ara fejn tirfes. Għax ma bqajtx ġej magħna č-ċimiterju mill-knisja?.

SAMWEL: Għalfejn? Minn trab għal trab, eċċetra, eċċetra. L-istorja nafha. (*Jersaq – jinża’ l-inċirata.*) X’int timsaħ hemm int?

PETRA: Għax dak xogħli. Is-sejħha tiegħi nafha – bħalma issa int taf tiegħek..

SAMWEL (*iħares lejn ħwejġu*): Tgħid hekk minħabba dawn? (*Jixxhet l-inċirata fuq l-umbrelel.*) Ma tafx għalfejn kelli nilbes hekk? Bixx nisfida lilhom. (*Juri lejn NIKOLA u n-NANNA.*) U lil dawk hemm barra. Ma rajtx kif baqgħu malli rawna deħlin flimkien fil-knisja? X’apoteosi? Xi skandlu!

PETRA: Rajt.

SAMWEL: Hsibtek fhimt.

PETRA: Hsibt hażin. (*Tqum tiġbor l-inċirata.*)

SAMWEL: U għal Ezra wkoll – bi tpattija! Forsi xi ftit miet minħabba fija wkoll. Rodd lil Alla dak li hu ta' Alla...

PETRA: U Ċesri jibqa' b'xiber imnieħer? Nobgħod insib li xi ġadd inqeda bija jien.

SAMWEL: M'inix nifhme. Għalhekk biss dil-farsa. Għaliex, xi ħsibt?

PETRA: Xi tridni naħseb? Jekk stess, issa jekk naħseb – naħseb għalija biss.

SAMWEL: Għalhekk biss qed ngħidlek...

NANNA: Imma ma missekx, Samwel. Ma missekx. Issa... Kien ikun aħjar kieku tmur...

SAMWEL (*kliemu ieħes daqs qatt qabel*): Xiex aħjar issa? (*Jimxi lejha. Jieqaf quddiemha.*) Ghidli, xiex? Għandek xi parir ieħor għalija llum ukoll? Ghidli, xiex aħjar, Nann?

NIKOLA: Le, Samwel. Mhux hekk...

SAMWEL: Iva, hekk! X'jmpurtakom aktar lilkom issa, hekk jew hekk? Tebgħha oħra mbajda sa fl-aħħar, dak kollox. Dak l-aqwa. U mhux li kien dak li kellu jiġri, gara qabel. Dik l-unika sogħba tagħha.

NIKOLA: Le, Samwel. Mhux veru. M'intix tifhem li issa – issa kollox?...

SAMWEL: Xiex issa imma, Nikola? Inbidel xi haġa issa forsi? Le, Nikola, ma nemminhiex! Intom ma tinbidlux – għalxejn! Jiġri x'jiġri.

NIKOLA: Għandek żball, Samwel. Allaħares ikun hekk. Dak li ġara ma jistax ikun ġara għalxejn!

SAMWEL: Għalxejn, iva! Bħalma Ezra għex u miet għalxejn.

NIKOLA: Le, Samwel, mhux għalxejn.

SAMWEL: Kif mhux għalxejn? Xi pprendejt int – il-fidwa universali? Jewwillha int ghadek taħsbek taf tħġġid li ġejjeni u l-preżent, Nikola? Possibbli?

NIKOLA: Int, Samwel – intom – f'din m'għandkomx x'taqsmu.

Isimghuni. Jekk tridu ssibu xi htija, jekk jeħtieg li xi ħadd ikun ġati – jekk xi ħadd jeħtieg li jpatti, ha npatti jien. Li kieku naf inpatti aktar. Ghax ħsibt li stajt infassal il-ġħada, għidu kburi u aġħma li kont: Ghada xejn ma sa jiġri. Ghada ma sa jinbidel xejn. Ghax hekk irrid jien!... Ghax hekk irrid jien, Tereża... Jien, jien, jien! Issa naf – issa naf! Naf li wkoll kieku kont ġobb – li kieku l-Mulej staqsa lili: Jewwilla int għandek driegħ bħal Alla! – jien lanqas ma kont naf nghidlu le kieku. X'supervja għamja! Ghax mingħalik tista' tfassal pjān u tagħmilha ta' profeta tiegħu – u tfittex motivi u sinjalji mis-Sema biex tiġġustifika ruhekk – u biex tiġġustifika l-baħħ – l-Baħħ u s-Sikta eterna ta' madwarek. Imma kienet biss logħba – logħba ma' Alla li kont naf li sa nittef. Bla ma ridt – għalkemm xorta kont naf x'qed nagħmel – ippruvajt ingarrbu – ippruvajt nisfurzalu jdeejh! Qisni lghabt mal-baħħ... u xorta tlift.

ELEN: Tilef Ezra. Tal-anqas imma issa hu ġġustifikat.

NANNA: Tal-anqas. U forsi issa jistrieh f'dinja ahjar minn din.

SAMWEL: Dinja ahjar!... Aġħar żgur, ma teżistix!

NANNA (*insiet għal mument l-ġħelt bejniethom*): Le Samwel. Tgħidx... (*Tieqaf, ukoll qabel ma SAMWEL idur fuqha.*)

SAMWEL: Int – int ahjar ma tgħidli xejn iżżejjed! Għidit biżżejjed int. Ma jiswa xejn aktar it-tibjid bil-kliem bejnietna. Xejn aktar. Mela issa iskot int – darba għal dejjem.

Sparatura waħda tinstema' barra, iċċa qċaqq u tidwi fis-sikta.

PETRA tmur mal-mejda u tibda thawwad it-te fit-tepott,esta biex tibda tħarrfa'.

SAMWEL: Halli.

PETRA: Sa jerġa' jiksaħ.

SAMWEL: Ghidtelek ġalli! Issa nieħu ġsieb jien iċ-ċerimonji, tibżax.

Dan ir-rit tal-anqas nafu – nafu ahjar minnek. (*Jersaq lejn in-nofs tal-mejda, hekk li jista' jħares dritt 'il barra lejn il-platea u mirfrud minnha biss mill-mejda. Jieħu t-tepott biex jibda jferra'.*) Ejew – ersqu lkoll. Jien l-iżgħar imma llum imiss lili naqdi.

Għax illum laħħquni raġel sa fl-aħħar. Ersqu eqreb. Poġġu.
(*Pawsa qasira - hadd donnu ma jrid jiċċaqlaq.*) Poġġu!

Kulħadd jingħabar mal-mejda. IN-NANNA tinsab fuq il-lemin, b'NIKOLA facċċata tagħha fit-tarf l-ieħor. ELEN fuq il-lemin ta' SAMWEL, u PETRA n-naħa l-oħra tiegħi, għalkemm hi żżomm is-siġġu tagħha kemxejn aktar lura minn tiegħi.

SAMWEL iferra' t-te fil-kikkri quddiemu.

SAMWEL: Intom tafu, mhux hekk? Tafu li intom qtiltuh. U jien magħkom, kompliċi. Għax għasfur taċ-ċomb ma jtix. Ma jtix le. Imma aħna ħalli nibqgħu ngħidulhom: Ezra waqa' mit-terrazzin. Għax mhux bizzejjed tgħid għasfur taċ-ċomb ma jtix. Ahna nifħmu – imma ġħalihom mhux bizzejjed – ma jaċċettawhiex żgur. Miskin Ezra – għasfur tal-laħam itir – għasfur taċ-ċomb ma jtix. (*Jidħaq – daħqa aktarx qarsa – imma l-gost, is-sens tal-umoriżmu pervers, huwa ġenwin.*) Tghidu: ukoll f'hekk isib biex jidħaq? Imma aħjar tghidu: tal-anqas jidħaq – tal-anqas iħoss xi ħaga. Il-verità hi li lanqas dakinhar, tafux – lanqas meta... waqa'... ma stajt nithassru. Ma stajt inħoss xejn infatti – ħlief is-sens ta' assurdità – ta' banalitā. Kulma stajt naħseb kien: Possibbli allura kellu jkun propju Ezra li jħallas ta' kollox? Dak in-nofs ġisem minxur qallb l-ghollieq u l-hġieġ imkisser – dak propju Ezra? L-enormità tal-assurdità ssummatni! Kif seta' qatt ikun? (*Spjegazzjoni illogika – protesta*) Għasfur taċ-ċomb ma jtix!...

Iniżżeł it-tepott. Il-kikkri kollha issa mimljin u jibda jqassamhom mal-mejda.

Tiffaċċa s-SA PETRONJA mill-bieb tax-xellug b'kejk f'idejha. Tieqaf fid-dahla, donnha ma tridx tinterrrompi d-diskors. Jekk l-oħrajn jarawha, hadd ma jagħti sinjal ta' dan.

SAMWEL: U dan kollu minħabba fina. Tort tagħna lkoll. Minħabba fik, Nann. (*Ijhaddilha kikkra.*) Ara niftakarx, tnejn zokkor? U għalik ukoll, Nikola. Bla zokkor, bħas-soltu. ...Tort tiegħek ukoll. U tiegħek, Elen. Bla ħalib? U għalija – issoltu. (*Itiegħem.*) Mhux karg bizzejjed. (*Iħares lejn il-kikkra te li fadal. Iħares lejn PETRA – jaf li ma ħaditx, iżda donnu m'għandu ebda għażiela jagħtiha.* Forsi jistennieha titolbu? Fil-

waqt jilmaħ lis-SA PETRONJA u jimxi dritt lejha, Ikompli:) Imma xejn. Assolutament. Ma ħassejt xejn aktar. Żgur ebda rimors. Allura mela dan hu s-sagħrifċċu – din it-tpattija tagħna lkoll? Possibbli ma kien fadlilna xejn aktar x'nofru? Possibbli msejkna daqshekk? Possibbli, Mulej, dan hu l-bikri li tlabtna noffrulek? Għasfur taċ-ċomb?

Wasal biswit is-SA PETRONJA li xxengel u tagħti b'rasha, taqbel ma' li qed jgħid.

SAMWEL: Bonġu, Sa Petronja. Tieħu ftit te? (*Joffrilha l-aħħar kikkra.*)

SA PETRONJA: Iva – iva, grazzi Samwel. Hawn hu l-kejk. Mort sibt sikkina wkoll...

SAMWEL: Ghaddi, konna qed nistennewk. Ghaddi, poġgi .

SA PETRONJA: Grazzi. Dun Pawl u s-Sinjura Pinzi Grech telqu però. Ma stajt infehemhom b'xejn! Taf int – qalu ma jridux jiddisturbaw. Imma bagħtulkom il-kondoljanzi tagħhom...

SAMWEL: U l-kejk ukoll! Imnalla tafx. (*Ibaxxi leħnu; f'widnejha*) Ghax, skużana, imma llum gallettini milli jidher m'għandniex!

SA PETRONJA: Uh, ma jimpurtax, ma jimpurtax...

SAMWEL: Ģentili wisq! (*Inewlilha siġġu, hekk li hi tpoġġi mal-mejda min-naħha tal-udjenza.*) Poġgi, poġgi però.

Is-SA PETRONJA tpoġġi u tieħu belgħa te. Titqarras, imma ma tgħid xejn. Pawsa. Tinduna li kulħadd qed iħares lejha.

SA PETRONJA: Isma, żgur m'iniex qed niskomodakom, hux?

SAMWEL: Le, tiskomodana int, ma tarax! Konna biss qed niftakru fl-imsejken Eżra, il-Mulej jagħtih il-mistrieħ ta' dejjem...

SA PETRONJA: Id-dawl ta' dejjem jiddi lilu jaħasra!

SAMWEL: Jistrieh huwa fil-paċi...

SAMWEL / SA PETRONJA: Ammen!

PETRA (*tqum*): Hemm bżonn inkomplu b'din ix-xarada, Samwel?

SAMWEL: Għaliex le? Qed nikkomunikaw, m'intix tara? Sa fl-ahħar jien u s-Sa Petronja qed nikkomunikaw.

PETRA: X'tahseb li sa tirbaħ? Hemm barra, fost dawk, quddiem kulħadd kien forsi xieraq – kien forsi jagħmel sens. Imma żgur mhux hawn ġew. Mhux issa.

SAMWEL: Ghidtley – jien fosthom digħà nżilt. Jiena u int flimkien, fil-knisja; hemm konna. U rawna flimkien il-Fariżej. Possibbli li lanqas int ma tifhem? Jew forsi int tippreferi leħen il-qilla fost il-Fariżej? Dik hi! Hux dik hi?

SA PETRONJA: X'Fariżej, skuži?

PETRA: Forsi.

SAMWEL: Forsi. Ghax għadni dghajjef wisq. Forsi dik hi. Tajjeb! (*Lis-SA PETRONJA*) Hemm – fil-knisja – ma rajthomx, Sa Petronja? Qalb dawk iċ-ċerimonji u dmugħ il-kukkudrilli? Kulħadd iqum fuq saqajha itenni l-mea culpa u jħabbar fuq sidru: Ismagħna nitolbuk Mulej! Itolbu, ħuti. Ismagħna nitolbuk, Mulej!

SA PETRONJA: Ismagħna nitolbuk, Mulej!

PETRA: Imma int dik il-parodija ma tiflaħx aktar għaliha.

SAMWEL: Ma niflaħx! U ma flaqħthiex. Kif stajt? Allura – allura kelli nqum fuq saqajja, u nitla' hemm fuq, quddiem kulħadd u ngħajjat – Ismagħħom, Sinjur! Ismagħħom jitkarbulek!....

SA PETRONJA: Ismagħna!

SAMWEL: Ismagħħom, Sinjur! Imma Int taf – ħadd minnhom ma jemmen dak li qed jgħid! Illum qeqħdin hawn, itennu kliem is-sogħba, imma ħsiebhom mhuwiex – u lanqas qalbhom! Imma Int hanin, Mulej, allura ismagħħom nitolbuk, Mulej!

SA PETRONJA: Ismagħna nitolbuk, Mulej!

SAMWEL: Ismagħna!... U tagħtix kas, Mulej, li minn hawn u ftit ieħor imorru lura lejn djarhom, iseksku bejniethom u jgħidu: Kif lanqas ommu ma ġiet ghall-funeral! (*Iseksek f'widnejn is-*

SA PETRONJA) Imma ara, Nikola ġie! Nikola ġie! U kif Samwel qiegħed ma' dik it-tfajla! Taf min hi dik? U mhux għax trid tagħti kas ilsien in-nies, imma l-affari hekk u hekk kienet – X'għarukaża!

SA PETRONJA: X'għarukaża!

SAMWEL: Għax kos, hux, dan Eżra kif waqa' minn hemm fuq? U Elen – Elen fejn kienet?

ELEN: Ieqaf. Tkomplix, Samwel.

SAMWEL: ...Imma int ismagħħom, Mulej... Meta rajthom minn hemm fuq imma, iseksku u jroddu s-slaleb skandalizzati, l-ġħajta – dik l-ġħajta ma setgħetx tinżamm lura aktar: Oqbra mbajda! Oqbra mbajda lkoll!

PETRA: Oqbra mbajda.

SAMWEL: Iva, għajjarthom u għidtilhom f'wiċċhom: Oqbra mbajda! U werċaqt biex kulhadd jismaghni: Mulej aħfrilhom! Mhux ġtija tagħhom huma daqshekk miżeri u koroh! Aħfrilna lkoll, Mulej!

ELEN: Maħfra – maħfra, Mulej.

SA PETRONJA: Maħfra. (*Donnha tīgi f'tagħha.*) U le, u le, Elen! X'maħfra?... Elen, ruħi! X'int taħseb? X'inhuma jgħidu dawn? X'inhuma jgħidu! Mhux veru – mhux veru ta, Sinjura Depawli. Ma ġara xejn minn dan, tafux. U le, u le!...

PETRA: Imma jien rajtu. Iva, hekk rajtu. Hemm fuq – qalil u sabiħ – sejf tan-nar. U meta tkellem hu, hadd ma ssogra jgħiddu. U jien ukoll harist 'il fuq u tlalt, għall-ewwel darba veru tlalt – Sinjur aħfrilhom; mhux kulhadd huwa ikrah jew hażin. Hawn min jiġi jkun qalil – imma hanin, u sabiħ .

ELEN: Tassew, Samwel? Fil-knisja? (*Kważi b'xenqa*) Quddiem kulħadd?...

SA PETRONJA: U le, Elen ruħi! Qed ngħidlek, le, jaħasra! Aktar intom tieħdu għalihom. Qed jgħidu hekk biex jaraw kom tinkwetaw, emmnuni. Imma ma jmiss homx – ma jmiss homx! Mhux fiċ-ċirkostanzi tagħkom jaħasra. Biss teħdux għalihi

imsejken tifel! Kien iħobbu tant lil zижу!

SAMWEL: Le; kien ikrah – kien stramb u kont nobogħdu! Fuq kollox – u minkejja kollox – kont nobogħdu.

ELEN: Le, Samwel.

SA PETRONJA: U le, temmnu, Elen ruħi. Kieku rajtuh miskin il-knisja, hemm, quddiem nett, rasu baxxuta l-hin kollu jitlob – tassew kontu titgħaxxqu! Mhux hekk, Nikola? Iva għidilhom int, jaħasra. Kont hemm int ukoll!

NIKOLA (*mhux bi tweġiba*): Kien hemm, mela, leħen iċanfar l-oqbra mbajda. U lili. Kien hemm mela...

SAMWEL: Kien hemm. Jekk smajtni int ukoll, kien hemm.

SA PETRONJA: U xi tridu jisma' 'l dak? Aktar jien!...

NIKOLA: Le, dak ma jfisser xejn – Billi jien ma smajtx, ma jfisser xejn! Kemm xtaqt nisma' – kemm xtaqt inhoss! Imma billi jien ma smajtx – ma ġassejtx – dak ma jfisser xejn! L-aqwa li hu semgħu.

SA PETRONJA: U iva, iva – skużani, Nikola ruħi. Imma tagħmilx hekk int ukoll! Għandek raġun int – int batejt; imma jeħtieg xi ftit tal-kontroll!

NIKOLA: Kontroll iva. U jien batejt, iva! Jien kont li batejt dawn iss-snin kollha. Għax darba – darba żbaljajt – għax darba għext! Imma għalhekk kelli npatti ħajti kollha? Għalhekk – għalhekk sofrejt il-Baħħ u s-Sikta – u qatt aktar ma smajt leħnu. Fittixt għalxejn xi ghelm – flejt sal-iċken dettall għal xi sinjal minn tiegħu – għal tifsira tar-rieda tiegħu. Għamilt kollox għalih – kollox! U kollox kont lest nagħmel. Imma għalxejn. Ukoll kieku poġġejtlu l-istess ibni fuq artal u għollejt fuqu x-xafra tas-sagħiċċju, kont naf li ebda id mis-smewwiet ma kienet sa-żżommli jdejja. Imma issa cert.

NANNA: Kont taf qabel ukoll, Kola. Int biss ma ridtx tifhem.

NIKOLA: Ridt inkun żgur, Tereża! Għidit, jiġri x'jiġri, basta nagħraf li hu għadu hemm – ukoll jekk nisma' biss leħnu jisħetni. Basta jkoll prova! ...Mhux il-mahfra kien hemm bżonn, Samwel – kien hemm bżonn is-saħħta. Isħetni mela, Samwel! Tal-anqas

int, isħetni.

SAMWEL: Min jaf kemm-il darba sħettek, Nikola – kemm sħett lil kulħadd. Imma issa – issa ma nafx aktar kif. Issa li s-sikta naf li qiegħda gewwa fija wkoll.

NIKOLA: Le, fik le! Isħet lili – isħetni, qed ngħidlek! (*Jheżžu minn spallejh.*)

SAMWEL: Ukoll dan il-ħelsien għandu prezz, Nikola.

NIKOLA: Ĝo fik, le! Isħetni! (*Ikompli jheżżu... sakemm flok jheżżu jispicċċa jgħannqu miegħu.*) Ĝo fik, le. ...Imsejken, Samwel. Mela issa veru kollox mitnum.

SAMWEL: Imsejken Nikola. (*Imma jibqa' wieqaf dritt, ieħes - iqiegħed biss id waħda ħafif ħafif fuq spallejh - l-uniku faraġ li jaf irodd.*) Imsieken ilkoll. Ghax aħna lkoll nies twajba, ilkoll nies sewwa quddiem Alla, wara kollox – minkejja kollox. Imsieken in-nies twajba.

NIKOLA (*jinqata' minn miegħu - jintelaq fuq sigġu*): Twajba. Imma mhux biżżejjed. Jgħidu li n-nies twajba jmutu qasir il-ghomor... Mela issa ma baqagħli xejn aktar f'din id-dinja. Għajr nistenna l-mewt. Hija haġa stramba l-mewt. U jien – jien kont naħseb li meta nasal biex immut jien, ma kienx sa jisgħobija; hekk jew hekk, jien li qatt ma tlabt xejn mid-dinja, għajr id-dinjità tiegħi, kont naħseb li billi nċedi ftit dinjità, il-kburija tiegħi kienet hekk bla qies li ma kontx inhoss il-ghajb tat-telf ta' ftit dinjità. Ma temminx kemm wieħed jista' jissaporti, imwieżeen fuq is-supervja u l-ghajb. Imma hija haġa stramba l-mewt – aktar u aktar meta l-ulied imorru qabel il-missirijiet u jpattulhom ta' ġtijiet. U taf li ma baqagħlek xejn, la d-dinjità, u lanqas il-ghajb.

SA PETRONJA: Sur Nikola, isa, mhux hekk. Mhux sew tagħmel hekk. U quddiem it-tfal ukoll!

NANNA(*weħedha*): Iva, it-tfal...

SA PETRONJA: Ghidlu, Sinjura Depawli! Ftit dinjità, ħeqq! Ċerti affariji personali, delikati! – m'għandna ebda dritt! Jeħtieg inżommu ftit dekor – f'gieħ l-imħabba ta' dawn l-innoċenti!

NANNA (*l-istess*): F'gieħ l-imħabba. (*Imbagħad, bħal donnu ħsieb irxuxtat mill-imghoddi*) Hobbu – hobbu kull tliet sīgħat mela.

SA PETRONJA: Skuži?

NANNA: Hobbu kull tliet sīgħat. Għax l-ulied imorru qabel l-ommijiet ukoll. Sa fl-aħħar. Għandek raġun int, Samwel. U jien kemm tlabt lil Alla jeħodhuli – jeħodhuli u jeħilsu...

SA PETRONJA: Sinjura Depawli!

NANNA: U jeħles lili. Kemm kont nitlob fil-bidu, Sa Petronja. Liema qaddis u qaddisa ma tlabtx! Ma kienx bħat-trabi l-oħra imma. Ukoll wara ftit gimġħat kont digħi ntna. U ma donnu seta' jieħu r-ruħ qatt u b'xejn. Għalxejn grejt għand tobba u speċjalisti. Sakemm imbagħad, darba, Dun Pawl – kien għadu kjeriku novizz, niftakar – darba kien ġares lejh u mbagħad lejja, u staqsieni bl-akbar galbu: Imma int kull meta treddgħu, Sinjura? Kull meta treddgħu... U jien, mifxula mhux ftit – għax il-ħalib tiegħi veru kien ftit u dghajnejf – jien ghidlu – Kull tliet sīgħat. U hu minnufi wieġeb – Mela hobbu kull tliet sīgħat, Sinjura. Hobbu kull tliet sīgħat!

SA PETRONJA: Uuh, jaħasra; x'anglu! Xi profeta!

NANNA: Iva, kellu intenzjoni tajba miskin... Imma ma' dak il-kliem hassejt bħal deħxa kiesha taqsamli ruħi fi tnejn. U demmi kesaħ. Għax dak il-ħin fhim – fhim aktar milli basar Dun Pawl. U minn dakinar il-ftit ħalib ta' sidri nixef qoxqox. U qatt aktar ma stajt inreddgħu aktar. U minn dakinar roddejtu lura lil Alla... u tlabtu jieħdu lura.

SA PETRONJA: Ĝesù Marija – x'int tgħid, Sinjura!

NANNA: Iva, jieħdu lura... Ifhimni, Sa Petronja! Ipprova ifhimni. Hemmhekk – dakinar – kont naf – kont digħi tiflu lil Ezra. Kulma stajt nghidlu kien: Tista' tmur lura jekk trid! Għax qatt ma messek tkun tiegħi. Roddejtu lura u ghidlu – Mulej, issa tista' tieħdu lura meta tridu! Avolja kien l-ewwel iben tiegħi! Avolja kont nahseb li ma kienx jista' jkoll aktar ulied. Tajthulu lura... u wara bkejt. Imma qatt iżżejjed wara dakinar. Tifhem issa ghaliex ma nistax nerġa' nibkiit it-tieni darba, Sa Petronja? Tifhem ghala meta Nikola jiġi jgħidli: Alla jrid iben ieħor minn tiegħi ghall-artali tiegħu jien ma nistax ngħidlu iva?

Qatt iżjed! Tifhem, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Ma nafx, ma nafx... Imma min kien qatt jobsor jaħasra! Imma allura wara (*tbaxxi leħinħa – kunfidenza bejn nisa*) Wara, meta kellek lill-ieħor... x'kien jismu? – wara?...

NANNA: Lil Philip?

SA PETRONJA: Eh, eh – kont tista' treddgħu? Jew forsi...eh, jaħasra, hu wkoll?

ELEN: U mbagħad, wara, meta kellek lili? Wara għalija kellek ħalib, Ma? Staqsīha, Sa Petronja: Lanqas għalija? (*Qabel ma jista' jkun hemm twiegħiba – bla qilla*) Imma għaliex jeħtieg inħalluha hawn lil din? Bi tpattija?

SAMWEL: Tpattija. (*Jieħu sikkina f'iddejh.*) U għax aħna lkoll nies twajba, wara kollox. Jew għax forsi jeħtieg xhud ukoll. Tibżax, ftit ieħor biss imma. Hawn, Sa Petronja, ma tiħux biċċa kejk? (*Jaqsam il-kejk fi tnejn b'kolp wieħed, qis u qiegħed jaħsad ras.*)

SA PETRONJA (*tingibed minnu*): U le, u le! Kif jista' wieħed jahseb fl-ikel, x'kull waħda! Xdiżgrazzja wkoll! Min qatt kien jobsor!

SAMWEL *xorta jagħtiha l-kejk u hi tieħdu. PETRA terġa' timlielha l-kikkra bit-te.*

ELEN: Xhieda tat-tpattija mela. Għax wieħed jeħtieg li jpatti – ipatti mhux biss għad-dnubiet li jaf li għamel – imma għal dawk li ma jafx bihom ukoll. Ghall-ħażen magħruf u mhux magħruf li wettaq. Imma qabel ngħidlek kollox, Sa Petronja (*Bi sforz; mhux faċċi għaliha tgħid dak li sa jkollha tgħid*) ...qabel kollox, ftakar li ghalkemm hu kien il-martirju u l-passjoni ta' ħajti, madankollu jien qatt ma tlalt għall-mewt tiegħu. U qatt ma xtaqtha. Mhux tiegħu... Ftakar.

SA PETRONJA: Tiegħu? Ta' Eżra trid tgħid?

ELEN: Għaliex biss kont ngħix. Qatt ma kien hemm raġuni oħra għal ġajti. Jekk ommu reddgħetnix jew le ma nafx ngħidilek. Li naf hu li jien qatt ma sirt vera mara. Anzi, immissni ngħid, lanqas qatt ma sirt vera xebba, bhax-xebbiet l-ōħra kollha. Naf żgur infatti li qatt ma nista' nitlef il-ħalib ta' sidri, għax jien qatt ma jista' jkoll. Imma hu – fih u bih – kien hemm tal-anqas xi ġħan

għal ġajti. Qed tifhem, Sa Petronja?

SA PETRONJA: Eh, ma nafx... Naħseb!

ELEN: Taħseb. ...Lilu biss kelli. Għax lilu biss seta' jkoll. U safrattant – safrattant jien qtiltu.

Is-SA PETRONJA tixraq fil-kejk. Tieħu belgħa te biex jgħaddilha.

ELEN: Forsi stajt għid - jien ħalleju jmut. Xorta ġatja imma. Jien ukoll iva. Aħna ngħidu, Eżra waqa' mit-terrazzin. Fil-fatt, kif ġriġt hemm barra, fuq is-setaq, kien għadu hemm, iggranfat b'id waħda max-xriek maqsum. Jien ġrejt u nxthett mal-art ġdej h u ppruvajt naħtaflu idu. Iddendilt għal ifsel u xi mkien hemm, f'dik id-dalma, idejja ngħalqu ma' jdejh. Dik l-id... (*Tagħlaq għajnejha*) Kienet imxarrba – bix-xita, naf! – imma wkoll bid-demmm. U xi haġa oħra... gozz rix mghaffeg li ma riedx jerħi minn idejh...

SA PETRONJA: Rix!... X'rix?

ELEN: Maqbud bejn idi u idu – dik l-id xierfa, imxarrba, imċappa demm. Ma stajtx inżommha aktar. U ħalleju jaqa'!

NANNA: Ma kienx tort tiegħek, Elen. Int tal-anqas ippruvajt. Żelaqleq minn idejk – lili ħalleju jiżloqli minn qalbi wkoll.

ELEN: Le! Le, qed ngħidlek, Ma! M'inix sa nħallik tiċħadni mill-ħtija wkoll. Hallili dik tal-anqas. ...Le! Int ma tafx! Dak il-ħin hu ġares lejja – ġares lejja u qrali f'għajnejja l-kruha kollha li kont qed inħoss għalih – f'idu! Hass id-deħxa go għismi kollu. U fehem.

NIKOLA: Lanqas kieku ridt ma kont iżżommu...

ELEN: Le! Halluni ngħid jien! Jien kont li rħejtlu jdejh. Li kieku ridt kont insibha s-sahħha – ma kontx nitilqu! – kont saħansitra ninżel miegħu għal ifsel – intir f'dak id-dlam miegħu pjuttost milli nitilqu. Imma ħalleju jaqa' għax ridt!

SA PETRONJA: Marijasanta!

ELEN: Imma hu wkoll ried! Fl-istess ġin li tlaqtu ...kien hu li fetaq idejh. Hu wkoll, donnu f'leħha ta' mument kien qrali qalbi.

U jien qrajtu għajnejh, għajnejh jitkolbu: Erħini naqa'! Erħini mmur! Intir!... U fl-istess waqt, fl-istess dehx ta' mument, erhejna 'l-xulxin. U wiċċu ma kienx aktar imbeżżeġ. Waqa' fiskiet, bla lanqas għajta waħda. Fil-ħemda assoluta.

Pawsa. Skiet perfett.

SAMWEL: Għasfur taċ-ċomb itir.

NIKOLA: Darba – xi mkien ma nafx sew fejn jew meta – darba qrajt li għamlu esperimenti fuq ruħ il-bniedem... Tabilhaqq. Biex isibu prova jekk teżistix jew le ruħ il-bniedem.

SA PETRONJA: Sur Nikola! (*Tqum bilwiegħfa*). Ara skużawni, jien illum ma ġejtx hawn biex noqgħod nisma' l-ereżijiet! Fejn hi l-umbrella?

SAMWEL (*idu fuq spallejha – iġegħelha terġa' tpoġġi*): Le! Int ibq'hemm issa. Ĝejt hawn biex tisma' u tara – ereżijiet u mhumiex! Mela isma'... (*Is-SA PETRONJA terġa' sa tqum tipprotesta – jerġa' jżommha*.) Isma' u ara. Sal-aħħar!

NIKOLA: Mhix ereżija, Sa Petronja. Anzi. Sabu prova jgħidu – prova xjentifika ta' kemm tiżen ruħ il-bniedem. Għax wiżnu wieħed – bniedem qed imut – ffit sekondi biss qabel ma miet, u wara, ffit sekondi eżatt wara li miet. U sabu tabilhaqq differenza minima – grammi infiniteżimali... Imma xorta waħda prova, qalu, ta' kemm tiżen ir-ruħ li sa fl-aħħar ħelset. Għax hija hekk haġa fraġli ruħ mahkuma ġo dan il-ġisem ieħes. U ssib min jistaqsi, hija tassew ir-ruħ li hi mjassra – jew ir-ruħ li tjassar?

Pawsa.

PETRA timxi lejn is-SA PETRONJA, hekk li tigi hi wkoll minn warajha.

PETRA (*tqiegħed idha fuq spallitha – SAMWEL għadu idu fuq l-ispalla l-oħra*): U int, Sa Petronja? Int temmen f'dik ir-ruħ? Hemm ġewwa fik ukoll ruħ imjassra, tixtieq il-ħelsien?

SA PETRONJA (*tinħasad – ħjiel ta' biza' f'leħinha*): Ara – araw ruħi – jien qed nipprova nifhem id-dulur tagħkom. Nagħder u nifhem jien ukoll, ara taħsbux!...

SAMWEL: Għax x'tista' tagħmel għajr tagħder? Issa li ftahna qalbna

miegħek – issa li l-aħħar qatra ta' demmna tajnihielek – u kxifnielek ruħna beraħ?

PETRA: Xi trid aktar minna?

SA PETRONJA: Irrid!... Imma jien ma rrid xejn, ruħi! Xejn ma rrid mingħandkom!

SAMWEL: Le. Ghid, tibżax. Staqsi li trid. Li ridt taf issodisfajnieh? Kull suspect, kull dubju, iċċarajnihulek? Żgur li le! Mela staqsi – tal-anqas mistoqsija oħra – tal-aħħar, qabel ma tmur – jekk trid tmur.

SA PETRONJA: Iva ara, naħseb li aħjar thalluni mmur...

SAMWEL (*iżommha*): Ma tmur imkien! Staqsi li ġejt biex tistaqsi!

SA PETRONJA: Samwel, f'gieħi is-Sema!...

SAMWEL: Is-sema trid taf ukoll, Sa Petronja. Staqsi mela.

SA PETRONJA: Imma nistaqsi xiex? Sinjura Depawli!...

SAMWEL: Li trid. Mhux hekk, Nann? Lili issa thalluni nistaqsi li rrid, le? Mela anki int – anki int, Sa Petronja. Għandek dritt. Staqsi mela.

SA PETRONJA: Ara – ara, int qed iġġegħelni...

SAMWEL: Jiena iva. Staqsi.

SA PETRONJA: Tajjeb. Imma ħallini – ħallini naħseb!

SAMWEL: Le! Mgħandekk x'taħseb! Taf! Rajtkom hemm barra, fuq iz-zuntier, konfoffa wahħda! Fuqjex kontu qed titkellmu? X'riedu jafu? Staqsi lili u ngħidlek.

SA PETRONJA: X'konfoffa?

SAMWEL: Staqsini! Riedu jafu xi haġa jew le?

SA PETRONJA (*f'wiċċu – bl-istess qilla*): Iva – riedu jafu!

SAMWEL: Hekk mela. Kompli. X'riedu jafu?

SA PETRONJA: Riedu jafu!... Riedu jafu jekk kontx int!

SAMWEL: Jien xiex?

SA PETRONJA: Kontx int... Isma' din mhix biċċa tiegħi! Int qed tisfurzani!...

SAMWEL: Kontx jien xiex?

SA PETRONJA: Li beżżejtu! Li werwirtu! Li ġegħiltu jaqbeż! Dak li riedu jafu! Jekk kienx minħabba fik!

SAMWEL: Minħabba fija?

SA PETRONJA: ...Kuntent issa?

SAMWEL: Li jien ġegħiltu?... Imma x'jaħsbuni lili? Għaliex weħlilt jien?...

SA PETRONJA: Ghax kulhadd jaf li kien jibża' minnek! Bħalma dejjem kien jibża' minn missierek! Tal-anqas, hekk jgħidu...

SAMWEL: Missieri! X'għandu x'jaqsam missieri?

NIKOLA: Xejn! M'għandu x'jaqsam xejn – ħlief fil-mohħha hażin li għandhom! Missierek qatt m'għamel xejn lil hadd! Dak naħilfu jien!...

SAMWEL: Hallieha tgħid! U għaliex tiddefendih int lil missieri? Għaliex mhux ommu? X'kien missieri biex lanqas ommu ma tiddefendih? X'mostru kien mela?

NIKOLA: Jekk qatt kien hemm raġel ġust – ġust u twajjeb!...

ELEN (*fuq kliemu – lis*-SA PETRONJA): La missierek u la Eżra ma kienu mostri!

SAMWEL: Tajjeb. Mela allura beža' minni għax jien jien. Għax jien la jien raġel, la ġust u lanqas twajjeb. Naċċettaha – beža' minni. Wara kollox, tiftakru x'qalli dak il-lejl, le? Qalli – isma' din, Sa Petronja – qalli “Int qattiel!”

SA PETRONJA: Qattiel! Lilek?

SAMWEL: Qattiel, iva. Mhux biss – qalli li jien qtilt l-oħrajn kollha wkoll!

SA PETRONJA: Ģesù Marija! Xoħrajn huma!

SAMWEL: Dik – dik hi! Ili minn dak il-lejl nippova niftakar! Dik hi! Kont naf li kien hemm xi haġa – li qallli xi haġa dak il-lejl u li nippova kemm nippova niftakar... Dik hi! X'oħrajn huma? Min huma dawn l-oħrajn kollha li jien suppost qtilt?

Skiet biss.

NANNA: Ma kienx jaf x'qed jgħid, Samwel.

SAMWEL (*wara ftit; bla ma jdur lejha*): Kif, Nann? Erġa' għidha?...

NANNA: Ma kienx jaf x'qed jgħid...

ELEN (*kważi fuq kliemha*): Minni ried jaħrab. Jien werwirtu. Werżaqtlu f'wiċċu...

NIKOLA: Il-maltemp, is-sajjetti – strumblawh...

NANNA: ...Ma kienx jaf x'inhu jagħmel.

Terġa' s-sikta.

SAMWEL (*iħares minn wiċċi għal iehor*): Imma għaliex? Għaliex intom hekk? Issa wkoll? Għaliex tigħid lu u lkoll flimkien? Intom li ma tifteħmu qatt – tifteħhemu biss biex tigħid lu u lkoll flimkien? Għaliex, Nann? Elen? Nikola, għaliex? (*Isabbat bil-pom fuq il-mejda – itajjar l-affarijiet tat-te.*)

Pawsa

PETRA tersaq biex terġa' tirranġa l-mejda.

SAMWEL (*iżomm idu muġugħa bit-tisbita fuq il-mejda*): Int biss ma tgħid xejn issa? Halli kollox!... Hallejthom jagħmluk seftura lilek, wara kollox? Int biss imma... Hares lejhom. Dawn jafu. U dik (*Is-SA PETRONJA*) ...dik tahseb li taf ukoll. Imma int – int biss ma tgħid xejn? Int biss ma taf xejn?

PETRA: U kieku stess nghidlek li naf?

SAMWEL: Taf? X'taf? Kif taf?

PETRA: Kif taf int. Kif imissek ilek taf.

SAMWEL: X'naf? X'int tghid?

PETRA: Għaliex ħarab minnek Ezra. Kif dejjem ħarab minnek.

Għala...

NANNA: Le, Petra. X'gid jista' joħroġ b'daqshekk? X'tirbah?

PETRA: Xejn. Jien digħà tlift. Hu imma għandu dritt ikun jaf....

NIKOLA: Imma issa?....

PETRA: Issa. Mewta oħra żgħira. Forsi – u jalla – tal-aħħar.

NIKOLA: Le. Tal-anqas hu, ha jeħles....

PETRA: Le, Nikola. Hadd ma jeħles. Jew kulħadd – jew ħadd. Digħà nsejt? M'intix il-Padr'Etern aktar! Ma tistax iżżomm il-verità mohbija aktar. U lanqas Alla ma jrid – lanqas Alla. (*Lil SAMWEL*) X'ridt taf?

SAMWEL: X'ridt naf?... Ma nafx... Ezra – għaliex qalli hekk? Għaliex qattiel? ...Jien ma qtilt lil hadd! Jien – int taf – jien qas qatra demm ma niflaħ nara! qas fuq għasfur ma jien kapaċi nerfa'... Stenna! L-ghasfur! Forsi ried jghid ghallpitirross – għax rana sa noqluh. Dik hi?

PETRA: Dik. Dik ukoll.

SAMWEL: Ukoll? Imma intom tafu – kont int li qtiltu! Jien ippruvajt inżommok!... U qas kieku stess. Ma rridx ngħid li int...

PETRA: Imma qed tgħid. Jien qtiltu, iva. Iżda min qatel l-ghasafar l-oħra kollha bbalzmati fil-kamra ta' Ezra? Dawk xi ħadd qatilhom ukoll.

SAMWEL: Dawk? Li kienu ta' missieri? L-ghasafar mela – għal dawk kien qed jghid... Għalhekk qal – l-oħrajn kollha li qtilt?... Imma issa ilu dawn is-snin kollha, kif stajt kont jien? U intom, Nikola – int kont tgħidli li n-Nanna qatlithom! Int, Nann! Veru?

In-NANNA xxengel rasha kemm kemm; tiċħad.

SAMWEL: Dażgur! Int dejjem tiċħad!... Ghax int – int dejjem waħħalt f'Elen! (*Harstu malajr fuq wiċċ ELEN – ifittex il-verità..*)

ELEN: Jien?... (*Iżda trażżan ruħha.*) Jien mela.

SAMWEL: Le; għalfejn tipprotesta int issa?... Int li dejjem waħħalt f'Nikola! Ċirku vizzjuż! U jien niżfen fin-nofs!... Jien allura?... Imma mhux jien kont. Kif stajt inkun jien? Xi ħaża kont niftakar kieku! Mhux hekk? Mhux hekk imma?

Pawsa.

PETRA (*lil NIKOLA*): Ghidlu.

NIKOLA: Kont ghadek ckejken. Kellek forsi erba' – ħames snin. Sibniek hemm gew, fil-guva, l-ġħasafar f'hoġro u taħt saqajk – madwarek. U Eżra barra, wara l-wajer. Kien ra kollox naħseb.

SAMWEL: Jien qtilthom mela. Kif? Ghaliex?

NIKOLA: Ilwejtilhom għonqhom, wieħed wara l-ieħor. Issakkart hemm gew, u wieħed wara l-ieħor...

ELEN: Biex noħorġuk kellna nkissru l-ħgieg u nidħlu mis-serra.

SAMWEL: Imma ghaliex?...

NIKOLA: Ghaliex? Min jista' jgħid.

ELEN: Eżra qatt ma ried jgħid. Lanqas lili. Forsi lanqas hu ma kien jaf ghaliex. Imma kien wara li hu beda... (*Tieqaf*) Aħna... qatt ġadd ma kien isakkarr lil Eżra mkien dak iż-żmien. Kien minn hemm li hu beda... jaħarbek. Jaħrab kollox u lil kulhadd.

SAMWEL: Għax beža' minni. Mostru ta' erba' ħames snin.

PETRA: Tifel imma. U issa taf. Haġa żgħira – ta' darba. Ta' tifel. Imma ma ridux jgħidulek. Hasbu li raw sinjal mis-sema forsi – jew minn xi mkien ieħor. Min jaf! Imma riedu jaħbulek, qed tifhem, Samwel? Għax kienu mdorrijin jaħbu. Għax jibżgħu mill-verità. Imma kont biss tifel! Il-kruha tagħħom dejjem beżgħu juruha u għalhekk jibżgħu juru kollox. Għal ftit kruha tagħna lkoll, ftit kruha meskina, nibżgħu nuru min aħna. U ġadd ma juri – u ġadd ma jaf lill-ieħor. U s-sabih jibqa' mistur ukoll. Tibqa' biss il-kruha li kulħadd għandu – u li jaħseb li ġaddieħor jista' jkollu. U kulma nafu tibqa' biss il-kruha. U l-biża' Imma issa taf – u taf il-ftit kruha tiegħek ukoll. Parti ckejkna minnek ukoll.

SAMWEL: U issa int tgħidilha ckejkna... Imma jien mhux iċ-

ċokon li nara Petra, imma l-kruha. X'inhija din tiegħek – l-att ta' konsolazzjoni? Issa int tant għarfa – tant għarfa? X'ġara minnha l-Petra ta' taħt it-taraġġ, tistenna biex tiftaħ bieb għall-mostru? Jew dik lanqas ma kienet il-vera Petra – jew Frida, min int? Lil Rapunzell qtilnieha wkoll, issa? Min int int issa mela, tfajla barranija? Min int?

PETRA: Min qalulek li jien? Hlejqa salvaġġa – jew it-tajra feniċe forsi? Imma tibżax, ma jehtiġi xweġi. Għax jien bhalek inqbadt fil-labirint u sirt mostru. Forsi għax jien ridt hekk ukoll. Jien il-ftit ikrah li kelli qatt ma stajt naħbi. U xandru. Bi tpattija imma jien żidt nivvinta ħafna ikrah iehor fuqi nnifsi stess. U kultant inwettaq bl-għemil il-għideb tagħhom. Mħux kollu tort tas-Sa Petronja li jghidu fuqi. (*Tara li s-SA PETRONJA sa tqum biex tipprotesta – taħtafha.*) Le, int ibqa' hemm u isma! Ngħid jien issa li hemm x'tgħid fuqi. Iva, sa ċertu punt kellha raġun hi. Jien il-ftit kruha tiegħi kabbartha għax ridt. Forsi ghax ġadu gost biha wkoll. Forsi ghax kien l-uniku mod biex insib lili nnifsi – billi noħloq lili nnifsi. Kerha kemm jiena kerha, il-kruha tiegħi hija tiegħi – parti minni – għax ħlaqtha jien. Mħux għax kienet nofs gidba tagħhom. Jew kollox jew xejn. Il-kruha tiegħi tal-anqas hija l-verità. Il-verità, Samwel.

SAMWEL: Ghaliex qed tgħiduhu issa dan?

PETRA: Għax digġà tafu. Biex temminhom. Biex ma jkollokx dubju – u int ma titgħabbiex bla bżonn bil-ħtijsa kollha.

SAMWEL: U biex nitilqek?... Qatt imma, Petra. Qatt!

PETRA: Le, Samwel. Taf li llejla stess int sa titlaq minn hawn. U jien ma naħsibx li għandi wisq aktar hawn magħkom...

SAMWEL: Qed ngħidlek qatt. M'għandekx għalfejn titlaq int.

PETRA: Konna nafu mill-bidu li jkollit nitlaq. Elen kellha raġun. In-nies ma taċċettax – u ma tiflaħx – sitwazzjoni bħal din – tfajla u ġuvni jgħixu flimkien taħt saqaf wieħed – henjin kemm huma henjin. Kieku veru konna henjin, kieku n-nies ma tirbaħx forsi. Imma kemm aħna henjin? Allura għandhom raġun huma. F'familja bħal din, ta' nies tal-affari tagħhom, sitwazzjoni bħal din mhix aċċettabbli.

SAMWEL: Nies tal-affari tagħhom! Hemm – hawn – arana lkoll in-

nies tal-affari tagħhom! In-nies twajbin kollha!

PETRA: Għalxejn, Samwel. Kontra min tista' teħodha aktar?

SAMWEL: Kontrija! Kontrija tal-anqas!

PETRA: Għalxejn, Samwel. Int taf. U jien ikolli mmur. M'hawnx, u qatt ma kien hawn, post għalina t-tnejn hawn ġew.

SAMWEL: Għalina t-tnejn, le. Għandek raġun int. Imma jekk trid hekk, tajjeb; spicċat. Imma int ma tmurx.

PETRA: Għalxejn, Samwel...

SAMWEL: Le. Immur jien. (*Idur lejn in-NANNA u NIKOLA.*) Jien sa mmur.

NANNA: Le, Samwel...

NIKOLA: Tmur? Hsibtha sew, Samwel... Terġa' tmur?

NANNA: Imur fejn? Fejn tridu jmur?...

SAMWEL: Fejn? X'taħseb? Is-Seminarju – lura s-Seminarju forsi, min jaf? (*Jidħaq.*) Le – le, Nann. Tibżax! M'inix sejjjer lura hemm... Imma arakom! Arakom! Diġà sa tibdew – diġà erġajtu bdejtu! Min sa jirba! Sa tgħaddi tiegħu? Sa nitlef jien! Hu? Hi? Hu?... Arakom!

NIKOLA: Aħfirli, Samwel. Ma ridtx!

SAMWEL: Imma dak li hsibt, veru? Veru? U hi wkoll!

NIKOLA: Ma ridtx – emminni, ma kontx naf... Ma hsibtx! Agħmel int, Samwel! Iddeċiedi int!

NANNA: Agħtina ż-żmien, Samwel. Ma nibqgħux hekk. Tmurst imma. Tmurst minħabba fija.

SAMWEL: Minħabba fik? Le, tinkwieta xejn, Nann. Tinkwieta xejn. Ma mmurx minħabba fik. (*Jitbaxxa u jbusha ħafif fuq ġbinha. Tibda sa tieku r-ruħ... sakemm:*) Immur minħabba fija. Inkella veru kontrija biss inkun nista' nkompli nehodha. Fantażma ieħor li ma nafux. Mostru ieħor. Għax min jaf il-mostru fejn hu f'did-dar? Forsi jien ukoll f'did-dar ma kont ħadd. Forsi jien bniedem ieħor li qatt ma għex – ghajr fid-dellijiet tagħkom

ilkoll. Kif kien jghid Eżra?... Jaqaw jien il-baħar jew il-mostru tal-qiegħ biex tpoġġu għasssa fuqi? Imma issa l-ghasssa tneħħiet u ma rridx insib li jien il-mostru tal-qiegħ – kif bżajtu intom. Ghax ħaża hi żgura – li l-mostru hu hawn ġew, go din id-dar, fejn ħlaqtuh intom. (*Idur fuq PETRA*) Int imma tista' tibqa'. Int barranija kont – u barranija għażilt li tibqa'.

PETRA: U din darek tibqa'.

SAMWEL: Dar missieri. Imma f'idejk nista' nhalliha. U issa – issa mela, ikolli mmur tassew... (*Jersaq.*) Hux tassew nista' mmur issa, Petra?

PETRA (*tersaq – kważi wiċċi imb wiċċi. Mhux ċanfira – verità*): Mingħandi m'għandekx bżonn permess. Li għandek tagħmel, aghħmlu Samwel.

SAMWEL *bil-mod jagħti l-aħħar pass lejha. Hi tgħannqu magħha għal xi waqtiet, imbagħad hu jaġħiha bewsa fuq xufftejha – bewsa ta' ffit sekondi – ebda passjoni esägerata. Forsi l-bewsa tal-addio. Forsi l-bewsa ta' Ĝuda.*

Is-SA PETRONJA tibqa' cċassata thares lejhom. Imbagħad f'daqqa waħda tirrealizza li jekk trid taħrab, dan huwa l-waqt. Tqum bilwieqfa f'daqqa biex did-darba żgur ħadd ma jipprova jżommha. Imma nsiet il-kikkra fil-plattina f'ħoġorha. Tipprova ma thallihix taqa', imma tferfer kemm tferfer idha biex tilqagħha, taqagħlha u titkisser fl-art.

SA PETRONJA (*isterika*): Skużawni! Skużawni!... Ma nafx kif waqgħet! (*Tipprova tersaq lejn il-bieb biex tiżgħiċċa 'l barra – iżda SAMWEL idur mal-mejda hekk li jaġħi l-qilha t-triq.*) Ippruvajt inżommha jaħasra – ippruvajt!

SAMWEL: Ma ġara xejn, Sa Petronja. Farradtilna sett – imma ma ġara xejn. (*Hjiel ta' logħba tal-qattus u l-ġurdien, hekk kif it-tnejn iduru mal-mejda – hi tipprova taħarbu, hu jsus warajha.*) Mela sejra jaqaw?

SA PETRONJA: Iva – skużawni! Imma naħseb aħjar!...

SAMWEL: Sarlek il-ħin forsi?

SA PETRONJA: Iva! Aħjar naħseb!

SAMWEL (*jerġa' jieħu s-sikkina*): Ma tiħux biċċa kejk ieħor tal-anqas?

SA PETRONJA: Le – le grazzi! Biżżejjed! Hadt bizzarejjed! (*Sa fl-aħħar issib ruħha qrib il-bieb tal-loggħa*) Grazzi!

SAMWEL: Forsi mqar ffit te?

SA PETRONJA (*tieqaf fil-bieb tal-loggħa. Tipprova toħroġ bi ffit dinjità*): Le, grazzi – grazzi, Samwel ruħi! Darboħra forsi. (*Thares fil-ġnien minfejn kontra qalbha sa jkollha toħroġ*) Reġa' beda jraxxax!

SAMWEL: Dnub... ikollok tmur digħà. Imma jekk sarlek il-ħin, Sa Petronja, ma nżommukx.

SA PETRONJA (*tagħti pass 'il barra*): Ara! Dak duħħan hemm barra? Iva ta! Hemm xi haġa qed taqbad fis-serra!

PETRA: L-umbrella, Sa Petronja. Tinsihiet.

SA PETRONJA (*bejn trid taħrab minn SAMWEL, bejn trid tistenna l-umbrella*): Ara – ara dak id-duħħan!

SAMWEL: Għax ma tmurx tara? Anzi, ejja noħorġu flimkien...

PETRA (*tnewlilha l-umbrella*): Mur u ara, tibżax. U wara mur għid lilhom ukoll. Għidilhom kollox mitnum. U m'hemmx għalfejn darboħra. Ma jkunx hemm darboħra.

SA PETRONJA (*mifxula – tissielet mal-umbrella biex tiftaħha*): Le – le, m'hemmx għalfejn, Samwel. Sa tixxarrab għal xejn... Imma ara, veru ta, ħudu ħsieb; hemm xi haġa taqbad!

SAMWEL: Auto da fè – Sa Petronja. Auto da fè. (*Jipprova jgħinha tiftaħ l-umbrella*.) Ejja ha – żommha int, tibżax. Jien hekk jew hekk ma nixxarrabx. Ma ninħaraqx lanqas. Li għandi bżonn issa hu li nitgħalleem nimxi fuq l-ilma mingħajr ma negħreq. Ejja, hekk, flimkien, int u jien, imma int tharix lura...

SA PETRONJA (*tissara miegħu sakemm jirnexxilha tieħu l-umbrella, imbagħad tiskappa xi żewġ passi bogħod minnu – twerċaqlu f'wiċċu*): Int miġnun! Imġienen ilkoll! Ir-razza kollha! Qatt ma nerġa' nrifes minn dik l-għatba 'l-ġewwa. Nirra' Alla jagħmini! Qatt fuq li qatt!... (*Taħrab.*)

SAMWEL: Le, stenna Sa Petronja! Arani. M'iniex sa nixxarrab! Sa nimxi!... (*Skiet. Wahdu*) Jista' jkun – qatt aktar allura?... Imma Sa Petronja, jekk thares lura tibża' li tarani nimxi fuq l-ilma? Jew, jekk thares lura, issir statwa tal-melħ?...

*Jibqa' wieqaf iħares barra l-logġa.
Pawsa. Ix-xita traxxax.*

NANNA: Qatt aktar? (*Tqum bi tbatija u tibda riesqa lejn it-taraġ bieqx titla' fuq.*) Qatt aktar mela. (*Titla', tieqaf tistrieh kull fit-tarġiet.*) Min jaf kemm ħareġ bebbux hemm barra. (*Thares lejn il-ġnien.*) Veru imma, ħarsu, hemm xi ħaġa taqbad fis-serra.

ELEN: L-imbarazz kollu ta' Eżra. Jien u Petra hrīgna kollox hemm barra lbierah. Bebbux u tjur, kollha bbalzmati – u ħwejjieg u lbies li ma jiġu l-hadd iżżejed. U affarijiet – affarijiet li qatt ma raw id-dawl tax-xemx. Min jaf qattx haseb li xi hadd għad isibhom. Hallejna t-tieqa miftuha l-lejl kollu, forsi tidħol fit-arja.

NIKOLA: Dalghodu hrīgt mas-sebħ u tajthom in-nar. Kienet digħà sa tibda traxxax. Hsibt li ntefa kollox. Imma arahom issa huġgiega waħda.

NANNA: Jekk ma tagħlqx sa nimtlew duħħan...

ELEN: Riħ isfel, duħħan abjad, bilkemm jinqata' mill-art.

NIKOLA: U d-duħħan jerġa' jinzel, jintelaq fuq l-irmied, jinxtorob mill-ħamrija. Li kieku kont għadni nfitteq sinjal mis-Sema – xi tifsira mohbija tal-għeġubijiet – tifsira sempliċi u innoċenti, imma logika, kieku min jaf?... (*Imma jxengel rasu: le.*) Xi tgħid, Tereža, qatt jista' jkun?

NANNA: Ma nafx, Nikola. Imma la tieqaf ix-xita rridek tibgħat għal Dun Pawl. Ipprova ftakar, Elen.

ELEN: Le, Ma. Jien ma mmurx. Ma jien sejra mkien aktar.

NANNA: Mur int, Petra. Tinsiex. Ghidlu neħtieg inkellmu... le, għidlu nixtieq inkellmu. Ma nafx, forsi hu jista' jgħidli – dejjem xtaqt naf, wara daż-żmien kollu – kif tagħmel biex thobb kull tliet sīghat. Forsi hu tal-anqas jista' jgħidli kif. Imqar kull tliet sīghat. (*Waslet fuq.*) Fejn hi č-ċavetta tal-kamra ta' Eżra?

ELEN *toħroġ cavetta minn but. Imma ma tqumx. Jersaq NIKOLA – pawsa – imbagħad tagħtihielu.*

NIKOLA (*jersaq lejn it-taraġ*): X'se tagħmel?

NANNA: Insakkar hemm fuq tal-anqas. Wara nimtedd u forsi nistrieh ftit.

NIKOLA: Trid niġi ngħinek? Dik it-tieqa ġġamjata.

NANNA: Kif trid. Tinsiex imma, Petra. (*Toħroġ*)

NIKOLA *jitla' u joħroġ warajha.*

ELEN *tibqa' bilqiegħda. Tibda toftoq ix-xogħol tas-suf f'ħoġorha, b'determinazzjoni u kompulsività, u tkompli tagħmel hekk sat-tmiem.*

Fil-bieb tal-logġa SAMWEL inehħhi n-nuċċali mxarrab u jixxuttah fil-qmis.

SAMWEL (*bla ma jħares lura*): Fejn naqbad immur, Petra?

PETRA (*tizbarazza l-mejda*): Dak issa trid tarah int. Mur – jew idħol minn hemm.

SAMWEL: Jien hemm barra ħraqt kollox ukoll. Ħraqthom kollha, Petra.

PETRA: Naf.

SAMWEL: Kull ħrafa – mitmuma jew le. Qattajt u ħraqt kulma ktibt.

PETRA: Naf. U issa ġuġgiega waħda, mal-bqija ta' Ezra.

SAMWEL: Taf mela. Imma tassew taf kollox int?...

PETRA: Tibqax hawn, Samwel. Mur.

SAMWEL: Ghinni mmur mela! Ghinni, Rapunzell!

PETRA (*tieqaf minn xogħolha. Leħen ieħes – akkuża*): Rajtek ilbieraħ waranofsinhar hiereġ mill-kamra tan-Nanna.

Skiet.

SAMWEL *idur lejha. In-nuċċali għadu f'idu, itella' jdejh it-tnejn ma' wiċċu jogħrok għajnejh.*

SAMWEL (*nifs twil – sa fl-aħħar*): Rajtni mela. (*Jilbes in-nuċċali.*)
Bagħtet għalija. Biex tkellimni fuq il-funeral qaltli.

PETRA: Domtu siegħa hemm ġew.

SAMWEL (*mhix akkuża*): Kont qed tgħassisl.

PETRA: Iva.

SAMWEL: Int ukoll. Il-mostru tal-qiegħ...

PETRA: Meta ħriġt imbagħad għaddejt minn quddiem il-bieb ta' kamarti. Kont sa tiftah u tidħol, imma mbagħad hsibt li aħjar thabba l-ewwel. (*Pawsa qasira.*) Qatt ma kont thabba qabel. (*Ebda tweġiba. Wara fitit.*) U did-darba lanqas ma ġabbatt. Donnok naqsitlek il-hila. Ippruvajt terġa' tgħolli jdejk biex thabba, imma ma stajtx issib l-almu. U bqajt sejjer inkiss inkiss, bla ma ġabbatt. Bla ma dhalt.

SAMWEL: Kif rajtni?

PETRA: Mill-kamra ta' Eżra. Meta tlajna nnaddfu hemm fuq jien u Elen. Hemm ġew għandu – kellyu – elf moħba. Kellu ċwievet għal kullimkien. U kellyu ċavetta għall-bieb tal-garigor – u fil-ħitan tal-garigor ma nafx kemm-il xaqeq, kemm-il ħofra u rewwieħha hemm li minnhom tista' tissindika fil-kuruturi. U fil-kmamar ukoll. Għaliex ma ġabbattlix il-bieb, Samwel?

SAMWEL (*jafli taflī qed jigdeb*): Ma ridtx. Ma ridt inkellem 'il-ħadd.

PETRA: Għax lin-Nanna kont ġa kellimtha għal siegħa sħiħa. Jew forsi, kellmitek hi?

SAMWEL: Fuq il-funeral. Qaltli...

PETRA: Min miet tassew hemm ġew, Samwel, wara dak il-bieb magħluq?

SAMWEL: Ghidtlek! Jekk taf, għalfejn tistaqsi, Petra?

PETRA: Għax ġew qalulek, u ma qalulekx, hux hekk, Samwel? Taħseb li dak li ma ridtx taf fuqi, issa qaluhulek. U fin-nisġa tal-ħrejjef wieħed imut bl-iċċen kelma – l-iċċen magħmul. L-iċċen żiffa ta' realta kapaċi ssir riefnu u teqred l-illużjoni. U meta r-riħ idur kontra tiegħek ma tistax tkompli timxi fuq

l-ilma. Fejn sa nidfnuha issa lil Rapunzell, Samwel?

SAMWEL: Elen... Elen kienet taf. Kienet taf għaliex bagħtet għalija n-Nanna. U għalhekk...

PETRA: Għalhekk tellgħetni hemm fuq magħha. Forsi qaltilha n-Nanna. Għalhekk urietni l-moħbiet ta' Ezra. Mewta oħra żgħira. Bi tpattija.

SAMWEL: ġuda.

PETRA: Biex żgur ma jkollix – u lanqas int – illużjonijiet aktar. Forsi Dun Pawl ikun jaf itaffilhom xi ftit is-sens ta' htija. L-intenzjoni li tgħodd, jgħidu. Tnejħi l-intenzjoni, x'jibqa' mill-imħabba?

SAMWEL: Mela issa tassew li nista' mmur. Issa hieles tassew. Niżżik ġejr, Elen!... Hajar, Petra. (*Jagħti xi żewġ passi deċiżi 'l barra mill-ġġa.*) Veru sejjjer mela. (*Imma jieqaf minnufih.*) Taħseb huwa hekk hażin li wieħed ikompli jżomm nitfa illuzjoni, Petra? Ara – arani sa nimxi fuq l-ilma, Petra. Qed tarani? (*Jgholli u jiftah idejh bħal ġwienah ta' għasfur – iħares 'l isfel lejn l-art, u jagħi pass żgħir meqjus – akrobata miexi fuq ħabel stirat, jipprova ma jitħażu il-bilanċ.*) Arawni! Qed nimxi fuq l-ilma! Qed tarawni? (*Jagħti ftit passi imma jieqaf soptu.*) Arawni! Arawni!

Id-dwal jitbaxxew bil-mod il-mod.

TMIEM IT-TIELET ATT

EPILOGU

Waqt li d-dawl jerġa' jibda tiela' tinstema' fid-dlam nota fuq flawt – nota ħafifa, pastorali – flimkien ma' għana tal-ghasafar li aktar ma jmur aktar jiżdied bil-mod il-mod.

Ix-xena għadha kważi identika, biss issa ninsabu f'palazz miftuh ġħall-pubbliku; ībula ħoxnix kulur porporina, imdendlin nofs qamar fuq arbli qosra tal-aluminju jservu ta' lqugh biex il-viżitaturi ma jmissux l-affarijet esebiti: il-mobbli u l-antikitajiet tad-Depawli. Xi “spotlights” irrangati strategikament idawlu dettalji li forsi qabel ma kinux prominenti: xi gwarniċċi indurat ta' kwadru tal-antenati, kotba antiki fl-iskrivanja jew xi fided ġo vetrina.

Il-mejda hija armata bl-istess sett tat-te ta' qabel, imma bi tvalja tal-bizzilla mill-ifjen. F'nofs il-mejda mbagħad hemm kornukopja kbira ta' frott – laring, għeneb, dullieġħ, rummien, kif ukoll xi qmuħ.

Hekk kif jissaħħah id-dawl, tinkixef xena ta' rebbiegħha fl-aqwa tagħha. Ix-xemx tisreġ fil-ġnien fuq pjanti u siġar mimlijiñ frott. Fil-logġa wkoll hemm pjanti mdendlin u fjuri ma' kullimkien – ġeranji, qronfol u ward. Fuq il-bandla hemm arranġament ta' fjuri fejn jispikkaw il-għad jidher.

Fir-rokna tal-logġa, gol-ħawt nieħej issa hemm tgħelgel nixxiegħha safja – salib sempliċi tal-injam imdendel fuq il-blat għeri.

L-ġħana tal-ghasafar issa jinstema' sew, qrib u ma' kullimkien, imħallat mal-ġħajjal individwali ta' tjur eżotici u tropikali.

Tidħol IL-GWIDA u warajha għadd zgħir ta' turisti. Bi lsien barrani, orjentali, IL-GWIDA tispjega xi haġa dwar il-kamra u mbagħad tersaq lejn il-logġa. Mis-sigġu fejn l-ahħar rajna lil ELEN, għoxrin sena ilu, tqum PETRA. Kibret sew u ghall-ewwel wieħed jista' jitfixkilha ma' ELEN; forsi minħabba l-istil ta' xagħarha qasir, forsi wkoll mill-ilbies li wirtet mingħandha.

PETRA: Għall-ġonna minn hawn, jekk jogħġogħ kom. (*Tmur tiftaħ*

il-bieb tal-logġa.) Nitlobkom toqogħdu attenti u ssegwu č-ċangaturi bojod bejn ix-xtieli. Li sa taraw huma l-akbar serer tal-fjuri li qatt kien hawn f'dil-gżira. Ma jsirx tiegħi li ma jordnawx minn hawn, kif forsi qalulkom.

Tieqaf biex thalli L-GWIDA tittraduci.

PETRA: Dak li qed tisimgħu, u li qed taraw hemm isfel, hu l-Avvjarju Nazzjonali, mibni u ssussidjat mill-European Wild Life Foundation taht il-patroċinju tad-Dipartiment tal-Ambjent. Kultant xorta ghadek issib xi fanatiku li jispara xi tir bl-addoċċ lejh – imma issa tista' tgħid huwa aċċettat u apprezzat minn kulħadd.

IL-GWIDA tittraduci bl-akbar ħerqa.

TFAJLA TURISTA tersaq thares lejn gwarniċ tal-fidda fuq l-iskrivanija.

PETRA tersaq fuqha u tirraṅga l-gwarniċ f'postu – għalkemm forsi ma kienx hemm bżonn.

PETRA: Dak kien l-aħħar min-nisel tad-Depawli – is-sidien ta' diddar. Miet fl-1973 f'inċiēnt tat-traffiku.

It-TFAJLA TURISTA tibqa' thares lejn ir-ritratt – jidher li xi ħaġa fih qed jinterresaha; turih lil ĠUVNI ħabib taqħha. Kulma wieħed jista' jifhem hija l-kelma Suzuki jew Kawasaki. Iddur u thares lejn PETRA tistenna tweġiba.

GWIDA (*tispjega xi ftit sogħbiena*): Iridu jafu jekk dak il-mutur hux Suzuki jew Kawasaki.

PETRA (*imqita*): Le. BMW għidilhom, jekk jinteressahom daqshekk... Kien tfarrak bih f'inċiēnt frontal ma' Ford Cortina fil-minn tar-Regional Road. Inċiēnt banali... Imma ma naħsibx li jista' jinteressahom.

Waqt li L-GWIDA tittraduci xott xott, wieħed mit-turisti taqagħlu karta ta' film tar-ritratti. Turist ieħor jiġborha minnufi. Jagħtiha lil PETRA li immeddatament kienet resqet biex tiġborha hi.

PETRA: Grazzi. (*Iddur lura lejn il-logġa*) Minn hawn. U nitlobkom timxu dejjem fuq iċ-ċangaturi bojod, jekk jogħġogħokkom.

Thalli l-aħħar turist joħrog, imbagħad tagħlaq il-bieb. Tersaq lejn il-ġenb tal-logħga biex tagħlaq il-purtiera. Iggeriha xi ffit izda mbagħad malajr terġa' titlaqha u tniżżeel subgħajha lejn halqha. Issoff għal xi ffit sekondi, imbagħad thares lejn subgħajha. Issoffu xi ftit ieħor, toghrku ħafif, terġa' ttella' idha u b'determinazzjoni tiġbed il-purtiera fl-istess waqt li jibda jingħalaq is-siparju.

Xejn għajr il-kakofanija tal-ġħana tal-ġħasafar.

TMIEM

GHASFUR TAČ-ČOMB

dramm fi tliet atti
ORESTE CALLEJA

SAMWEL: Jien hekk jiew hekk ma nioxarrabix.
Ma ninharaqx lanqas. Li għandi bżonn
issa hu li nistgħaliem minnxi fuq l-ilma
mingħajr ma negħreq.

PETRA: X'taf taf? Le, veru – ma kienetx hajja
hafha għalija f'dik id-dar. Kienet tqiġi
Tqiġi iva, imma lanqas int ma taf
kemm kienet tqiġi u iebsa, Sue Nikola.
Lanqas int li taf kollob Tignix
ghalhekk bil-litanja ta' jiddispjaci, i
tassew jiddispjaci għalik
Li kien għalik, li kieku kien possibbi
hawn gew jiġi l-istess jew wisq aghar.

ELEN: Imma kiser il-patt – bħalma
dejjem kiser kull patti! Kċċihi! U kċċi
lilha wkoll! Int kont irbaħt, Ma!
Samwel sa jibaqqa magħha.
Imma enhux biha hawn...
Dik iz-ziemel ta' Trojja, Ma.
Biha hawn gew kollob mitlul.

IN-NANNAS: Li għamilt, għamiltu għalikom...
għalikom biss. Ghaliex x'tiska firma ta' nrā
jekk miħux biex tirhan ruħha?
Għalhekk biss – għalikom...

NIKOLA: Imma kienet biss logħba – logħba ma'
Alla li kont naf li sa niftef. Bla ma ridt –
għalkekk minn xorta kont naf x'qed nagħmel – ippruwa jid
ingarrbu - ippruva jid - nisfurżu jidjejh.
Qisni l-ghabit mal-baħħ... u xorta tilf.

EZRÀ: Ftakar, xi! Mishut minn jishetni –
imblerek minn ġberikni!

